

خوشحال خټک څه وایي؟

ليکونکی

عبدالرؤف ښووا

دافغان په ننگ مسی وټېرله توره

ننگ مایي دزمانی خوشحال خټک هم

خوشحال خٹک شروالی؟

لیکھنوی

عبدالرزاق بیٹوا

۱۳۲۹

کابل نمونی مطبعہ

يادونه

دوه کاله دمخه مادا کتاب دیوه حساس ملګری په شخصي پیسو پسته
هندوستان کې چاپ کړی و، هغه وخت چه دا کتاب د پښتانه لارښوونې
افغانستان ته راتی ؤ، پښتانه حکومت صرف په دې جرم چه په دې کتاب
کې دخوشحال خان له خولې پښتنو ته د پښتنو لارښوونې درس ورکړه شوی دی
د بین الاقوامي ترانزیت د اصولو پر خلاف ئې ددې کتاب دوه نیم زره جلدونه
ضبط کړل اولکه د پښتنولو لارښوونې زرو د پښتنانو چه خوشحال خان په ژوند بڼدی
کړی و، دې د پښتنولو لارښوونې نویو غایمانو دده افکار په زړاندې کې واچول، مګر
پښتو او پښتنولو حق دی او حق څوک بڼدی کو لای نشی، نو ځکه پښتو ټولنه
غواړی چه دخوشحال خان د اد پښتنولو لارښوونې درس بیا چاپ او اشر کړی، دا کتاب
به هم په کابل مجله کې پرله پسې چاپېږی او هم به لځاته اشرشی. (بینوا)

بسم الله الرحمن الرحيم

پښتنو ته وایم

زه دا کتاب د پښتنو د وینوالي د پاره لیکم، او غواړم هغه اراموونه چه د دوی د سعادت د پاره د پښتنو لوی پیاوړی شاعر او د پښتنو ملی قائد خوشحال خان خټک گورته له خانه سره ویدی د پښتنو ته واوروم لیکه دنی چه پخپله وایی:

پښتانه چه به یې ننگی ککړ څوک ئې څه ککړ

گورستان لیره بیه درو مو لیه از ما بیه

گوندی وی چه پښتنو ککړی شنوا غوړونه او حساس ماغزه پیداشی او ددی درد ناگو چیغو په اثر ټول پښتانه له درانه خوږه را وینښ شی.

زه پښتنو وروڼو ته کومه افسانه نه وایم، اونه ددوی د نیکوڼو پخوانی کسان نامي اوزاده افتخارات ورته شمېرم، بلکه زه دوی د پښتنی ژوند هغو نواقصو ته ملتفت کوم چه خوشحال خان خټک د پښتنو د ملی مشر په حیث څو سوه کاله دمخه ورک کړی وو، او پښتنو ته ئې دهغو د اصلاح چیغی کړی وی او دې نواقصو تر اوسه هم ددوی پښتنواله نیمگړې ساتلې ده اوله بده مرغه ئې دنوی د قومی وحدت رسی شمولې ده.

پښتانه به ماوینښی که زه له دوی سره دخوشحال خان له خولې سپینی اورښتیا خبری وکړم، لکه چه د پښتنو الی بومهم رکن چه متاسفانه اوس ئې ډېر لږ مراعات کپېزی رښتیا ویل دی، پخپله خوشحال خان وایی:

ځوان وم دايم زود شوم په رښتیا رښتیا خبرو

عالم دلخان دښمن کړم که داعیب دی هم دی دی

بله داچه زه نه غواړم پښتانه لاترا بده دييل به غوړ کښې ويده وساتلې شي
 د پسر نه ئې دافغارا تو او بې خايه غروړ «للم» وويله شي. پښتانه با «د يوه شي
 چه درې ددنيا ته تولو قوم وروسته يانه قوم دى او ددنيا به هېچ اولس کښې
 دومره بد بختي نشته لکه نن چه د پښتنو به اولس کښې ايډاي کپړى .
 ددنيا ته غواړي چه به دې افغې عمر کښې خپل ژوند لوم ژوندۍ وساتي
 او يا لځانونه ددنيا د ژوند يو قومونلر په صف کښې ودرى دى ته خورا مهم
 مهم کارونه کورى او ددرې د ژوندون د لطيفې پېرى دې دى خدای دې
 نه کوى که اوس هم زه وينې نشي اومم «داسې دغفلت په خوب ويده وي شک
 نشته چه ژر به دهشتۍ له کته دنېستۍ کښې ته پرېوزى او نور به ئې بيانوم
 هم څوک وانه وړى .
 (عبدالرؤف پښتوا)

اهداء

د پښتانه نوي نسل ته

چه

د خوشحال بابا نيمگري

ارمانونه به دوی پوره کوي!

د افغانستان په ننگ می وټپله توره
ننگیالی دز مانی خوشحال خټک یم

پښتنی ننگه مه پرېزی دی !

ځینې څه لویې دعوي لرم په زړه کښې
ولی څه کړم چه پښتون واده یې ننگ دی

ښتیا چه بخوای پښتانه خوداسی نه ده ، هغوی پښتنی ننگه ترسره کول ،
د پښتنوالي مهمر کن باله ، د پښتنی ننگ ای خان واره ، هر څه چه به کېدل
خو کېدل به ، مگر تېرو پښتنه به ضرور خپله ننگه پر لځای کوله ، کم وخت
چه به د ننگ خبره منځ ته راغله نور نور پښتون نه دخپل سر بند و ، نه په مال او نه
نور څه ...

څوک چه به یې ننگه شو هغه د لور کښې او کږ د تې پېغرو رو ، یې ننگه سر ته
پښتون نه باله ، کیده ، یه یې ننگه زوی پلار او مور سر مېدل ، پښتنو پېغلو
یې ننگه میره نه غوښت ، د ننگیالی پښتون نه هر ښای سفتونه کېدل ، او هر چا
به یې ملگری او آشنای غوښته ، هر پښتون د کښلې و ، که زود ، د ا زیار
بوست چه یو ننگیالی پښتون شی او به هغه خدا تو چه د یه ننگیالی سره ښای
لځن متصف کړی ، ننگه څه شی و ؟

په پښتو او پښتنواله درېدل ، دخپل ناموس ساتل ، دخپل وطن افغانستان شرف
خوړندی کول ، اود همت لرل ، بل چاته سر نه ټیټول ، خپلې خاورې ته پسر دی
څوک نه پرېښودل ، د جنسک له عیسایانه تېښته نه کول ، د چا نه مرئې کېدل ،
د بل احتیاج نه وړل ، بل نه لاس نه غزول ، خپل کسانو ندی له هر راز مشکلا تو
ساتل ، او کومک ور سره کول ، غیرت درلودل ، دخپل قوم د ژوند خپل ساتل ،
او نور ... دای پښتنی ننگه ، او پښتنو هر کک قبلاوه خود یې ننگه نوم یې پر لځان

نه ووز، خوشحال خان خټک چه يو هر شيار مشراو بيا قومي حساس شاعر دی
 د پښتون والي دامپهر کن تر هر څه د پښتو د پاره لارښوونې او ضرورت گڼي، که پښتون
 په ننګ بڼه نه وي دهغه ژوند، ژوند نه بولي، وايي :

ننګيالي د ننګ د پاره په هر څه لگوي اور
 چه په نام و ننګ اړ نه وي که تل ژوي مخ ئې نور
 سر په دارلک شوي بڼه دي نه لک شوي په پيغور

خوشحال خان يوازي د پښتو د دنيا د پاره ننګ ضرورت نه گڼي، بلکې د ټول
 جهان بنسټ او اساس په ننګ او شرم ننګ بولي، که دانه وي له پستي
 اروپايي ننګي څخه به د ژوندون شيرازي سستي او دنيا به رنګه شي، دي وايي :

جهان شرم نام و ننګ دی
 که دانه وي جهان رنګ دی

بلکې خوشحال خان هغه څوک چه ننګ تداري له سره تر نه بولي، او وايي
 چه بي ننګه سړی په معنا کې يوه بي ننګه اړينه ده:

چه د ننګ په چارو تر نه دی خوشحال !
 که ئې نروغې په سترگو هم ماته دی

هر پښتون نه وصيت کوي، چه په هېڅ وخت بايد پښتنې ننګ ته شا
 نه کړي او يو ننګيالي پښتون شي نو وايي :

څو دي توان تو فيق رسېږي بېرون مښه
 بڼه هر دم د پښتانه له ننګ ونا مښه

دا خود خو خوشحال خان وصيت ټولو پښتو ته و، مسگر پخپله خوشحال خان
 څه کسول؟ خوشحال خان څه عادي پښتون نه و، چه عادي فکر ونه ئې لوله
 او يا ئې پښتنې ننګه يوازي د «بڼه» کوه بڼه کړه! «مفهوم» باله، دهغه
 سره د پښتو د ملي ژوند غم و، ځکه چه ده کتله چه ده دده ملول به امير اصورې په خور را

جوش او خروش کښی ده ، او هر کله ئی د پښتونخوا غرونه اود پښتنو ملی ژوند تهديد او په ، او پښتانه ئی وره ، ورو دې ته را کابل چه دا نکيا نو او پنجا بيا نوسره کډ او په هغو کښي محوژتی او خپل ملی شته والی بایلی ، نو خوشحال خان تر هرې پښتنې ننګې دمنځه خپل خان ته ددې پښتنې ننګې نوسره کول نا کولی او لازم کښی وه چه پښتانه وښی کړی اودوی خپل نیت او پانسان ژوند نه ملتفت او په دې خبره ئی پوه کړی چه پښتنو ته یوقوهی تشکیل لازم دی ، د پښتنو خاوره باید د بیل هیواد ضمیمه نشی او د پښتانه دالوی قوم د بیل چا تر حکم لاندې ندوی ، رښتیا همداده چه په هغه وخت کښي دام فکوره خورا لویه پښتنې ننګه بلله کښه ، نو ځکه خوشحال خان دې لودو افکارو ناقراره کړی و ، اود دې افکارو د عملی کولو دیار سرگردانه کړ زیده او غوښته ئی چه پښتون قوم بیدار او پخپلو افکارو پوه کړی ، دی وائی :

چه نه لری ننګونه	و ئی مه وښی رنګونه
داد ننګ دپاره کړزم	په دا هسي کړ ننګونه
سدر حمت را باندې ښایی	په دا هسي آ هنګونه

مگر خوشحال خان بی تجربې او ازمسړی نه و ، بلکه یو څه سیاس و ، په کار کښي ئی تلوار ښه نه کاته ، د خپلې مفکوري ، د عملی کولو د پاره ئی ډېر وخت نه ضرورت و ، نو ځکه ئی دپلار دمرګه وروسته چه دی د قوم مشر شو دهند د مغولي پاچا شاه جهان له اطاعت سر و نهغې اوه ، خو سره ددې هم پښتنو پخپل منځ کښي پوره استقلال درلود او خوشحال خان د پښتنو دپاره هیڅ وخت د بیل چا مرئې توب نه خو ښاوه اونه ئی مانه .

شاه جهان هم د پښتنو خاموشی غنیمت کښله د پښتنو په داخلي آزادی ئی غرض نه درلود ، مګر په (۱۰۶۹) هجری کال چه اورنگ زیب عالمگیر د شاه جهان

«قابله زوی» چه خیل پیلار ئی دخیل خانی غریب دیاره بیدی، کړی، او پخپله به تخت کښېناست نو د پښتنو داخلي آزادی ئی هم په ښه سترگه نه لیدله، او هر کله به ئی غیر حق مداخله کوله، دې مداخلې پر خو شحال خان او کثرو وینو پښتنو دیر بدتایر وکړ او خوشحال خان ئی مجبور کړ چه اورنگ زیب ته ویاخېزی او خپله هغه پښنی ننگه چه تر اوسه ئی په ساتای وه په ښکاره پر لځای کړی، لځکه چه خوشحال خان دهغه پدیت پوهیده چه دی شوازی پښتانه د خان مرئی کړی، اودوی له اینکلیا نوسره کله او په هغوی کښې ئی ورک کړی، نو دهغه سره ئی په ښکاره پر خلافي شروع کړه او په هېڅ رنگ ئی هغه ته سر نه ټیټاوه-هو! یوه پښتون ته د دې او بهی ننگی نشته چه خپله پښتنواله او قومیت پر یزدی او دیر دیو دښمنانو نو کړ او تابع شی، خوشحال خان خپله قطعی فیصله داسی اعلان کړه:

«بله هېڅ لیدله نشی په دامنځ کښې
یا مغل دمنځه وړک یا پښتون خوار»

اورنگ زیب چه د خوشحال خان په نیت خبر شو، نو لومړی حوښی غوښته په لافو او شافو خوشحال خان روږه وی، مگر خوشحال خان خود یرې سړی نهؤ، بلکه د پښتنی ننگي پر لځای کولو د پاره تر خپل سراوژوند تېر شوی و، نو شاوړنگ وېب خبر د بدخه تاثیر یرې کړی، شای خوشحال خان ته دا خبره ولومېد چه د پښتنو دښمنان هېڅکله به دې نه راښی، کپزی چه پښتانه دې دیوې لځانته د لې آزادی، خا، ندان شی او خپله خاوره دې له هرې شاهي شخه جلا وساتسې، له دې سره د پښتنو الی قانون بیا د اتمه شله چه پښتنو دنا، تر حاکم لاندې شی او غیر له پښتون مشر شخه د دیر مشرانو ته سر تېر کړی، او بالاس پر نامه د دې دې او دهغه د ازان شی، لځکه خوشحال خان چه یو ویني او حساس پښتون و، غیاي پښتنوالی مجبور اوسید د پښتنو د حکم غی، حق دهغه، کړی او پښتنو ته

و وایی چه بله لار نشته ۲ یابه د پښتنوالی دښمن در کوی ۳ او یابه تاسی
 ور کپزی ۴ او دافصله به هم دتوری پوزور عملی کپزی لکه چه وایی :
 پښتانه چه نور څه فکر کا نا پوه دی
 بی دتوری خلاصی نشته پد بل کار

خوشحال خان د پښتنو نوره ستایی مگر فوری ئی دخیلو پښتنو نا پوهی
 ستر گوتنه در پیزی او په دې خبره خپل اغسرس بشکاره کوی چه دوی خو
 هوښیار نه دی ژرغو لپیزی مبادا چه دښمنان ئی دخپلو نورو غرضو د پاره
 استعمال کسری اوله او دوی به هغی لوری مفکورې څخه چه خوشحال خان
 ئی عملی کول غوازی وگرځوی نو وایی :

تر مغلو پښتانه په نورو به به دی
 که په پښتانه وی څه هوښیار

هو ! دخیلي پښتانه خواران دخپلي ناپوهی له کبله همیشه د بل دیاره
 استعمال شوی دی او استعمال لپیزی پښتانه قوی او پهلوانان دی مگر ددوی قوت
 او پهلوانی د پورخت دنورو دقائدي دیاره صرف شری دی پښتانه له جنگه
 تېښته نکوی مگر جنگ ئی د پرخل دنورو دگتۍ دیاره وی پښتانه دمرگ
 سره په خورا خوشی مخامخ کپزی خور د پرخله ئی مرگ د بل چاپه خاطر وی
 حتی کله کله دخیلي پښتانه دومره نا پوه کپزی چه د بل په غولولو دخپل
 ملیت اودخپلو گرانو پښتنو ورونو دمناد پر خلاف استعمال لپیزی داله دی چه ته
 نه دی چه دوی قصداً دا کار کوی بلکه پښتانه د پریه زړو نو صاف خلک
 دی هر وخت چه پردی شیطانونان ددوی په رگونو ننه وزی نو دوی غو لوی
 اوددوی دضمیر دصفائی څخه بده استفاده کوی دپښتنو دښمنانو غوښته پر
 پښتنو حکومت وکړی مگر پښتنوالی دانه منله نو خو شحال خان مجبور و

د پښتنوالي د قانون تابع اوسې لځکه چې پښتون و او پښتون باید خپل لځاته
قومي آزادي درلو: لای؛ اورنگزیب چې د پښتنو دا حق نه مانه خوشحال خان
ملي مکهلفیت در اود چه مقله شروع کړې او دې علي مقابله ته پښتا نه
راوبولي اوور نه ووايي:

په داهسي وخت چه وخت د نام و ننگ دی دايې ننگه پښتانه کاخدر فشار؟
مرگ لځما په پوهه ښه قردار و نندون دی دعزت سره چه نړی زیست روزگار
آری دی موهند شینواری گهره څه کا د مقلو لیکر پروت په ننگرهار
پښتنو زلمیانو چه دخپل ملي مشر د اوباري داور بدلې اوپوه شول چه رښتیا
پښتنو ته یو مستقل آزاد ژوندون او قومي حکمران لازم دی او پښتانه باید بدل
تر حکم لاندی نه وی اونه باید ددوی گرانه پښتونخوا دبردی لځمکی ضمیمه
شی او قول په یوه سلا په خوشحال پسی روان شول او دخپل ملي مقصد او پښتنی
ننگی دپاره ئې دېرې دېرې قربانې وړ کړې او داورنگزیب په زړو لښکرو
سره ئې سختې جگړې و کړې چه خوشحال خان هم دخپلو لځوانانو قربالی ستایي:
ما په ننگه د پښتون لخوا نان قربان کړه

بیای غوره غوره جمع ښه لځوانان کړه
چه په شپه را سره قول وو 'په زر گو نه
په سبائي له ما واده لځان په لځان کړه
دسړی دلاسه مړه وی څه به ښه و
لیونی کوته سړی مړه کوره شهران کړه
چه شاهان لځوانان مې و مړل ها له مر دیم
که دهر یوه مې ساری سل دمان کړه
سړ خودا په خوشحال و شوه بیا تر کاله
گوره څرنگه ښکاره شی دسپه جان کړه

تر څه مودې وروسته اورنگ زب ته دا ثابته شوه ترڅو څه خوشحال خان
آزادوی پښتانه به زور اړه وکړي ما ټولې نشي ، نو له دې چېته د فریب او درېه
او ټیټال د لازې ورته راوړاندې شو ، به غوره ژبه او احترام ئې دربار ته د مذا کړې
د پاره وغوښت ، قسم او قرآن ئې ورسره وکړ ، که څه هم خوشحال خان تجزیه
کار سړی و ، مگر اورنگ زب دده ځینو خپلواکۍ نه پرېږدله و نه وښودل څه
خوشحال خان راضی کړی ، هغوی څه هم بنامه پښتانه خو په خوی ایښکيان
وو ، د پیسو په عوض کښې ئې خپله پښتۍ ننگه تر شا کړې ده خوشحال خان
ته ئې دې اصرار وکړ چې ضرور د مذا کړې د پاره د هغې ته لارښی ، خان د اورنگ زب
په قول او قرآن او د ځینو بې ننگو خپلوانو په مشوره باخبر و کړ او یوازې پېښور
ته ولاړ ، هلته د پېښور حاکم د هغې د دربار په اشاره داد پښتو ننگیالی مشر
بندي کړ ، او تحت الحفظ ئې د هغې ته واستاوه ، خوشحال خان د خپل دغه بند
قصة په (۲۲۰) بیتو کې ويلي ده څرنگه چې د اقمه په نظم او او زده ده تر دلته
د هغې خلاصه په نثر لیکم :

د « جمعي شپه ده » خوشحال خان د سهار خوا ته بد خوب ویني ، له خړ بهر پایا خپری
تر غسل وروسته سنت ادا کوي ، خلک په آرام خوب وینه دي ، خوشحال خان
یوازې اشرف خان وینوي او څه نصیحتونه پر ئې اغذ لیکلې وړ کوي ،
فرض لمونځ په مسجد کښې ادا کوي پر خپل آس چې « سیلی » نو میږي
سپر پږي او د پېښور خواته د هغه لځای د حاکم دغوښتنې په اثر یوازې روانیږي
« جمدر » ئې را اخیستی دی په « نیښار » کښې نمر باندې را خپری .

ځانېت « پېښور » ته رسېږي د هغه لځای حاکم ته سړی استوی چې زه را غلام
څه وخت حاضر شم او څه کار دی ؟ لځواب ورته راځي « ښه شوه چې راغلې »
سپا دیوان ته راشه ! ، خود اګیدی خړ حاکم درې ورځې در بار نکوي
او خوشحال خان هم په ځان خبر نه دی چې کیفیت څه دی ؟ د گجر ات شیخ

لور بہ اور مغلی فرما چکا ہے۔ شہر بہ ہند

کوزئی کرم الہ کو تہ چہ ئی کنبہو ام یہ جا۔

د پښتنو ننگیالی مشر بندی کیږی ، دا خبر په پښتنو کښې خپرېږی او هر څوک حیرا کیږی ، دې ورځې ورسته د ننگیالی خوشحال خان محمدي پي ننگه تړونه چه پښتنی ننگه ئې تر شا کړې وه د پښتانو ته ورځی آسونه او نور خلعتونه اخلي ، مگر نور ننگیالی اووښ پښتانه دغلیسې نو مرگ ته تیارېږی او غواړی چه دهنوی په مقابل کښې و پاڅیږی ، خو پخپله خوشحال خان ئې منع کوی اوور نه وایی :

«به شرا و شور کنبی فایده اشته ، اولس قباہ کییزی باید له صبر و کسار
واخیست شی ، دوې میاشتی په پهنبور کنبی پر تهریزی و ویدار له خو شحال خان
شخصه یندخوس زره روپیه غواړی مگر دخوشحال خان غیرت دا چیرته مناسبه
چه پیسی ور کړی ، او خان آزاد کړی ، اووا یی :

و غوغیاتی پنخوس زره روپی به صو بد ار

مازي در به نكړم يو يو چك نسه يو دېنار

وروسته سوبدار د خوشحال خان خیي ننگو تر واکو په مشوره د پښتنو قوم
سردار هند ته لویزی دښار (پېښور) څخه یې پامی امری شپه د شایرنگ خان
په رباط کښی کوی. ده پدې شپه په «نوبهار» لوبغاړو امری «الاولوی» لوبغاړو او

«خیر آباد» ته ځي له هغه ځایه دا تلک تر سیند پوري وزی پر «پړه» او «بابا حسن» ابدال» باندې ورځی اوله هغه ځایه ژ «پنډی» ته اوله پنډی رڼي «ککړ تال» ته بیاني او په سبائي «لاهور» ته رسیدلی په پای کښې دروژې د میاشتي منځ ته په ۱۰۷۴ هجری کال د هلمی دربار ته ورځي؛ تر دې سوال وځواب وروسته په ضمانت خلاصیږي مگر د وطن اجزه نه ورکوله کپږی د کوټوال د کسور تر څنگه یو کور ورکوي چه هلته اوسی د شوال به میاشت کښې د سپید میرزا کم خط دربار ته راځي چه :

مه پر بږدی خوشحال دده پر بنوول دی اغنلال

بیا به منځ کښې پرووت دخلاصی به دېر جنجال

د خوشحال خان ځای تدیر ~~کوری~~ او بندې سختیږي؛ تر بنځو میاشتو بند وروسته اورنگ زب وایی چه «خوشحال خان به خلاص کړم خرچه خپله کړه له پښتوخوا څخه د هلمی نه راوړی ۱» امیر خان دده کپي را غواړی په دې وخت کښې اشرف خان د خان زوی د مغلو حا کم په کابل کښې بندې کړی دی؛ تر څه مودې وروسته خوشحال خان «رتبور» ته لېږي؛ هلته وایی :

خو میاشتي په بندوم به د هلمی کښې به عنا

اوس په رتبور کښې بندې پروت یم یسکنما

خوشحال خان د پښتنی تنگي د پاره څلور کباله بندې کپږی او خپلي سړي چه دده د بند سبب شولي داسې کښي :

خدای و کپي دا چاري به ما واده و کپي زده

شو چاري غلیل شوم چه می لوی کړ؛ احمد تره

بل چه دده لور مې امراته ~~کړه~~ واده

بل چه مې په کور کښې څه کښې نه ښول سپین سړه

بل می چه یو کوټ محکم بشانف کړ په غسره
 بل چه می په توره په خدمت غرور کاوه
 بل می چه مغل په ور کړ مړ کړ نه غو لاوه
 بل می چه په وخت د یو ملک نه ولاړه
 بل می چه قوت دیو سفز یو ور کاوه
 بل می چه په اصل غور یا خپل پښتون گانه
 د خلوو کلو وروسته ایله کېزی ' مگر هره ورځ به په دربار کې حاضری
 ور کوی نو د خوشحال خان آزاد روح په دې قید سخت تر فشار لاندې رالهی
 په ۱۰۷۷ هجری کال درجب د میاشتي په ۴ داسې شکایت کوی :
 هره ورځ ورته دربار نه کور به دا څه مشقت دی
 د بل حکم پرې زندان شی چه په خپل حکم عا دت دی
 نه شیرین خوازه باران شته نه د چا سره صحبت دی
 نه خپل ور کړل رانیول شته نه خپل حکم حکو مهت دی
 په پای کې په « آگره » کې د خپلو نورو ننگیالیو خپلوانو په ملګرۍ
 فرصت مومی چه وطن ته ولاړ ش او پرته د پښتنی ننگی تر سر کړ او موقع
 پیدا کړی !
 داد خوشحال خان د بند هغه قصه ده چه ده پخپله نظام کړې ده ' مگر ده
 د بند په وخت کې هم پښتنی ننگه هېره کړې نه وه ' او په خپل کښي ئې
 هم دلخنیو بې ننگو پښتنو دوښمنولو دپاره د پښتولوی له درده ډک اشعار ویلي
 دی ' مثلاً په (۱۰۷۴) هجری کال دیوات په میاشت چه ئې خوشحال خان
 بشدی د لاهور په سیند تېراوړ ' ده د پښتنو د انتقام حس په دې الفاظو ویښاوه :
 زمانې له منو یارا نوښه مه جوړ کړم څه بلا ئې مبتلا په ډېر ضرور کړم
 نرونده پښتونخوا په جای میشته ده خو یوزه دې زمانې پکښې منصور کړم

مرگه هومره مهلت را کره په جهان کښې چه جمدړه دمدعی په وینوسور کړم
 که ئې درست دمهوزور راته ښکاره کړ بیا فلک سره کشتی پخپل دستور کړم
 نه به بیا په غاړه کېږدم دتنگ توره نه به بیا په قوم کښې کېنم نه به هور کړم
 عجب مارمې جاروتلی نر دوو پښودی مگر لوی پادرو پیداشی چه ئې دور کړم
 مست هاتیان خوئی مزی په خنطیر کېږی ؟ بویه د اچه لخان فلک و ته نر بور کړم
 په خپل آه مې باورشته اثر به و کا رقیبان به اور لرو بی دتور کړم
 تر یر کال بند وروسته خینو ناپوه بندی خانی شخه

دا پیغورونه را استوی :

هغه خدای چه بندی کړی دی خوشحال هم هغه به ئې خلاصی کا په هر حال
 نام ورتنگ ناموس که داد افغانی وی چه ښکاره ئې شو په داد و احوال
 مخ ددرست غوری دی نورشی په تبری بیا دواړو پښتو ژبی په دښال
 که دسمې که دغره دی یوسف زبه همگی مزی دی مه ئې وه ز ول
 دخپل لخان صفت به نکړم چه زه څه یم لرو بر واده رو به دی یا شغال
 که خوشحال خان څوک وار بیا موند په جهان کښې خود به وویښې ددې چا ری م آل
 مایه خپله په لخان کړی دی دا چارې چه مې ور کړه ونا اهل و دا منال
 که په نجس طالع بند شوم عیب نشته کله کله تندر هم نیسی هال
 چه همېش به یوه حال وی هغه خدای دی په سر یو باندی تل ته وی یو حال
 خلو پښت کاله می خوږه کلامرانی و کړه څه شو چرخ که مخالف شو یونیم کال
 نه پر کېږی نه فریاد کا نه چیچل کا هر هوښیار مرغه چه لاندی شی تر حال
 پښتانه لره منصب نه دی غضب دی چه تالاشی دا ضا فو کا لایې دال
 که هزار کال دی پښتون مغل به نشی بویه داچه له زړه و باسی دا خیال

شهادتی دمرزی روغه که څوک غواړي هېڅ د دې خبرې نشته احتمال
پېښته نه اړه شپږ اړه پرې بڼه دی نه انوسټي دمغل دهجری شمال
کوم وخت چه اشرف خان هجری خوشحال خان زوی چېلخاني ته خپل
پلارته خط لیکي ' خوشحال خان په څه متانت هغه ته خواب ورکوي ' اوله
کلامه ئې څرگندېږي چه دهند دمغلو دېره مظالمو هم د خوشحال خان
څخه پښتنی ننگه هېره کړې نه ده او د پښتنوالی هغه غرور ئې په سر کښی دی
چه باید دهر صحیح پښتون په سر کی وی هغه خواب دادی :

په مر دن پر وا دار نه يم	په زندان پروا دار څه يم
اشرف خان دی راته کښلی	څه خو خوښ په خط دده يم
پنځه میاشتی يم په بند کښي	با با ډېر ډاډه په زړه يم
زویه ما خو غم د تا کړ	چه نه بڼه ئې زه خو بڼه يم
چه فلک سره سر با سي	په همت کښي هغه زه يم

په هرسورت خوشحال خان چه له بنده خلاص شو او بېرته وطن ته راغی
نو یانې د پښتنو د پښوالی تحریک شروع کړ او خپل هغه ویني زلمیان ئې
په هر لوري ته تپت شوی وه ' دوباره پر لځان راغونډ کړل او په تیزک عزم د دېمنانو
مقابلې ته واخېد ' دا ځکه چه خوشحال خان خولا لمری هغه وخت چه بندی
نه و ' دمتبعو وزینو په نیت پوهېده چه هغوی د پښتنو د بادی خیال درلود '
پښتانه ئې نه پر پیږدل چه ځانته خپل قومي حکومت او تشکیل جوړ کړي
او با مستقله آزادی واری نو پښتنو ته وایی :

پښتنو سره زړه نو د دی دمغلو	څېر دار ئې په نیتونو بک په بک يم
ده سره که ناسره با نه معلوم دی	په دا کار کښي په معنی لکه محاک يم
په ناحق ئې په زندان کړم وڅو کاله	خسای خبر دئې که پخپله کښه شک يم
نه زه نه ست چه د مرز لمرې نه وی	چه ئې دایه هغه زبست پوری هک بک يم

پخپل نام و ننگ چه راشم، لېو نی شم
 خبر دار کله په سودو زبان دلک یم
 چه په طمع داوروز غلی وشت نه
 گمان مکر چه هغه نادان سټاک یم
 وېش او ته سور مهر یم د زرو
 په دلیل د نابینا لکه پوچک یم
 هېڅ له قدره می وکړې خبر نه دی
 که رښتیا وا یم دستر گو مرد مک یم
 لکه باز به لوی لوی ښکار زمانه دی
 نه چه گړزی گونگت نیسی باد خورک یم
 چه په غوښو ئی روزگار هغه مزی یم
 نه چه ولې دوشو خوری ها مېرک یم
 په دا سپینه زیره شرم عزت ښه دی
 څه به نوری جاری کړم مگر خورک یم
 چه منصب می د مغلو خوړو ملایک و م
 چه منصب د مغل نشه اوس ملک یم
 د فرمان د پروانسي حکیم ئې نشته
 شکر دا چه پخپل حکم پخپل وک یم
 نه تصد یق شته نه با داشت شته نه توجیه شته
 نه په فکر دسند نه دد ستاک یم
 هر کیدی به چه له ما سر کوزی غوښته
 د هغه دسر یا توره یا کو ئاک یم

پښتانه لاسه شپې اوسېدې پری دی
نه په فکر دمسند نه د قوشک یم

آزادی ده په ساده سپینه جامه کېږي
خلاص لاسه غمه د زربفت اود میلک یم

دوشو چو نگرې هسې راته بڼې شوې
وايي ناست په محلو نود آهک یم

که او گره د پو شته په شلو بوسپینه
دمغلو پالو پاتنه د پری پرې دک یم

چه نیولې مې داهو د دنگ ونام دی
که لاسه خپله ه وده واورم کنیز لک یم

په بل غشی په توپک ویشلې نه یم
که ویشلې یم خوبیا په خپل توپک یم

ن خو قام راسره د پره جفا و کړه
کانه بیاد خدای و حکیم و نه شک یم

که خټکو راته شا کړه منح ئې نور شه
زه یوازی په تکیه دخدای شپړ لک یم

مهمندی زما د گډې لاس و پښې دی
راضی من د اړیدو په ککو مک یم

کرلانی ' خپې بڼې خو چه پښتانه دی
زه دنگ په کار لاسه واورم مشترک یم

د پری چینی چه تراوش وکا در باب شی
چه لیده شم اوس خو دا یم بو پر لک یم

کډمې عمر په شمار ه تر شپيته تېر دی

لايه کار دسوارۍ لکه او زېک يم

دافغان په ننگ می و تړله توره

ننگيالي د زمانې خوشحال خټک يم

خوشحال خان دمټجاو زينو سره د پښتنې ننگ دپاره مقابلې شروع کړه ، ډېر
سخت سخت جنگونه ئې ورسره وکړه ، دده پر اوزه د پښتنو ننگيالي زلميان هم
ولاده ، چه د پښتنې ننگي او د پښتنود آزادۍ دپاره ئې په خپلو سرو لوبی
کولې ، لکه چه پښتنې ننگه ده او د ننگي په کار کې خوله قندهاره تر
انکه ټول پښتانه يودی . نو پر دمټجاو زينو ئې نا تار جوړ کړ او په لومړي جنگ
کښې ئې څلوېښت زره تاري تار کړل ، دا لکه چه خوشحال خان پښتانه
پوهولی وه چه د پښتانه غواړی پښتانه تبار او د خان غلامان کړی اویائی دنورو
دروازونه ودروی نو پښتنو چه هېڅ وخت د چا غلامی منلې نه ده دغیرت اوننگ
وینی ئې به جوش راغلي او دخپل استقلال دپاره ، چه ددوی طبیعی حق و .
نورې له تېکیو راوستلې او د پښتنې ننگي د پرخای کولو په غرض د زورور دښمن
مقابلې ته وړاندی شول . پنځه کاله ئې ډېر سخت جنگونه له دښمنه سره
و کړل ، او د خپلې دره ئې د دښمنانو په وینو سره کړه . خو په پای کښې اورنگ
زیب په خپله مجبور شو د پښتنو جنگ ته راووت ، او یو کال داتک په غاړه
پروت ؤ . خوشحال خان د اورنگ زیب د غښتلو لښکرو سره هم اوزه ورکړه
په خپله دی وائی :

(اورنگ زیب راته یو کال وشو چه پروت دی)

به صورت حیران یریشان په زده افکار

د پښتنو د ننگيالو ځوانانو توره او ځينی مشهور جنگونه داسې بيانوي
(پښتنو ځلميو بيا لاسونه سره کړه)

لکه باز منگالي سړي کا پخپل ښکار

سپينی توری ئې کلکو نی کړې په وينو

په اهار کښې شگفته شو لاله زار

د خيبر دره ئې سره کړلې په وينو

په « کړ په » ئې هم روان کړ دند و کار

تر « کړ په » تر « باجوړه » سمی غرونه

په لرزه په زلزله شول په بار بار

په هغه لوري چه کېږی پنځم کال دی

هره ورځ د سپينو نو روځر پمار

(درست پښتون تر « قندهاره » تر « انکه »)

سره یو د ننگ په کارېت و آشکار

(اول جنگ د لوري شاد « تهر و » و)

چه څلو پښت زره مغل شول نار په نار

(خو بندي لوی ئې په بند د پښتنو شوي)

آس، اوشان، هاتيان اولچه قطار قطار

دوهم جنگ د « مير حسين » په « دوآبه » کښې

چه ئې وټکېږده سر لکه د مار

بياله پسه د « نوښهره » د کوټ جنگ و

چه می و کښې تېر مغلو خپل ځمار

بياله پسه « جسوات سنگه » « شجاعت خان » و

چه « اېمل » ئې په « گنداب » و پوست دمار

شپږم جنگ «مکرم خان» و «شمشیر خان» و

چته «ایدل» کرل په «خاپس» کښې تار په تار

چه زما په یاد دی لوی جنگونه دا دی

د هلیکو په هر لوری نشته شمار

همپشه فتح و نصرت ده لاس را سته

بس له دا ده بیا تکیه په کسرد گار

اورنگ زیب راته یو کال وشو چه پر و ت دی

په صورت حیران پریشان په زده افکار

کال په کال ئې امراگان دی چه پر یوزی

ملو فانی چه شوي لښکري کوم ئې شمار

خزاني د هندوستان دی را خپري شوي

سره مهران دی ننوړی په کو هسار

دا د هېچا په اتلس فکره نه وه

چه به دا کسا رونه شی په داد یار

د باد شاه دبید نیتی څه کمی نشته

په بدلیت ئې آزار واخیست د خپل پلار

بله هېڅ لیدله نشی په داغیج کښې

یا مغل د منځه وړک یا پښتون خوار

که گردش د اسمان دا دی چه لیده شی

که دخدای رضا په دا وی را غی «وار

نر مفلو پښتانه په توره ښه دی

که په یوه پښتانه وای څه هو ښیار

بل وخت چه شینوارو ادا پریدیو ارمومندو پښتنو د خوشحال خان تر مشر توب
لاندې د دښمن لښکر ته ماتې ورکړه او طوفان ئې پرې جوړ کړ، ډېرې
اولجې او اسبابونه ئې لڅنې ونيول نو خوشحال خان پښتنو ته وایی :

څه شینوارو څه مومند څه اړیدی وه

چه ئې مات کړ د صوبې واده لښکر

دا طوفان چه په مغلو باندي ساز شو

په کښتن به او لږو هېڅ مکره نظر

که آسونه که فیلان که اسبابونه

په انبار انبار سپین زروه یا سره زر

دا کینه به یو په سله نري و باسی

که ئې لاس شی په جمله پښتانه بر

پښتنو څخه که شته څه عقل پوهه

اېل یاغي دی لڅنی کماندي اوس حذب

متجاوزینو چه د پښتنو زور ولید، پوه شول چه پښتانه په تېره ماتولی شی

او له په زور ورباندي حکمرانی کولای شی نو دېلې چارې په فکر کې

ولوېدل، هغه چاره دا وه چه پښتانه په روږد لځان کړی او لکه د خوشحال خان

په بند کې چه ئې له پیسو کار اخیستی و، اوس هم له دې لارې د خوشحال خان

ملی مفکوره سسته او بې اساسه کړی نو پښتنو ته ئې رشو نونه شروع کړل

دا وخت و، چه لځینو نا پوهو پښتنو پښتنی ننگه هېره کړه او پښتنوالی ته ئې

شا کړه، خپل پښتنی ننگه ئې په پیسو خرڅ کړ او بې ننگی ئې واخیستله

او په خپله دخپل کور ورانی ته چمتو شول، پښتو ئې وشرمو له اړه پټ ورباندي

پاته شو، دخپل ملی مشر خوشحال خان ملگری ئې پرېښو و له دښمن ملاتړ

شول؛ نه پښته دی وی خدای ته له داسی نا پوهو پښتنو څخه !

هو ! پښتون هيڅکله په جنگ کېنې نه مغلو پېزي ترخوچه په خپله لځانه
ته بالانشي، او هېڅ دښمن پرده بری نه دی موندلی مگر په چل او فريب
په پښتنو کېنې چه هر خت داسې ناپوه پښتانه پيدا شوي دي چه خپل لځان ئې
په پيسو پرېل خرڅ کړي دي په هغو د پښتنو کور وران شوي دي؛ دهند مغلو
هم د پښتنو دېر بادي د پاره د اښه لاره وموندله او لځينې پښتانه ئې په رشوتونو
او منصوبونو وغولول او په خپله ئې به منځ کېنې سره اچول، خوشحال خان
چه له يوې خوا د متجاوزينو کمزوري ليدله اوله بلې خوا ئې دهغو داچلونه
کټله، نو داسې پښتنو ته ئې ويل :

مغلو ته چه گورم هغه هسې مغل نشته
د تورو وار ئې تېرشو اوس ورپاته يو قلم دی
پښتون په زړو نيسي په فريب به تېمنا لو نه
په مائي اثر نشي لا په ما دخداي کرم دی
نه مېچيم، نه کار گه چه به په گوروم وگرزم
بازيم ياشاهين يم پخپل ښکارمي زړه خرم دی
که ماغوندي نور هم وي په دا کار به دېر خوشحال وم

چه ماغوندي نور نشته لځکه پروت راباندی غم دی
مگر دلخينو پښتنو سترگي د دښمنانو رشوتونو داسې بندې کړي وې چه نه ئې
خوشحال خان په سترگو لیده او نه ئې خپله ناپوهي او بې انگي؛ فقط سترگي ئې
دښمنانو په دسترخوان کېنې وې او نور ئې هر څه تر شا کړي وه، هغه زندی
چه دښمنانو د پښتنو دمرگ د پاره تياره کړې وه دې بې انگو پښتنو په خورا
فخر خپلې غاډې ته پخپله اچوله، خوشحال خان به ويل :

دا منصوبونه دا انعامونه واده زندی دی واده دا مسو نه
پښتون مغل به سره دوست نشي خوشحال ئې مه وينه دا انعامونه

خوشحال خان حیران و 'چه شخه چاره وکړی' ، هینې ناپوه پښتانه خوددښمن
 بهمنصبرو بیخي لیونی شوی وو ، شهسدا و نقل ئې په سر کېی پاته نه و ، نه ئې
 پښتني ټنگ په یاد و او نه ئې د پښتنو الی نوم اړ شو ، نو ئې توره له لاسه غورځولې
 وه نو ځکه خوشحال خان مجبور و ، دې پښتنونه طعنه ورکړی :

اپو نی شول پښتانه په منصبر نه
 خدایه ! ما ژغوري لاسه هسې غضبو نو

پښتانه لره لوی عیب دی که ئې گوري
 چه نا زېږی د مغل په لقبو نو

شرم ، ټنگ ، نام و ناموس ئې په یاد نه دی
 خو ویل کا دمنصب د نه هېو نو

پښتانه که جنگ مغل سره په تیغ ښکا
 هر خټک ښوی مغل تر جابلو نو

د خټک د ټنگ حجر که نشته خوشحاله !
 لاوتلای دی له کومو نښو نو ؟

هر څومره به چه خوشحال خان طعني زیاتېدلې هغومره به د پښتنو دښمنانو
 رشوتونه اولقمونه ناپو هو پښتنو ته ډېرول ؛ په دې وخت کې خوشحال خان
 په ډېرو سختو الفاظو پښتانه تر تل او ورته ویل ئې :

« خپله قومی آزادی او د پښتنوالی دنیا او د پښتو نخوا ځکه مو دښمنانو
 به زرو بایلله ، څومره ناپوه یاست چه اړې له باره سره کور نه درغلی اوتاسی
 داوښ دغادي کنگړی اوز غېزه اولجه کوی ! » ځکه چه دوی دخو پیښویه
 مقابل کېی دخپلو ټولو ملی مقاصدو او افتخاراتو تېرېدل او خپل ځانته ئې
 مستقل قومی حکومت چه ټولو پښتنو یکښی دسر لودی ژوند کولای نه جوړاوه
 نو ځکه خوشحال خان انسوس کوی چه دومره ډېر پښتانه چه یو سر ئې په قندهارېل
 یرد مغار دی څنگه عبت پراته دی وایی :

بادشاهی ئې د عقل په زړو بایله د مغل د منصوبو په هوس دی
 اوښ له باره په خپل کور کښی ورغلی په او لـجـه داوښ دغاړی دجړس دی
 بې ننگان دې ننگی په کار وبار کښې ننگیالی د ننگ په کار کښې هر نفس دی
 سر ئې هوری «قندهار» بل ئې «دمغار» دی تردامنځ همه مېشته واره عبث دی

داته چه له ځینو نا پوهو پښتو څخه هرې خوانه بی ننگی وینس او د پښتنو هره طایفه
 ځانته ځانته تړی او په دېر سختو الفاظو ئې تنبیه کوی وایـی :

«تیرا» مې ولیده راغلم تر «سواته» پښتون مې ولیده دالوی لوی ذاتـه
 عقل همت مې دچا ونه لیدـه په بیار ته راغلم هاست یم ملا ما ته
 داخله چه ځینو ساده د پښتو د پښمانو سره په زیست روزگار گډشوی او خپل پښتنی
 ژوند ئې شاته کړی و ' خپله باداری ئې بایالۍ وه او دیر دیو نوکران شوی وو '
 او یائې خپنۍ ورسره کړې وه . رښتیا چه پښتو ته د دېر شرم ځای دی ، چه هغه
 چاته لاس په نامه په سلام ولاړ وی کوم چه غواړی پښتانه د ځان غلامان او ځمکه
 ئې د ځان مستعمره کړی .

د پښتون د قوم هره خطا او گناه بهر بڼه شی مگر یوه گناه ' هغه داده
 چه دوی خپله آزادی پر یزیدی او د بل چا تر لاس لاندی ژوند منی .

خوشحال خان تر هر څه ځینو نا پوهو پښتنو ته پردې خبره دېر په قهر دی
 چه دوی دخورا پست او کښته مطالب دپاره خپل لوی ملی مقصد پر ښې دی '
 ددوی ملی مقصد خورا جگ او مقدس دی ' ځکه چه خوشحال خان غوښته
 د پښتنو یو مستقل قومی حکومت جوړ کړی چه ټول پښتانه یکنښی په آزادی ژوند
 وکړی ' او داپه هغه وخت کی د پښتنو دپاره د ژوند او مرگ مسئله وه او اوس هم ده ،
 هو ! پښتنو ته چه (حقیقی پښتانه وی) دیر دیو تر لاس لاندی ژوند کول مرگ دی . کوم

پښتانه چه په زېښتيا پښتانه دى هغوى هېڅ وخت غېراه پښتون مشره د پرديو مشرانو تر حکم لاندې ژوند نه لېږدى بلکه داسې خبره دلخان مرگ گڼي خو افسوس لځينې ناپوه پښتانه دومره تقيزې چه دخورا کښته مادې غرض دپاره خپل ملي او مقدس عقيدې پرېز دى او دشو ټنگه او پيسو دپاره د پرديو نوکران او غلامان کيزې او دنورو دمطالب دپاره خپل غښتلي زلميان وژني او قربانوې ئې د لځينو ناپوهو پښتنو داحال دډېر افسوس وړدى او پښتنوا له پر داسې ناپوهانو پيټ او نفرين وايي 'چه هغوى ولې دخپل ژوند او آزادۍ دپاره خپل زلميان نه قربانوې چه دنورو دگټې دپاره ئې وژني. خو شحال خان چه لځينې داسې ناپوه پښتانه وينې چه دپيسو دپاره تر خپل ملي حکومت او آزادۍ تېر پټې او دنورو مستعمره کپټرې نو په خورا قهر وايي :

که کهبه که ئې قبله ده خو ټنگه ده په پيسه پسې به در وې تر فر سنگ
که پيسه دملنگۍ په لباس مومي مصلې به دگير کا پسې لښک
بل لځای داسې پېغور در کوی :

خه يوازی ننگ په ما را غلې نه دی پښتانه ډير دى په غرونه په سمونه
يا به واده دمغلو درم پر پټې دی يا به زه هم په لاس واخلم در مونه
چه بنور وا خوري دمغلو واده سپی دی دسگا نو په خوله خه اخلم نو مونه

خوشحال خان وائي چه دښمنانو لځينو سادگانو پښتنو ته دجلو اتال ايښى دى ' که دوى

پښتانه وى بايد مچان نشي او خپل اصلي مقصد پرې نېزدى نو وائي :

پښتانه ليکه مگس ورباندې گرزى ورته ايښى دمنل د حال و اتال

اولځينې ساده پښتانه بد بختان هم هېڅ دې پردى لاس ته ملتفت شوى نه دى که نه وى خوشحال خان خه گناه کړې وه ؟ يوازی ئې داغوښته چه پښتانه په يوه مرگز سره داغوندي شي لځاته خپل ملي آزاد حکومت ولري ' خو په دنيا کښې دپښتنو نوم محو نشي او ددوى پښتنې محکمه د پردۍ محکمي ضميمه

نشی اوددوی ژوند دنورو په ژوند کښی ورك نشی خوشنگه چه خینی پښتانه
 دخپلی سادگی له کبله همیشه دنورو دلاس آله شوی دی او پردیو خلکو دوی
 دخپلی گټی دپاره استعمال کړی دی نودهندمنلو هم دخینو پښتنو له دې سادگی
 څخه استفاده وکړه اړخینی پښتانه ئی دیسو په زور په خپل منځ کښی سره
 واچول ، خوشحال خان چه دغه درد حس کړی دی داسی افسوس کوی :

په بل غشی توپك هیش وېشلی نه یم

که وېشلی یم خو بیا په خپل توپك یم

هغه و' چه خینو پښتنو دې ننگی توره تر ملا کړه اودخپل ملی مشر سره
 ئی جنگونه پریږدول د فائدي دپاره ونښلول ، لمړی خو بنگښو جگړه ورسره شروع کړه
 خوشحال خان دخپلو خونگیالیو زلمیانو سره چه وریاته وه د پښتنی ننگ پر
 لهای کولو په غرض دخپل قوم بدی همه ومنله اودوی ته ئی ویل :

په داڅه که د « بنگښ » راته وننگ دنگ دی

زه هم ښه یم دما هم بر غو تر څنگ دی

عقل زور د « غوریه خیل » تر بنگښ زیات دی

غوریه خیل راسره هم ولاړ په ننگ دی

د بنگښ نه هو نېره زور وینم نه تو رد

په دا کوم تو کی له ماسره په جنگ دی

غوریه خیل او بنگښ دواړه مغلی دی

همیشه ورته مغل و هلسی لنگ دی

هر ملخی دسر باز په هنر څه زده

چه پدا هنر کښی سر ښندی پتنک دی

(لاتر اوسه ئی ماغزه په قرار نه دی)

چا چه ماسره ولسی سر په سنگ دی

(لایه خوب کښې په لرزه پر پوزي نه کټه)

چه دچا ترغوز د ماد تو ری شر ننگ دی :

(که په دا دور می گو ری هغه زه بم)

چه می داغ په خاطر اېښی داور ننگ دی :

(درست جهان می و مغل و ته خېبر کړ)

لجای په لجای ئې پښتا نه و ته قانگ دی)

(لځینی څه لوئی دعوی لرم په زړه کښې)

ولې څه کړم چه پښتون واده بی ننگ دی)

پښتون خوشحال خان چه تر هغه وخته داور ننگ زیب په زرگونو لښکرمات کړی

او اښتولی وو او هېڅکله ئې ماتی نه وه کړې او په هر میدان کی پر بالی و اوس

دخیلو لځنیو ناپوهو پښتنو دلاسه مجبور شو غروقه و خېزی د « گڼیت »

یو جنگ چه په ۱۰۸۶ هجری کال واقع شو داسی تصویر دی :

دبنگښ په توره مات نه یم با ور کړه

د « گڼیت » په جنگ می ماته آسمانې وه

چه می ښه سواره دخان دوړاندی نکړل

هم په داسې را پېښه پښېمانی وه

چه می تول دوړاندی نه تلل په جالب کښې

همگی د « حسن خېلو » لاس دانی وه

سل رحمت د « مهندیو » په تنبیه شه

چه ددیو چارله ماسره جانی وه

(چه په توره ئسې « شهر خان » پر پوست له آسه)

په میدان د « عبدالخان » (۱) پهلوانی وه

چه سردار دېنگښ پر بووت خټک مات شه
 په دا هسی رنگې چا ری حیرا نی وه
 «عابد خان» چه په مردی راغی له جنگه
 وخیل پسا روته ئې ښه ار مغا نی وه
 پر د کې پرو کی ئی دسر شا لونه ولاړل
 په سرو وینو ئې خپره ار غوا نی وه
 لاس په لاس ئې انتقام د بابا واخیست
 یسه دا کار باندی سزا ئنا خوا نی وه
 چه ئی جنگ په میدان کړ ' یو خوشپاره وه
 نورد واورو بخړه تپت تن آسای وه
 دخټکو په سپر وېاندی لعنت شه
 په یوه جلوده ئې تپتد خان خانسی وه
 چه او له ما نه گډه په سپرو کړه
 په سپرو کښې چار دچت د عثمایی وه
 ښه خوانان چه دگنېت په میدان ومړل
 دهر خوان په زړه کښې انځگه افغانی وه
 همکې خوانان د ما دزړه ار مان دی
 پکښې بیله د عبدال (۱) تانده خوانی وه
 دغلیم سره په آس غاړه غړی شو
 د عبدال دمې تنوب بخړه کافیی وه
 ما دا هسی جنگ هر گز لیدلی نه و
 خومی عمر ' خو خټک ' خو می خپا نی وه

لخوا نان جنگ تمامه ورځ کسانه ما ټپږي
 په يوه لحظه لمحه ماتي آني وه
 يا لښکر دنام وننگ دی يا دز : و
 زما دا ټولنه دنگ نه وه نا نی وه
 همگی په يوه سیر را سره ټول وه
 په يوه ساعت ټي لحظه پرېشا نی وه
 چه نه دین وی نه دنیا جنگونه څوک کا؟
 مگر سهله جنگ بازی جانا ستا نی وه ؟
 چه په خواست او په ضرور سره ټولېږي
 دهغو لښکر و کله و دا نی وه
 چه می داخله غلیم له ډکې خلاص شو
 پرې یکه را ره دفلاک مهر بانی وه
 لکه خادی چه وبازونه لځان لځیر کا
 هغه هسی دغلیم پر افشا نی وه
 که زه روغ په خای ولاد وی غلیم څه و؟
 دیر هار په کار می درسته ویرانی وه
 داڅه مړه زما لخوا نان نه دی په جنگ کښي
 دا زما دنگ په کار کښي مهمانی وه
 که می خپل که می دښمن مری په داکار کښي
 په هر نو کی می حاصله کا مرا نی وه
 سل څلوېښت لخوا نان می قتل په میدان شول
 دا ختر په عرفه کښي قر بانی وه

چه بي ز خمه له ميدا نه ځي نا مرد دی
 زه زخمی لایم د ځان نگهبانی وه
 یوه تېښته نا مرد دی بله مرد دی وی
 ودا نا و نه دا دواړه عیا نی وه
 انتقام و ته می تېښت و ' له میدا نه
 نه می یاده دد نیا ژند گسالی وه
 دل خوئی مزی هم جگ کاهم ځان ژغوری
 دمزی د تېښتی څه بد گسالی وه
 پیغمبر چه له کا فرو ته فرار کړ
 و کا فر ته ئې په زړه کښې تېغ رانی وه
 که ظفر که هزیمت بیامی میدان دی
 چه دیلار نیکه می بخږه میدا نی وه
 که ژوندی په دنیا پایم خود به گورې
 چه په تېغ می څه ورا نی څه ودانی وه
 دخو شحال اختیار تر واده بنګښ تېر دی
 که څه نښکه دخټک د کړ لانی وه

مگردېښتون خوشحال خان داماتي لکه پخپله چه ده وویل د انتقام اخیستلو
 دپاره وه چه له دېښمنه خپل انتقام واخلي ' او بله دا چه دخو شحال خان څه
 داسی مقصد نه ؤ ' چه هغه به په یوه ماتي دده له مغزو څخه تلای ' دده مقصد
 دېښمنو وینبوالی او دېښمنی ننگی پر ځای کول ؤ ' نو ددې مقصد په لاره
 کښې چه هر راز مشکلات اوز حمات دده مخې ته راتلل ' ده په خپل تېښتگ
 عزم او لوړ همت هغه او اړول ' اوله مخې ئې بېرته کول ' نو وروسته تر هغه

چې د خینو بی ننگو پیښتو له بی ننگی څخه ئې لوئی پرېښووله او کمه ئې و نیوله :
 د بی ننگو پیښتو له غمه ما او ئې پرېښو و نیوله کمه ما
 هغه ملاهی چې په هودسره لوی غرو و په نا کام کړه ومغل ته ځمه ما
 دهغو د خولې کبړې خبری اورم چې خبره ور ته نه کړه سمه ما
 د اهنه که په دا کار کښې هومره کاروی چې که و اخیست انتقام له گرمه ما
 بیا د انتقام اخیستلو د پاره پاڅېد او په (۱۰۹۱) هجری کال درجب په میاشت
 ئې پر " دود " نومی لځای داسی انتقام له دښمنه و اخیست چې له دښمن څخه
 ئې د کښت کامیا بی هېره کړه او په دې انتقام اخیستلو د خوشحال خان اودده
 د ننگیا لویو ملاکرو له زړو څخه هم د کښت دمانی غښه ووتله دلته ددې جنګ
 له قبی څخه چې خوشحال خان نظام کړې ده یو څو بیتونه راقلو وای :
 (څو واند خلای له غلېمه انتقام

مرد نه خوب کلا نه خواړه کلا نه آرام

چې د ننگ اود نا موس اند وه ئې نشته

دهغه سړی بده نه وی احترام

که همت او حمیت ، غیرت یکښی وی

قر شېننه نه بهتر گڼه غلام

(په ورو ورو به قدم زدی ورباندې خپری

په یوه لځله څوک نه خپری په بام

په دالب کښې که مستی نه وی باور کړه

د تړندون او به ، به بیا مومي په کام

واده ورځې سره نه دی برابرې

کله درد ، کله دارو کاندی ایام

د مړ دى دنا مړدى تر منځ ميل نه دى
تفاوت ئې په زړه دى يا په گام
چه دېل تر لاسه ور غىء دېل شو
مرد په خپل لړى دخپل فېكر زهام
چه په ذات ئې پلار نيکه نوري وهلي
پرې جوړېزى كار دنوري د مصام
د « گنېت » غصه مى و و ته له دلـه
خدای چهره را کړ په « ډوډه » دېرى کام
چه په منځ ئې برى درومى « عابد خان » دى
پر هر لځاى دخپل بابا کا تازه نام
خدای ئې عمر دخپل پلار کړه کام و نام هم
په غليم دى ئې لاس بر او سى مدام
غليمان دې ترې حذر خورى که پوهېزى
تېره نېغ ئې اژدها دى خون آشام
چه داهسى نورزن ورور ئې خدای پيدا کړ
پرې دى فخر کا همه ورو نه ما دام
دلنېکرو کار څه هسې آسان نه دى
چه پرې هر سړى به مو مى انتظام
چه رېښتېنى تر سر تېر بخښل، خوډل کا
دهغه دوړاندى سر کېښى دى انام
دمز رى بخره ور مېنډ د نېله کا ودى
گېده تر ودى ئې مې ېزى په لجام

دمیدان هو سی به یو یو تازی نیسی
 دو دی غپ په کای پور گزلی انعام
 د «دوډې» حصار ئې درست په وینو سور کړ
 به «دوډه» با ندې چه وشو قتل عام
 پاس په غره باندي محکم ؤ، چا و هلی
 د «کوهان» تر کوټ ئې، بښه ؤ، استحکام
 د خا وند په حکم هسی فتیح و شوه
 چه ئې کار شو په دوه ورځو سر انجام
 دا وو کوټونو کار دخدای په حکم
 وار په وار شو په هفته کښې انصرام
 دسو پکود ویشتلو په لو گړیو
 بل آسمان اتم پیدا شو کبود فام
 دختکو نېزې هسی تلې په ز غره
 لکه ستن په خیمه درو می دخیمام
 دپرخوانان غاړه غړی شول په داجنگ کښې
 که تقصیر نه ؤ، د تورو دسپام
 «صفدر خان» لاچېرې جنگ ایدلی نه ؤ
 په دا جنگ ئې سر نېزه کړه په خصام
 د «گنبت» ارمان می درست له دله وووت
 که شکست و، که پر هار و، که دشنام
 د «بنگش» بخره دیالی دڅو کی ده
 نور دی ننه باسی نوره په نیام
 څوک چه خپل کسب پر پز دی بل کسب نیسی
 تر هغه نه به بل نه وی عقل خام

که گاوز به جنگ با نوردی جنگ نی هبرد
 چه به سه سرو خوری خیره ضیفام
 که «بنگن» خنجه خه ننگ وای پری به نکر ای
 ما دده له دهک باغسه یو با دام
 چه بی ننگی چاری کا به وار و ورشه
 لکه را غیسه به بنگینو دا هنگام
 دبنگینو شامت خپل سزا نی دا ده
 چه به غوینو نی می بیزی ددو دام
 هر کهتر چه دمهتر سره ستهز کا
 دعمل سزا به مو می به انجام
 هسی غم ما تم الم ور باندی راغی
 ریا ورغ شوه د «کوهات» به عالم شام
 د «کوهات» به عالم واده عالم دک شو
 دبنگینو کیده ولاده تر «بگرام»
 که می پشه به «گنبت» ویتو هیده خه شو
 به همت می ئا بستی وه دا اقدام
 د «دوده» به جنگ کی بیاله میودک شو
 به «گنبت» کی چه خالی دهغه جام
 بیه چه مخ دهقی سو بی را بشکاره شو
 چه لیدانه می به خوب او به الهام
 شینز اوه زره «خیمک» وه به داجنگ کی
 به اولجه سره خوشنو دشو هر ک دام
 د «گنبت» جنگ می به ننگ دیتانه و
 بل غرض می به منخ نه و نه مرام

ددې جنگ نارې به درومی په مله کونو

پرې خو ښېزې به همه پښتون پنام

چه ددې سوبې آواز وشی په هند کې

بیا به زغ شی دپا چا په خاصو عام

چه په نام پښتون غو څېزې پرې خو ښېزې

اورنگ زیب هسی باد شاه دی د اسلام

تاسې گورۍ سره له دې چه ځینو ساده پښتنو پښتنی ننگی ته شا کړې وه
اود پښتنو دقومی مشر سره چه بې د پښتنو دلور والی او وینوالی ئې بله آرزو
نه درلوده، جنگونه کول - خوبیا هم خوشحال خان ددوی په مائې له زړه
خوښ نه دی، ځکه چه اورنگ زیب دهر پښتون په مرگ خوښېزې، له همدې
کبله خو شحال خان به ویل:

چه په نام پښتون غو څېزې پرې خو ښېزې

اورنگ زیب هسی باد شاه دی د اسلام

او خو شحال خان دا جنگ خاص د پښتنی ننگی پر ځای کولو دپاره کړی
دی ځکه چه د ښکېلو ځینو ساده گان د پښتنو د دښمنانو په پیسو او چلول
غولېدلې وو. او پښتنی ننگ ته ئې هیره کړې وه. نو خوشحال خان مجبور و، د پښتنی
ننگی په لاره کې دهر چا سره چه وی جنگ و کړی. لکه چه وې ویل:

د «گنېت» جنگ می په ننگ د پښتانه و

بل غرض می په منځ ته و، نه مرام

که دانه وای ده به د ښکېلو له باغه یو بادام هم پرېکړی نه وای لکه چه وایې:

که «ښکېلو» څخه څه ننگ وای پرې به نیکر ای

ما دده له د کله با غه یو بادام

بل ځای پردې حال افسوس کوی چه دی پښتنو د ننگ دپاره جنگیزي

خو ځینې ساده پښتانه پخپله دده په مرگ پسې دی - وائی:

زە غلیم داو رنگ زیب یم

سر په غره په بیابان

زه په ننگ د پښتانه یم

دوی نیو لسی مغلان

د منصب په افسا فو دی

تل په ما پسی روان

خوشحال خان وایی زه داسی ساده پښتانه وهلاي شم ' خوبیا هم هر پښتون

زما لځان دی ' خپل لځان نه وهل کیږی :

دما لاس ور بانندی رسی

راواځه نشی خپل لځان

د پښتنو دښمنانو چه بیا د توری په میدان کی څه ونیکړل ' نور شوتونو او

منصوبونو نه ئې دومره زور ور کړ ' چه په پای کې ئې د ننگیالی خوشحال خان

خپل لځوی ' بهرام خان ' هم د پښتنوالی له دائرې څخه وروست او دخپل پلار

په مقابل کې ئې کار لځینی واخیست داد پښتنو هغه لویه بدبختی ده چه

پښتانه ئې هر وخت تباہ کړیدی . هو ' تردې لویه بدبختی به چیرته پیدا شی چه

دیوه ننگیالی پښتانه زوی پښتنی ننگه پر یزدی او د پښتنو او پښتنوالی پر خلاف

دڅو پیسو دپاره د پلار منځ ته ودریږی ؟ پیسې په دنیا کی دهر چاپه

کار دی او هر څوک زیار باسی چه پیسې پیدا کړی ' مگر هوښیار

ځلک ددې دپاره پیسې غواړی چه خپل شرف ' ناموس ' پت ' شرم او عزت

په خوندي کړی ' خپل رنگ او نوم په ښه کړی ' خو لځینی ناپوهان د پیسو په

حب اومینه کی دومره ډوب شی چه خپل وطن ' خپل عزت او خپل ننگ په

پیسو خر خوی او لځان ته ابدی شرم او بد نامی اخلی ' د خوشحال خان زوی

بهرام خان هم له دغو ناپوهانو څخه ؤ چه خپله پښتنوا له او پښتنی ننگه ئې

د دښمنانو په پیسو او منصب بایللې وه او لځان ئې دیمت او شرم وډگر زولی و

دده ننگیالی پلار د پښتنو د آزاد حکومت فکر په سر کی درلود ' خودی دڅو

پیسو غم لیونی کړی و' لیونی لاشه چه د پلازمړگ او د پښتنو تباهی نه ئی
ملا تړلې وه خوشحال خان دده په حق کی وایی :

هنگامه ده لایه منځ کی	د مغیل او د افغان
زه په نقش د خیلې چار	که څه شی سرو سامان
دی په وهم به وسواس کی	تل له مادی هر اسان
زه به لویواند پښو کی	دی په کور کی دی غران
چه دما سره څوک ټول شی	دده زده شی نور لرزان
چه دما د لیکر غبر شی	او به کیږی دده لځان
په دادوه کاره خو ښیږی	دا احمق ' سفله ' نادان
چه دما سره څوک نه وی	بل چه سور می وی دیگان
چه زمما له غمه وار وی	بې حسا به شی شادان
چه اساس د نوری کښېږ دم	دا نا مرد ئی کاغلیطان
و مغلو نه مچر ا کا	چه خپل پلار می کړ داشان
چه زمما سره بدی کا	پرې رحمت کا مغلان
دی لاهر څه ورته وایی	ورسره شی پافسی خوان
زه دده په کار خندان یم	دی زما په کار خندان
یا خودی مه وی له ما نه	یازه مه وی په جهان
رسوا ئی شوه ' تر منځ پېښه	نه څه وړک نه ئی څه زیان
نظام پور لره اوس را غلام	دغه گوی دغه میدان
چه می وار ورباندی ساز شی	بیار وړاندی کا دوستان
وار د هری چا ری تېر شو	فکر لوی دی دا زمان
هر چه دی هغه به وشی	څو لا حواله به شیطان
که کښېښم نسام او ناموس لځی	که باختم با ځی طرفان

په دې کښ مکش کی تېر شو په ما عمر را بېگان
 د گټنې وخت تېر بېزې را ویا افغان افغان
 مفا جات دی ئې نصیب شی یا ئې تور مار جا استان
 چه هیڅوک پرې بد نام نشی هسی کور ته شې ر وان

لکه عاق دی عاق دی درو می
 دین دنیا دواړه خسران

کوم وخت چه بهرام خان خپل مشر ورور « اشرف خان » دهندد مغلو
 په بند ور کړ نو مغلو دی د سرداری په نامه سر لودی کړ، خو شحال خان
 داسی پېغور ور کوی :

تاهنر دسر داری تر ده بهرام ۱۰۰ سر داری دی پخپل دور کړه بد نامه
 هم تماهی خیلخا ئې لره بلا شوې هم خپل لخان لره بلا شوې بدفر جامه
 مشر وروردی په زندان کړ نه خانی کړې دا خانی دی شه په لخان پوری حرامه
 نور دی نوم دما دزیو په شمار مشه دخو شحال خټک وینا په دا تمامه
 دخوشحال خان، له وینا څخه څر گند بېزی چه دخان لڅینی نور زامن هم
 به ننگه شوی دی او دده پا که او قومی نقشه ئې ور کړه وچه کړې ده،
 لکه چه وا یی :

زریو می خوی د خټکو نور کړ زما په نقش ئې پوری سورا ور کړ
 وخت د گټنې د نام واننگ و بدو زامنو را څخه خپور کړ
 خو هغه زامن چه دخوشحال خان سره په اوزه ولاړه، او د پښتنی ننگی
 د پرخای کولو دپاره ئې لځانونه قربانول، د پړې، ستاینی وددی او خوشحال خان
 ئې هم هر کله ستاینی، لځکه چه په هغه وخت کښی دا کمه خبره نه وه چه
 د پښتنو د دښمنانو رشو تونه په لویه پیمانه د ساده پښتنو په منځ کی خیاره
 شوی وو، او هری خوا ته سپین اوسره لځلېده مگر هغو ننگیا لو لځلمو چه

پښتنی ننگه ئې پر لځای کوله او د پښتونخوا د حکمې او پښتونوالی د موجودیت
 د پاره جنگېدل، وچه دودېر ئې هم په مالداس نشوای موندلای، که دوی هم
 د دښمنانو نو کړی اختیار کړې وای دوی به هم د لار او نعمت خاوندان
 شوی وای، مگر دوی حقیقی پښتانه وو، او خپله پښتنی ننگه او پښتنی مخکښ
 ئې په پیسو نه خرڅوله او نه ئې خپله آزادی د دښمنانو به نو کړی بدلوله،
 خپل د کانی کاک ئې د دښمنانو تر پالو خوښ و، چه یوله دې ننگیالیو لځمیانو
 څخه عابد خان و، خان ئې داسی ستایي:

داد کانی کاک دما دعا بد خان دی

د مغل پالو دسو رو فر زندا سو

که داهو مړه نا خلف وایه خلف وی

نن به ما نوبت واهه د خسر وایو

همدا رنگه خوشحال خان د پښتنو نور وښی زلمیان چه پر ننگه ورسره

ولاره ستایي، مگر په دې خبره افسوس کوی چه لاس ئې نه رسېږي:

مغل پښتون سره په پیچ و تپاب دی

چه پښتانه کورم خسا نه خراب دی

ښه ښه لخوا لان شته په پښتانه کښي

چه لاس ئې نه رسی خانه خراب دی

خوشحال خان د هغو ساده پښتنو به زیره پوری خاندی چله ډېرې سادګر

څخه د دښمن په منصب زده تړی او له دې نا خبره دی، چه د پښتونوالی

دښمن هېڅکله د پښتون دوست کېدلای نشی او نه هېڅ وخت ئې دا زده دی

چه پښتون دی ښه شی، ځکه چه که پښتون ښه شی نو ډېر ډیو نو کړی به پرېږدی

لځان به ویشړنی او هماغه به د پښتنو آزاد حکومت جوړه کړی او دا فکر به

و کړی چه تردې چه د نورو نو کړشی ولی په خپله دخپلې مخکې بادر نشی

نو ځکه خوشحال خان ورته وایی:

زیر دې کلمه د پښتانه شـی څه مغل په منصب ئې زده شـی
مغل که زوری غلیم به رحم دی کلمه ئې زده وی چه پښتون به شـی
به دې تر قیاب سره د پښتنو دهنه وخت د دښمنانو له خوا په ځینو ساهه
پښتنو کښې رشواتونه خپاره شول اولکه د پښتنو د هر دښمن چه عادت دی
پښتانه ئې په خپل منځ کښې سره واچول مگر بیا هم څنگه چه خوشحال خان
یو وینې او آزاد پښتون و په هیڅ توگه ئې د پردیو مری توب نه مانه اونه
دمغلو په منصبو نو غولیده ' ده له خپل لځان سره ملی مقدسه مفکوره درلودله
اودائې عزم کړی و چه تر څو ژوندی وی دخپلې دې لودی مفکورې له عملی
کولو څخه به لاس وانه خلی ' او په هره قربانۍ چه کیږی پښتانه آزاد اولوی
پښتون جوړ کړی مگر ځینې بدبخت ساده پښتانه د کڼو و تیزو و دېوا لونه
وو ' هر څه چه به خوشحال خان راسمول نه راسمېدل دی په خپله وایی :

که هر څو ئې سازوم رانه سازېږی
پښتانه دی د کڼو و کانیو دېوال

اولکه په بواځې سردښمن مقابلې ته ودرید او د پښتنو توله ننگه دده
په سر ختمه شوه پخپله وایی :

شرم دې ' ننگ دی دارد سردی سمه مې پر پټوه لځای مې غردی
پښتانه واده دمغل بنوروا خوری ماته ئې پاته دا شور و شر دی
خو صاً چه دوه ننگیالی او جنگیالی مې وانه ئې په جنگ کښې
با یل نو خوشحال خان بهی یوازې دښمن پاته شو ' یو جنگیالی
مېر پښتون ' ا یمل خان ' اوبل ' دریا خان ' و ' چه په غلیم ئې ښه زړونه
ساده کړی وه ' مگر خوشحال خان به دې تنها ئې کښې هم دخپل عالی
مقصد څخه سترې نشو ' او ویل به ئې :

د هر یو مری توب په لښکې نه وی متئې هر کلمه یوازی به خپل لځان شـی

آزادی تر بادشا هیه لائبرری کا چه دبل تر حکم لائدی شی زندان شی
 په جهان دنگیالی دی دادوه کاره یابه و خوری ککری یابه کاهران شی
 مگر دهندمغلو چه خوشحال خان یوازی وجود هم نخاته لوی خطر با له
 زیار ئی درست چه په هر دولوی دپښتنو دالوی اووینښ قانده پښو واچوی
 لکه خوشحال خان خپل خان هغه لوی بنامار کښی چه د دښمن تر دم لاندې
 نه را لخی وایی :

پښتانه واده لکه ملا رو نه دی مغل دم کړی پخپل کارو نه دی
 چه په مارونو کښی لوی مار پیدا شی پسي ئی غوا دی که په غارو نه دی
 نو مغلو دا چاره وسنجوله چه خوشحال خان په خپلو پښتنو له پښو واچوی
 او دپښتنو په ټوپک ئی مړ کړی په پښتنو کښی خو هم داسې ساده پښتانه
 ډېر وه چه دیسو دپاره ئی خوشحال خان لاشه خپل پلار هم واژه نو دمغلو
 دپاره ئی په خوشحال خان پسي ملا و تړله او په خپله دخپل ملیت او پښتنوالی
 در را تولو دپاره آماده شول کوم جسام اووینښ پښتون چه دځینو ساده گانو
 پښتنو په تاریخ کښی داسې لکي وینی نو ډېر متاثر پزی :

ناسي گوریء پښتانه تل له خپله لاسه بر باد شوی دی همپشه
 دپښتنو لږی او پښتنو دښمنانو پښتانه په خپل منځ کښی دخپلو
 نارواغراضو دپاره سره وژلی دی خویه داسی حال کی هم خوشحال خان
 خپله دآزا دی پاچاهی اعلان کوله :

گوره خنګه یاد شاهی لکه خورشید کرم

یک تنها په جهان گرزم لښکر نشته

په دې وخت کښی دنگیالی خوشحال خان عمر (۷۷) کالونه رسیدلی و
 هو بیائی هم دپښتنو دآزادی او دپښتنو دملی حکومت جوړولو چیفی وهلی
 مگر څنگه چه له یوې خوا دده عمر پای ته رسیدلی و او له بلې خوا چیفی ساده گانو پښتنو

دده ملاماته کپې وه، نو ځکه دا پریدو غرونه وڅوت او یو کال وروسته دیو جهان قومی آرزو کا نوسر دد (۷۸) کال او په عمر دربیع الاول په ۲۸ په ۱۱۰۰ هجری کال سم له ۱۶۹۰ عیسوی کاله په دیری ناکامۍ وفات شو (انالله وانا الیه راجعون) او د لوی پښتون د جوړولو ارمان ئې کورنه له خان سره یووه لکه چه وایی پښتانه چه بی ننگی کا څوک ئې څه کا گورستان اړه به دروموله ارمانه خوشحال خان که څه هم له ارمانه ډک زړه گورستان ته ولاړ مگر بیا هم دده جنگونو اوزیار چه کو مه کټه پښتو ته ورسوله هغه دهر ولو نه ده .

هو خوشحال خان د پښتنو د آزاد حکومت په تشکیل کا میاب نشو او نه ئې ټول پښتانه ددوی د ساد گۍ له سببه پر یوه مر کز راغونډ کړی شول ، خو دومره ئې و کړه چه د پښتنو او پښتنوالی نوم ئې له محو کېدو څخه خوندي کړ ، اولخینی پښتانه ئې په دې وپوهول چه پښتون او پښتو نخو باید د بل چا ضمیمه نشی او نه دیر دیو تر لاس لاندی ژوند و کړی .

خوشحال خان خان بند ته ور کړ مگر دده بند بې تأثیره پاته نشو ، بلکه د پښتنو په مغزو کښي ئې په غیر مستقیم ډول د افکر پیدا کړ چه د پښتنو د پښمان نه غواړی چه پښتانه آزاد ژوند ولری ، نوله دې کبله اکثر و پښتنو خپله لمنه د پښتنو له دښمنانو څخه را ټولله ساتله او نه ئې غوښته چه له دوی سره په معاشرت کښي داخل شی او په هر لحای کی پښتانه د پښتنو د دښمنانو مقابلې ته پاڅیدل او جنگونه ئې ورسره سرع کړل ، حتی د پښتو پراډب ئې اغیزه و کړه مثلاً حمید بابا وائی :

یو به نشم مغلواله در قیاب ستا که زو کړی وم رښتیا له پښتني زه
یادا :

په دا ټول جهان قراره قرا ری ده بر حمید د غم مغل را و خا نه
علیخان وایی :

پزي به نېز دمه رقیب داستاو کوی نه ا پریدی شوم و مغل نه خبیبر نیسم

خوشحال خان په پښتنو کښې ملی روح ژوندی وساته او پښتنی ننگي ته
 ئې ملتفت کړه او د پښتنوالی د دښمنانو د مقابلې دپاره ئې ډیر خلصی وروزل .
 دخوشحال خان اووینو پښتنو مخالفت له مغلو سره ددې خبرې دپاره نه و ، چه
 « مغل » دی ، بلکه دخوشحال خان یادنورو پښتنو مخالفت دهند له مغلو سره
 پردې خبره و ، چه هغوی د پښتنو پر حق تجاوز کاوه . ددوی طبی حق
 آزادی ئی نه منله ، حتی ، د پښتنو پر و جو دیت قائل نه و ، بلکه
 غوښته ئی چه پښتانه او د پښتنو مخککه به نورو پورې ونښلوی او پښتانه دلخان
 باینجا بیان او نو کران کړی ، څنگه چه ځینی ساده پښتانه ئی
 هم په پیسو او منصبو غولولی وه ، او پښتنی ننگه ئی ددوی له یاده اېستلی وه
 نو ځکه خوشحال خان او ځینی وینې پښتانه د هغوی د دیت مقابلې ته باخېدل او فقط
 پښتو او پښتنوالی او پښتو نخواستو جو دیت دپاره ئې د همت ملا تر له او خپل ننگیالی
 حلیمیان ئی په دې لاره کښې قربان کړه ، نو که دمغلو پر ځای بل څوک وای
 چه د پښتنو پر حق ئې تجاوز کولای هم خوشحال خان او نورو پښتنو
 دهغه مقابله کوله ، ځکه چه د پښتنو الی قانون دبل چا تجاوز نه منی هر څوک
 چه وی ، دهند تر مغلو وروسته د پښتنو مقابله د پرنګیا نو دلوئی امپراطوری
 سره هم د دې قانون په حکم وه چه تر سلو کالو ډیر ئې دوام و کړ او
 پرنګیا نو نه کولای شوه چه د پښتنو سرخا نته نیټ کړی ، که شه هم پرنګیانو
 هم دهند مغلو هغه لوی چال عملی کړ او ډیر ساده پښتانه ئې په پیسو او
 رشو تو او منصبو دلخان کړه او پښتنی ننگه ئې ترې هیره کړه . مگر
 هیڅ ئې و نه کولای شوه چه ټول پښتانه په زور یا په زر د پښتنوالی څخه
 واده ئی او د پرنګیانو ئې د عاښو یی یا نو کران کړی له هغه وخته چه
 پرنګیانو پښتانه د « ډبورند » د منځوس او فرضی خط په واسطه سره ټوټې
 ټوټې او جلا کړه نو خو را ډیر زیار ئې وبوست چه هغه پښتانه چه پرنګیانو

به زور د لځان خوانه کش کړی وه ، له پښتنې ننګې واده وې او د پسر ننګې د نو کسري بامزد درې پست روح پېښې په کړې او بيا د پښتنو مېرمنه که د پردې مېرمنه کړې او د پښتنو د پښتنو د روح وورني ، مگر وې نه کولای شوه چه په دې مقصد پوره کيا ميا ب شي ، نه دا او ننګې په به وې او نه درو پو به خلطو ، کر نيل ريښنگتن چه د پرنګيانو يو منصبدار و ويل به دې چه به هند کښې د پرنګيانو فوجي لځن (خرڅ) له کله پنځه شپېته کړې دې چه له هغه څخه يو ويشت کړد د خاص د سرحد د پاره لځېزي (۱) نو تاسې له دې خبرې نه اټکل کولای شې چه پرنګيانو د پښتنوالي او د پښتنو د بربادې د پاره د هندوستان درې يمه برخه خرڅ لځولې دې ، او دا ټول لځښت يوازي په سکري مهم تو کښې نه ، بلکه په دې کښې هغه رشوتونه او تنخوا گاني چه د پښتنو پسر اخيستل شوي هم شاملې دې .

مگر بيا هم په پښتنو کښې پښتنې روح چارنه وژلای شو او د دوی کي داسې وينې خلعيان پيدا شوي دي چه د خوشحال خان د حریت خواهي روح ئې په قبر کښې خوشحاله کړې دې ، اوله هغه وخته چه پرنګيان هند ته را غلې ، او د پښتنو د بربادې خيال ئې کړې دې بيا تر اوسه هم خوخت په آرامه کښېستلې نه دې ، بلکه تل ئې دخپلې آزادي او استقلال د پاره قرباني ور کړې دي د پښتونستان آزادو پښتنو خو هېڅکله ټوپک له اړزو کوز کړې نه دي او هم هغو وينو پښتنو چه د پرنګيانو تر لاس لاندې وو ، تل د خولې او قام گوزارونه دخپلې آزادي د پاره پر دښمن کړې دي - چه دلته د مثال په ډول د پښتونستان د يوه شاه خلعي قرباني يا دوو : په ۱۸۹۹ عيسوي کال مولوي ميراجان

کډا کډا خپل چه دزوند ډېره برخه ئې په آسټراليا کښې د اوسېانو په تجارت تېره شوې وه یو قومي تحریک شروع کړې ' ده او عمرې د اسلام نشر او تبلیغ کاره چه دده په لاس خو آسټراليايان هم مسلمانان شول او تر اوسه دده دلاس مسجدونه په آسټراليا کښې شته مگر يوڅه وخت وروسته ئې ناڅاپه په فکر کښې یو انقلاب او تحول پېدا شو او مذهبي تحریک ئې په انقلابي او ملي تحریک بدل شو. د آسټراليا په پښتنو کښې ئې د قومي تحریک شروع وکړه او یو جمعیت ئې د «مجلس وطن» په نامه جوړ کړې ' خود آسټراليا حکومت دانگرېزانو په اشاره دا وینې پښتون له آسټراليا څخه خارج کړې؛ مولوی میراجان امریکانه ولار او هلته د کیلیفورنیا په خرا وښا پښتنو کښې ئې خپل تحریک ته دوام ورکړې ' ډېر پښتانه ئې د لندن هم خیال او همفکره کړه او دخپل وطن د آزادۍ فکر ئې ددوی په مغزو کښې کښېناوه ' خو ورو ورو د امریکا ټول پښتانه چه د آزادۍ په خوند او مفهوم ښه پوهېدلي وو ' په دې حزب «مجلس وطن» کښې شامل شول او وروسته ئې ددې مجلس نوم «غدرپارټی» کېښود او د کیلیفورنیا په پنځم لمېروډسټرېټ 5, Wood Street California کښې ئې مرکز وټاکه او جدې اقدامات ئې شروع کړل .

په ۱۹۰۲ع کال ئې یو هیئت د محمد عزیز خان یوسفزی تر مشر توب لاندې د امریکا څخه پښتونستان ته را ولېږه که څه هم درې پټ اوډیوې بهرې د عملې په دود راړې وه ' خو چه سنګاپور ته را ورسېدل هلته دانگرېزانو له خوا گرفتار شول؛ محمد عزیز خان د پښتنو دیني زلمی په غېږه ووژل شو او نور ملګری ئې په حبس دوام محکوم شول ' دا ددې آزادۍ غوښتونکو پښتنو لومړۍ قربانی وه چه د وطن د آزادۍ په لار کښې ئې ورکړه ' او هم ډېر نګیانو د ډېمو کواسۍ یوه نمونه ده ' چه دخپل امپراطوریت داستعماري

فکر دپاره ئې اجرا کړه - مگر څه موده وروسته په خپله مولوی میرا جان دخپلو څو نورو ملګرو سره په ۱۹۰۲ ع کال کښې دخپل وطن اراده وکړه ، دجاپان او روس له لاری افغانستان ته داخل شو ، تیرا ئې دخپل تحریک مرکز وګرزاوه او دانګرېزانو د نجارز پر خلاف ئې اقدامات شروع کړه . دنیرا ایریدیو دی په خپل مشرتوب ومانه ، څو شپې ورځې ئې تهرې کړې چه برنګیانو یوه حیلې ده کړه او میرا جان ئې «چه به دې بهانه مونږ او اړیندی باید صلاح او یوه معاهده سره وکړو ، مگر د سعا هدی په شرطونو باید چه ستاسو مشر لاس لیک وکړي» جرګې ته وروغوښت ، خو چه میرا جان ورغی ، انګریزی منصبدارانو ونیو او بندی ئې کړ ، ځکه ایریدیو هرڅه سر و شور ، برغل او چپاو نه وکړه ؛ څومرلوی میرا جان د پښتنو آزادی خواه زامنې چه له هغه وخت څخه وړک شو ، نور ئې هېڅ بته معلومه نشوه ، او دانګرېزانو دامپر بالیستی او استعمار خواهي قربانی شو . که دقت وشي دپرنګیانو دا حیلې هم عینا هغې حیلې نه ورته ده چه دغندمللو د خوشحال خان بندته جوړه کړې وه . ددې ویش پښتون نورملګري بندیان اوڅه چه پاته وه هغه بیرته روسیې او امریکا ته ولابل (۱) دهغه وخت پښتانه که څه هم دهغو په قدر وړنو پوهېدل مګر او سنی حساس پښتانه باید دمولوی میرا جان او دهغه مجلس په نامه ځلي جوړ کړي او دهغه په نامه هر کال سال ګرد ونیسي .

داد پښتنو د تحریک یوه نمونه وه ، په همدې ترتیب دمیرا جان نه وروسته نور تحریکونه د پښتنو د آزادی دپاره په پښتونستان کښې شوی دی چه اکثر حساس پښتانه د پرنګیانو په بند او غېږه ولابل او کورونه ئې تالاشول چه وروستی تحریک د محکوم پښتونستان د ملی قائد خان عبدالغفار خان تحریک و ، دان تحریک لومړی د پښتنو د اجتماعي اصلاح په نوم شروع او یو مجلس د «انجمن اصلاح

(۱) د کابل مجله ۱۸ کال ۲۱۷ - ۲۱۸ ګڼي .

الا فاغنه » په نوم جوړه شو ، چه په دې جمعيت کښې ډېر وېش پښتانه راغونډ او
 دخپل قوم د آزادۍ د پاره ئې ملاوت پرله ډېرې لويې جرگې او غټې فيصلې ئې وکړې ،
 خو د پراگيا نو حکومت چه د پښتنو د ابو والي او بيداري وليده نو د دې تحريک
 دخپه کولو د پاره ئې مختلفې پلمې را پيدا کړې او دا الزام ئې په پښتنو
 وليگاوه چه « سرخ پوښ » کمو نيستيان دى ، د دې نه پس په پښتنو دومره سخت
 مظالم شروع شول چه دهغو داوريدلو د پاره ډېر لوى زړه ضرورت دى . د پراگي
 حکومت ټولې وسلې دنو پونه واخله تر ټوپکو او ماشين گڼونو پورې په پښتنو
 وچلو ئې او د تحريک مشران د استعماري حکومت سره د غدارۍ په جرم بنديان
 شول ودا کنړ وياخېرو خلقه يقين پيدا شو چه دوى به په غرغره کيدى شي ؛
 په دې وخت کښې د محکوم پښتو نستان دهنه رخت د حکومت يو ډير لوى رکن
 خان عبدالغفار خان ته نصيحت وکړ چه دهند وستان د کوم يوسياسي جماعت
 سره لځان ملاگرى کړه ؛ خان دا خبره ومنله او د قيد نه ئې يوه جوړگه هندوستان
 ته وليږله د هندوستان ټولو سېاسي اسلامي جماعتونو داغې زمه وارى په سر
 وانه خيستې شوه او دا جرگه بيرته نا کامه راغله ، خان عبدالغفار خان دا جرگه
 بيا وليږله چه د کانگرس مشران ژوبښى . هغه و چه دهغوى يو دم داملگر تيا
 اوډانه منظوره کړه او دهغې ورځې نه پس د محکوم پښتو نستان خپدا ئې
 خدمتگارۍ ډلې د کانگرس سره اړيکه په اوږه د آزادۍ په جنگ کښې
 ملگر تيا وکړه او د « لندن ناييز » په قول خومره کار چه دهندوستان
 د آزادۍ غوښتونکو په شلو بڼت کاله کې کړى و ؛ سرخ پوښانو په پنځو
 کالو کې اجرا کړه ، د دې نه دا فائده سرخ پوښو ته ورسیده چه دهغوى مشران
 د مرگ او غرغړې نه خلاص شوو ، او د کانگرس د ملگر تيا په وجه د محکوم
 پښتو نستان په هغه برخه کې اصلاحات نافذ کړى شول ؛ خو بل طرف نه د پراگي
 حکومت نه د بهاني او الزام يوه بله وسله په لاس ورغله او دا پرو پا گند ئې
 شروع کړ ؛ چه کانگرس دهندوانو جماعت دى او سرخ پوښو لځان هندو کړ

ددې پرو پیګندې پاوچه لځینې ساده پښتانه په سر خپو شو شکمن شول او ددوی د تحریک ختمول د پاره خود غرضه خلقوته ښه بهانه په لاس ورغله چه د پښتنو دا جماعت (خدائی خدمتگار) کمزوری کړی .

دا کشمکش روان و' چه دانگریزانو حکومت مجبور شو ' هندوستان ته آزادی ورکړی او مالک په دوو برخو وویشل شو ' یو هندوستان اوبل پاکستان په دې وخت کې د صوبه سرحد پښتنو دیو آزاد حکومت پښتوستان آواز د خان عبدالغفار خان په وینا اوچت کړی او د ټولې انصاف پسندې دنیا یقین و' چه پرنګی داحمکه خپل خپل حقدار ته پرېږدی نو پښتنو ته به هم خپله حمکه حواله کړی ' مګر پرنګی حکومت داونه منله او په زور دې یو اجباری قسم ریفربندیم (رایه گیری) په پښتنو کې وکړه چه یا به په هندوستان کې شاملیزې او یا به پاکستان کې - خان عبدالغفار خان که هرڅه چیغې ووهلې ولې خوندې ونکړې ' په دې وخت کې دافغانستان زلمی ټولو اک اعلیٰ حضرت محمد ظاهر شاه دغوملی او قومی احساساتو په اثر چه دپښتونستان دپښتنو په حقله ئې لری دپښتوستان په پښتنو داجیر و نه منلې شو ' ددوی دآزادی آواز ئې اوچت کړ؛ مګر پرنګیان خود خپل امیر یا لیستی حس له کبله کانه وو' دافغانستان دحکومت دایاک زغ ئې وانه ورېدلی شو ' او اجباری ریفربندیم شروع شو ' خدائی خدمتگارانو د ریفربندیم نه خان مانې جن کړ ' او په رای گیری کې ئې برخه وانه خپستله او هېڅ قسم غرض ئې په رای گیری کښی و نه کړ ' په دې چل چه کوم وټونه وغور زېدل دهغو څخه معلومه شوه چه ددې دومره نیاری باوجود اوسره ددې چه مخالف په موقع موجود نه و ' بیا هم دخدائی خدمتگا را نو مقابلی دې څه وېری زیاتې رائې وانه خپستلې مګر بیا هم دسرحد دپښتنو هغه مشران چه دخان عبدالغفار خان ملاتړي ماته کړه له وجدانی مسئولیت څخه خلا صېدلی نشی ' ددوی فرض و چه پښتانه ئې

دېر ننگيانو په چل او حيايه پوه کړې وای ، مگر له بده مرغه مونږ د مخته ووتل
 چه ځينې بد بخته پښتانه دخپلې سادگۍ له کبله هميشه دېل دگټې دپاره
 استعمال شوی دی او استعماليزی .

ناسی غورو کړی دخپل ځان دپاره يو قومی او پښتنی مړ کړ نه لری خو
 دنورو مړ کړونه په خپلو وينو ساتی ؟

پخپله دخپلې ځمکې د يوې لوېشتمې واک او اختيار نه لری ، خودېر ننگيانو
 دگټې دپاره ئې « العلمين » او ايټاليا ميدانونه له جرمنی څخه گټلې دی ؟
 د پښتونستان د جوړولو اړ پښتنو دا اتحاد فکر ئې نه دی کړی . مگرو نورو نه کشمير
 وهی ؟ ا په دې حال لاهمه هيڅ ځانته نه ملتفت کېږی .

خوشحال خان څه ښه ورنه وایي :

ته خبر نه يې له ځانه څه په تا کېږي څه ؟

در نه وایم نه پوهیږي څه غفلت لري ها ها ؟

رشتيا چه پښتانه دېر غافل دی هيڅ ئې ځانته فکر نشته چه ځانک په دوی څه
 لوی کوی ؟ نن يرون چه دېر ننگيانو قصه ختمه شوه ، داخيال کيده چه زمونږ
 قوم به ضرور ځان ته متوجه او په پوه مړ کړ به راغوندي شی او دننپل راتلونکی
 ژوند ښه کولو دپاره به لاري وسنجوی او نور به نو دېر ديودلاس بازونه نشي
 مگر افسوس دا ټم د عصر پلوشو هم ددوی زړونو ته لاره ونه موندله . . . که څه هم دا گناه
 د پښتنو نه ده داد استعماليت غوښتو نکو پر ننگيانو گناه ده چه اوس لاهم
 د پښتنو له سره لاس نه اخلی ، ناسی وگورئ سيلون اړ پر ماته آزادی ور کوي
 خو پښتانه به لاهم سی درېدړه او بې مړ کړي ته دېر ديو تر لاس لاندی ژوند کړی
 دمقلوالی پر ځای خو ئې پر ننگيواله ودروله اوس غواهی دېر ننگيوالی پر ځای
 پنجابي واله اويا کومه بله توره بلاددری ؟ ځله پښتانه نه پر يزدی چه خپله ،
 پښتنی دنيا جوړه کړی او پر پښتنی مړ کړ راغوندي شی ؟ آيا نوره د پښتنی لاهم

شته چه بیا پښتانه دخپل استعماريت تر فکر قربانی کړی ؟ اود پښتنو د ښکلو

ځلميانو وښی دلحان دامپراطوری د پاره نویی کړی ؟

اوس چه پرتگیان داسی ښکاره کوی چه له دې خوائې خپلی پښې ټولی کړی دی

بیالاهم د پښتنو غم ورسره دی او نه غواړی چه د دې نه وروسته هم پښتانه د آرامی

ژوندو کړی. نو غواړی خپل عمیهی دوستان اوصادق شاگردان د پښتنو پرسر

نازل کړی. چه دوی د پرتگیانو وکیلان وی او پښتانه به په هر نامه حتی

د مسلمانانې په نامه هم دلحان د غر ضمونو د پاره استعمالوی

او د دوی له قوت نه به ښکار اخلی ؛ کرم وخت چه به ټپي

غرض دسره شو. نو بیا به پښتانه هم هغه شان تشریف غرونو ته و لیږی او پرهغه

څه به چه د پښتنو د ښکلو ځلمیانو په وینو گډل شوی وی خپلې چرچې کوی

داده د استعمار چیانو دیمو کراسی ؟

خیر. پرتگیان خو به خود دا کارونه کوی. لځکه چه دوی همیشه پښتانه

د خپلوشو موغرضونو د پاره قربانی کړی دی. خو غم دادی چه بخپله پښتانه هم

خپلې دې تباهی ته ملتفت نه دی.

علامه اقبال دسرحد پښتنو ته څه بڼه وایی :

ای زخود پوشیده خود را باز یاب	در مسلمانان حرامست این حجاب
رمزدین مصطفی دانی که چیست ؟	یاش دیدن خویش را شاهنشهی است
چیست دین ؟ دریافتن اسرار خویش	زندگی مرگست بی دیدار خویش
بنده حق و ارث پیغمبران	اونگینجد در جهان دیگران
تا جهانی دیگر پیدا کند	این جهان کهنه را بر هم زند
اندکی گم شو بقرآن و خبر	بازای نادان بخویش اندر نگر
در جهان اداره بیچاره	وحدنی گم کرده صد باره
بند غیر الله اندر پای تست	داغم از داغی که در سیمای تست

میر خیل ۱ از مکر پنهانی بترس
از ضیاع روح افغانی بترس
زانتی مردان حق می سوز مت
نکنه از پیر روم آمو زمت
«رزق از حق جو مجو از زیدو عمر
مستی از حق جو مجو از بنگ و خمر»
شکوه کم کن از سپهر لا جو زد
جز بگر د آفتاب خود مگر د
عالم موجود را اندازه کن
در جهان خود را بلند آوازه کن
برگ و ساز کائنات از وحدت
اندرین عالم حیات از وحدت
در گذر از رنگ و بو های کهن
پاک شو از آرزو های کهن
پور آذر کعبه را تعمیر کرد
از نگاهی خاک را اکسیر کرد
نو خودی اندر بدن تعمیر کن
مشت خاک خویش را اکسیر کن
علامه اقبال دخیل به بی مر کزی د سی افسوس کوی :

خیل از مردن حق بیگانه نیست
درد او صدهزار افغانه نیست
جاده کم دیدم از و پچیده تر
یاوه گردد در خیم و پیچش نظر
سرزمین کبک او شاهین مزاج
آهوی او گیرد از شیران خراج
لیکن از بی مر کزی آشفته روز
بی نظام و ناهتمام ونیم سوز
فرمازان نیست در پر وازشان
از قد روان پست تر پر وازشان
آه قوی بی تب و تاب حیات
روز گارش بی نصیب از واردات
آن یکی اندر سجود این در قیام
کار و بارش چون صلوای امام
ریز ریز از سنگ او می نمای او
آه از امس روز بی فردای او
هو! دنور و مر کز و نه دینش تو به و بندر کتل شوی خودوی شو کب نه پر یزیدی
چه دیوه قومی مر کز خاوندان شی؟! دنور و کور و نو به سانی او دهفو به و ورو
کبی به ولادی 'مگر خیل کور به بی و ران او هیچ دجو و لو خیال به بی په
سر کی نه وی؟! دنور و ننگه به بر لهای کوی خو خپله نژدی دی چه بی ننگه شی!؟
نور و نه لوی لوی مسلکونه گتی خو لخته یوننگیا لی کلی هم نه جو ووی
خوشحال خان بی ننگه کلی خنکه به بیژا ندلی دی چه وای :

مه وی هسی کلمی چه دچز گو کولمې خور ینه
 شل خمېې په اکور کی دښتې لسه غمه هر ینه
 بل فکر ئې هر دی خو پسه غم دزوړ پول دي
 نرینه ئې واده خوښکې ننگې لریښه
 دهر ئې ماسکان دی پکې ښه ملک هغه دی
 هرچه بې ننگې کا دچا بې رشوت خور ینه
 کښینی په مسجد کې د سودو نه کا خبری
 یادشورد لور دولو رولو ویل کې ینه
 لس کالو نه تېر کا په یوه جامه خیر نه
 کوز وجود بر منډ په سر خیره کښېږدي زړینه
 خاندی پروانه کا شرم نه لری د تښتې
 دسري بڼې شرمیه دژو ندون دپاره وده ینه
 جنگ لره چه ورشی نورڅه هېڅ نه کا بې تښتې
 جوړه چاروسله تښتې سکه ور ورته نه در ینه
 نوم دو دانسې ویر ان ښهر دی خو شحال
 لانري ویران مه شه ورځ په ورځ ده کمتر ینه
 هو خوشحال خان دښمنو پرتنگه ولار پښتون و دښمنو بې ننگې چه به ئې
 هر لځای ولیده زده ئې درد کا وه اود پښتې ننگې په لاره کې تر سر مال اولاد
 اوهرڅه نه تیر وددې خبری داثبات دپاره همدا خبره بس ده چه په ۱۰۸۹ هجری
 کال دده لځلمی زوی «نظام» نامی د ۲۶ کالو په عمر لخوا نمرگ شو پسر

خوشحال خان باندی پښتنی ننگه درمري گرانه وچه په هغه وخت کې ئې نور
 ټول غمونه هېردي يوازې داغم کوی چه «نظام» ولی د پښتانه پرننگه مړ نشو
 چه له تلنکې قبر ته ځی - تردې زيات به د ننگيا لیتوب حس وېر لېږيدا کيږی
 چه دسړی زلمی زوی ئې و مری خودی ئې په مړنیه کې وایي :

کشکی لخوان د پښتانه په ننگه مړ وای
 نه چه گور لره روان شوله تلنکې
 ټوله مړنیه داده :

هغه داغونه زدې په زړه با ندې فلکې ا
 چه «نظام» دې له ما بېل کاځوائې و که
 خدايه ا ته خو ستمگر نه یی دا څه کړې ؟
 خلقه دې په دا کار کې هکې پکې

په لحد کې هغه مخ خو رې په چينچيو
 چه د هېچا پرې پېرزونه وه لخوا نکه
 کشکی لخوان د پښتانه په ننگ کې مړ وای
 نه چه گور لره روان شوله تلنکې
 چه د قام په ننگ کې و مړ هغه زړیه

په عالم کې د خپل پلار غاړه کا لکه
 نو پښتانه که څه د پښتنوالی حس لری باید ددې ننگيالی او جنگيالی پښتون
 مشر وينا گانې په غوږو کې ونيسي او پرې عمل وکړی ځکه چه د خوشحال خان
 ددې ټولو خبرو مطالب او خلاصه دا يوه جمله ده چه وایي :

پښتنو ! پښتنی ننگه مړ پېرېدی !!

اتفاق و کړی، نفاق پر پز دی!

که تو فیق د اتفاق پښتانه مومي

زود خوشحال خان به دوباره شی په داخوان

د پښتنو یوه لویه بدبختی چه همیشه ئې دوی تباہ کړی دی او یانې تباہ کوی د پښتنو په خپل منځ کې بې اتفاقی ده بې اتفاقی هغه بدمن من مرض دی چه د پښتنو قوی بدن ئې کمزوری او مرګه نه ئې نژدې کړی دی، بې اتفاقی هغه بد چنګی دی چه د پښتنو لوی درنې ټینګې رښې ئې سستې کړې او داونه ئې اوس د چپه کېدو خواته کږه کړې ده، بې اتفاقی هغه بده بلاده چه په هر میدان کېنې ئې پښتانه مغلوب کړی او پښتانه ئې د نو رو دلاس بازان او دښمنانو د ګټې دپاره استعمال کړی دی، بې اتفاقی هغه شیطان دی چه دوه پښتانه وروڼه په جنګ سره اچوی او نه پرېز دی چه دوی په ګټه د پښتنو لوی په جنت کېنې ښه او آرام ژوند وکړی، بالاخره بې اتفاقی د پښتانه مات هغه لویه ناپوهی ده چه په هېڅ وخت کې ئې پښتانه پرېښی نه دی چه لځان لږه کړی یا د دنیا په ژوند یو قومونو کی حساب شی او دا اوس چه پښتون قوم تر ټولو قومو پاته دی یو دېر لوی علت ئې هم دا بې اتفاقی ده، لځله چه یو قوم یا یو ملت دیو جسد غواندې دی، نو که د جسد ټول غړی په ګټه سره دیوبل کوم مک ونیگری او په عمل کی سره متفق نه وی، هغه جسد هېڅکله دنور وژوند یو جسدو په شان ژوند کولای نشی، بله که دېر ژر به داسې مړه شی چه نور به ئې څوک نوم هم په نومونو کی وانه خلی.

پښتون خوشحال خان چه د ملی طبیب په حیث د پښتنو ټول ملی رنځو نه کټلې او معاینه کړی دی یوه ډېره لویه ناروغی ئې همدا بې اتفاقی بللې ده

چه د پښتو ملي اتحادې شلولې او دوی ئې له هر چانه ټيټ کړی دی، خوشحال خان د پښتنو هره چاره تر منځ ښه کښې، مگر دا چه مغلو یا نورو لویې په کړی دی یوازې دې اتفاقې نتیجه او اثر بولی او پښتنو نه د دوی هغه زور جلال او برم ورپیا دوی چه دا اتفاق او بر والی له کیله ئې منلای و، دی وایی :

هره چار د پښتانه نه تر منځ ښه ده اتفاق ورڅخه نشته ډېر ارمان
د بهلول او د شیر شاه خبری اروم چه په هند کښې پښتانه وه بادشاهان
شیرز او په پېړۍ ئې هسې یاد شاهی وه چه په دوی پورې درس خلق وه حیران
یاهغه پښتانه نور وه دا څه نور شول یاد خدای دی اوس داهسې شان فرمان
که نو فیک دا اتفاق پښتانه هومی زور خوشحال به دوباره شی په دالخوان
بې اتفاقی د پښتنو کوروران کړی دی، که نه اوس به د دنیا له خور الوړو
او ژوندیو قومونو څخه وای .

هو، ملتونه او قومونه په پوره ارزښت گڼلایو اشخاصو ژوندی کښی او د مدایت لودی درجې ته رسېزی، هر ملت او هر قوم چه ډېر عظمی او کارېگر اشخاص لری هغه ملت او قوم تر هغه ملت چه د کار اشخاص نه لری ډېر یرمځ لځی او د ټیټو قومونو دراهنما اولارښو ونکی حیثیت مومی .

تر کومه وخته چه پښتنو برجسته اشخاص در لودل او په یوه اتفاق وو، په دهلی او اصفهان کښې ئې د شهنشاهی نندارې د ټکولې، خو کوم وخت چه ئې دې اتفاقې بلا په کور ننوتله نو میالی او د کار مشران ئې یاله منځه وړک او بیا په خپل کور کښې ئې تر گرېوانو سره ونیول کور ئې پر خلا ئې، بدی او ترې گڼی، ئې شروع کړې، هم هغه وخت د دوی شهنشاهی څه، چه خپله خا وړه ئې هم نوقتې نوقتې شوله او پښتانه نه دنو رو، دروازو ته ودرېدل، کوم د فکر خاوند چه به په پښتنو کښې پیدا شو خپلو ورونو او تربرو به له پښو وینو او مغزی به ئې ورمات کړ، دالاشه چه په دې به ئې فخر هم

گناه. خودې ته ئې فېکر نه و' چه دیوه پښتون ورور مقزی مانول خپل مقزی
مانول دی، هر پښتون چه دخپل مشربا خپل پښتون ورور بده غواړی هغه که
یوه شی به حقیقت کښې دلخان بده غواړی؛ لڅکه چه په لاس کېې که یوه کونه
هم درد گوی درست لاس به کار اشې کولای. هم داسبب دی چه خوشحال
خان دپښتنو له دې بد بختی څخه چه کور په کور سره جنگیزي ډیر
سخت متاثر شوی او دپښتنو دابد خوی داسې غنلای

پښتا نه واده بد خوی دی	کور په کور کاندې غور ځی
یو چه سر کاندې په پورته	بیل ئسې و و هسې مغزی
د مغل دستر کسو ته ئسې	ای خو شحال له نن اغزی

خوشحال خان چه دپښتولۍ او پښتنو د آزادۍ دپاره جنگیده د پښتنو
ددښمن گریوان ته ئې دانتقام دپاره لاس اچولې و' تر دې وچه ددښمن گریوان
پاره کړې او پښتنو ته مالی آزادی وگوتې مگر ډیر افسوس دی چه دپښتنو
نفاق اړېې اتفاقې دخوشحال خان لاس ددښمن له گریوانه و کینې او په خپله
لڅینی ساده پښتانه دده لاس پېچلو ته تیار شول؛ ددښمن په منصوبو او وغولېدل
مگر دهغوی په چل یوه نشول؛ دښمن پښتنو ته بیچاره و' خو دخپلو رشو توپه
زور ئې پښتانه په خپل منځ کښې په جنک سره و اچول او ددوی ترمنځ ئې
دېې اتفاقۍ او نفاق اور بن کړ؛ خو شحال خان له داسې پښتنو څخه په دې
ډول شکات کوی :

چه مغل و نه مې و ترله توره	درست پښتون مې و عالم نه ښکاره کړې
اتفاق په پښتا نه کښې پیدا شو	کڼه ما به د مغل گریوان پاره کړې
سره یو تر بل اخته دی په خپل کور کښې	په نفاق ئې غم و ما ته اجاره کړې
د مغل په منصوبو او غره کېږی	یک باره ئې مېخ په نفس اماره کړې

مادوات ورته گهملی و' په توره دا زما دنوری نقش ئې آواره کړ
 په منصب چه غولول نه کا تور شه کا؟ منل خدای و پښتنو ته بېچاره کړ
 دښمنانو هروخت د پښتنوله بې اتفاقی څخه استفاده کړې ده' کوم دښمن
 چه عوښتی دی پښتون مات کړی از بائي دلوړ والی مخه ونیسی هغه
 هېڅکله په توره پښتنو نه نه دی راوړاندې شوی؛ که را وړاندې شوی هم دی
 سو به ئې نه ده وړې' خو پښتون چه همیشه تباہ او بر باد شوی دی' دخپلې بې
 اتفاقی او کور په کور جنگونه سببه شوی دی' دښمن ددوی منځ کښې
 شیطانت کړی' دسپین گونداو تور گوندا غلجی او درانی' مشرقی والی او جنوبی والی
 او قندهاری والی خبری ئې شروع کړی' تر ښکې او تر وړولې ئې د پښتنو منځ
 ته راوستلې' نور نو دخیر بر غونډی سلامت کښېنستلی دی. او پښتنو هم دخپلې
 سادګۍ له امله یوله بله د کورو په درانی لاس پورې کړی دی او پر ډیره
 جزوی خبره ئې تر مرګه سره رسولی دی' کورنی جنګ نه قبیایو جنګونه
 شوي او قبیایو جنګونه اولسی جنګونه ته رسېدلی دی او په اولسی جنګونو
 کښې' ډېرو پښتنو کورونه وړان' مځکې خرا بې' زلمیان مړه شوی دی
 مگر هغه دښمن چه داد لفاق تخم ئې پاشلی دی همپهغه دخیر بر غونډی روغ
 سلامت ناستوی نو کان سره جنګوی او د پښتنو پر جهالت اوسادګر باندی
 خاندې' لڅکه نو خوشحال خان د پښتو دې سادګر داغ داغ کړی دی او په
 پخوانیو پښتنو پسې ټول کړی؛

که رښتیا وایم «شېر شاه» داهمی نه و' لکه مونږ یونه پیداله کوهستانه؟
 دخټکو د لفاق له نا پوهیې یا چه غم ارم له خپله خا ندا نه
 پښتانه چه بې نسګی کا څوک ئې شه کا کورستان لره به درو موله ارهانه
 داداغونه چه خوشحال لری په زده کښې رغېدل به ئې په تا کېزی سپجانه؟
 پښتانه هېڅ فکر نه کوی چه دا کور په کور جنګونه' دخپل پښتون

ورور دېښو خاورې ایستل، دخپل ترېور سره بده ترېښکني کول، څه فائده لري؟ ترڅو به دا ناوره دودونه د پښتنو کور وړانوي؟ څله پښتانه او پښېري او خپل دوست او دښمن نه پېژني؟ په دنيا کې هر څوک دخپل قوم سره الفت او محبت کوي، حتی خاروي او حيوا ناست هم دخپل جنس سره دښمني نه کوي، ټول انسانان غواړي دخپلو خپلوانو سره خپلوي وکړي، خو غیر له پښتانه څخه څه حتی ځني ناپوه پښتانه د وطن له دښمن سره د هره دښمني نه لري لکه په خپله د پښتنو سره ئې چلې لري، نو لکه خوشحال خان ورنه وايي: بدخوئي به دخپلوانو سره څوک کا چه په خپله پخپل لځان نه پسندی اندوه ما چه ولیدل اتلس زره قوم مـه دخپل ذات سره الفت کهر گروه خوشحال خان دلخينو پښتنو ټيټوالی اودا چه همېشه په بالا لري دی اودهېڅ ترقی ارارامي منځ لیدلای نشي دا ټول د نفاق نتیجه بولای او دداسی پښتنو په باب کې وايي:

چه په دېو کښې یو ښه وی	دهمه دسر جلا د دی
یو دېل په کمی ناست دی	لځکه تل په بالا یاد دی
په نفاق ئې واده وړک کړل	که شجاع دی که جواد دی
نه دیلاړ په وېل کار کا	نه په نغمه داستا د دی
اول زه دانور له پسته	خو شته واده دهیدا د دی

د الا شکر کړه خوشحاله

چه بند نه دی آزاد دی

په پښتنو کښې ېې انفاقي اکثره د ترېښکني او ترېورولو په نامه پیدا کیږي مگر ترېور څوک دی؟ تره (کا کا) ترېور یعنی د کا کازوی او ترېښکي یعنی له دې لاری څخه خپلوی - مگر له بده مرغه اوس چه په پښتنو کښې د ترېور یا ترېښکني نوم اخیستل کیږي نو که اړید ویکي

پښتون وی فوری ئی دښمن او دښمنی مفهوم مغز وټه راځی - داوالی ؟ دلخکه
 چه طبعی پښتانه ساده گان دی خو په عین سا دگۍ کی دپاک او صافو
 وزدونه ځاوندان دی: نو دپښتنوالی هر دښمن شیطان چه ئی په رڼو ښه ووت
 اودی ته ئی دېل پښتون ورور په باب کښی شیطان ی و کړه دهنه خبره منی
 او نور ئی په غرض پسی هیچ پوښتنه او فکر نه کوی چه دا شیطان په دې
 شیطان کښی څه څه پټ اغراض اری ، او دده سره ئی څه غمښتو اری ده .
 نوی فکر د تر ښکتنی څخه د ښمنی جوړه کړی او دخپل پښتون ورور سره
 پرته څه پر خلافی او بدیتی شروع کړی چه پای ئی و یشو نو یو لو او کور
 درانو او ته ور سپړی لکه پرنکیا نو چه په دې سل کاله گۍ له همداسی
 شیطان ښه کار اخستی او د پښتنو کور ئی وران کړی دی ، خو غنډ لادادی
 چه خپل تر بور مړ کړی یائی کور وران کړی بیا په دې کار ونو لځاته
 نور بالی او ننگیالی هم وائی ، خوشحال خان داسی پښتنو ته وائی:

ورته وایه توره کښه زده په صندوق کښی

هرسپری چه مړنی وی په تلمه رو

بلکه خوشحال هغه څوک لخوا نمر د گڼی چه دخپل پښتون ورور سل بدی
 ترشا کړی او په دې ډول خپله لخوا نمر دی څرگنده کړی :

که لخوا نمر د ئی لخوا نمر دی په دی هله دی

سل بدی چه هواره کړې دخپل ورور

خوشحال خان وایی هغه نایوه پښتون چه دپښتنو ورور نو ترمنځ نفاق اچوی
 ډیر نالائق دی ، یا باید اصلاح کړی شی او یا باید دپښتنوله منځه ووېستل
 شی ، لځکه چه دپښتانه او پښتنو الی دپاره داسی پښتانه دجهالت او ناپوهی ،
 بربادی او تپاهی مکر وېونه دی :-

چنه په ورو نو کښې نفاق کانا لایق دی
یاسې ښه کړه یاسې مه گرزود نور

د خوشحال خان زده لارې ډې خبره چې درد کوی چه ځینې بدبخته پښتانه
د پښتنې ننگ په کار کښې هم نفاق لری او اتفاق نه سره کوی. حتی
خوشحال خان امید نه لری چه په پښتنو کښې لس تنه هم په یوه زده او دیوی
لارې مله پیداشی :

لس به مه سره ونه وښی په ننگ کي
که درست ملک سره پره کړي تر نور سنگه

ناسې فکر و کړی په یوه لوی اولس کښې چه لس تنه پریوه لار سره روان
نه وی او هر یو ځانته ځانته لار و لری نو داسې ملت او قوم پای به شه وی ؟
ضرور به ئې پای بر باد دی ' نېاهی ' دنور و غلامی ' معجو کېدل او ټیټېدل وی. دنیا به
په سپک نظر ورته کوری او ورپورې ځان دی به ' د پردو دلاس آله به وی ' گټی
به ئې دوی خوری به ئې نور اذلیل ' خوار ' وزی ' تیزی ' لڅ او بر بندې به گرځی
د تر بگڼی له غمه به سر گرو اوته وزگار نه وی ' کار به ځینی پاته ددښمن
لاس ته به احتیاج او په کایه مغزی ولاړ وی .

ددښمن دپاره به خپل ورور وژنی او ددښمن دپاره به دخپل ملی مشر مخا لفت
کوی ... داسې قوم که غواړی و وپېژنی نو د پښتون اولس نه راشی او ددوی کور
په کور به اتفاقی او چنگونه و کوری ' قاسی به و ویني چه د پښتنو ملی
مشران په سل کښې انیا دخپلو ځینو ساده پښتنو د لاسه یامړه ' یا وړک اریا به
قدره شوی دی ' ځکه نو خوشحال خان وایی :

په بل غشی ټوپک هېڅ ویشتلې نه یسم
که ویشتلې یسم خو بیا به خپل ټوپک یم

خوشحال خان دینیتو بی اتفاق نا کام کړی اودده لوبې لوبې نقشې ئې
 کړې وې کړې دی حتی په ملیونو پښتنو کښې زر جنګیا لسی زلمیان اشی
 میندلای، دا لکه چه نفاق له پښتنو څخه د کزو نیزو دېوال جوړ کړی دی چه
 هر خو ئې سموی نه سمېزی، د خوشحال خان د ژوند هیڅ غنیمت وختونه چه ده
 باید د پښتنو لوی او پښتونخوا د یاره په کښې ډېر لوی لوی قومی خدمتونه
 کړی وای، د کورنۍ بی اتفاقۍ په اړه د لوی کښې نېرشول دی داسې افسوس کړی :
 ښکته خوا نان که زړه ما سره وای نور زما وای په پنجاب باندی یرغال
 که هر خو ئې سا زوم رانه سا زېزی پښتانه دی د کزو کانه دېوال
 خدایه هومره مهلت ور کړی په دنیا کښې چه کازه کارونه سم کاندی خوشحال
 خوشحال خان تعجب کوی چه دیوهمه یلازامن څنگه یو دېل په لځان اخته دی ؟
 شور او غوغا ئې د څه دپاره ده ؟ بله چاره نه وینئ نودعا کوی چه گواندی
 خدای د پښتنو د اتفاق ورکړه پر لځای ئې اتفاق ور کړی :

د یوه پـ سـ لـ اـ رـ ه زو و لـ سـ	سره تل شور وغوغا
که څلور پښت دی که پنځوس دی	سره واره شاپه شا
مال و ملک دولت می ژغوره	په داجا کښې رېښا
اتفاق پـ کـ نـ یـ با قی شی	د اتفاق ئې شش فشا

خوشحال خان هغو پښتنو ته چه د بې اتفاقۍ له کبله ئې خپل یردی کړی دی
 داسې وایی :

خپل دی یردی کړل پر دی به خپل نـ کـ کـ رـ یـ

خصلت دی بد شو خصالت به بل نـ کـ کـ رـ یـ

غم دی په برخه شو بنیادی به تل نـ کـ کـ رـ یـ

چه نا قابل ئې لځان به قابل نـ کـ کـ رـ یـ

خوشحال خان ددمن په مقابل کښې د پښتنو دنا کامی بومهم سبب
 همدا بې اتفاقی گڼي! رښتیا همدا ده ~~که~~ پښتانه پخپل منځ کښې اتفاق سره
 ولري هېڅوک ددوی د ترقی او لوړ والی مخه نیولای شي. که څوک پر پښتنو
 غالب شوی وی نوهمه وخت به شوی وی چه ددمن ددوی له بې اتفاقی څخه
 کار اخیستی وي! او دوی ئې په خپل منځ کښې بوله بله سره اچولای وی
 همدا نښکته ده چه خوشحال خان ئې یا دوی :

بخت دغفلو پښتانه نه پر پېر دی چه اتفاق و کاپه توره زړه کېږ دی
 کڼه که څه هم مړه پښتانه نه دی چه ئې په یاد کا دغفلو زړه رېږ دی
 خوشحال خان ددې دپاره چه پښتانه ښه پوه شي چه بې اتفاقی ددوی کور
 وران کړی دی او که پښتانه ښه آزاد او د نوری دنیا دانسانانو غوندی ژوند
 غواړی نو باید سره متحد او متفق واوسی! یوډل ملا تری! یوډل سره کومک
 و کړی او ټول اولس په یوه سلا د پښتونخوا او پښتنو د ژوند داوړ والی دپاره
 زیار وېښی! زحمتونه و گالی! خپل کمزوری ور نه قوي او خپل ناپوه
 وړونه پوه کړی! خپلو بې کار وړونو ته کار پیدا کړی او خپلی شاري
 حمکي ودانۍ او خپل وزان کورونه جوړ کړی تر دملت او قوم
 د افرادو ژوند د لاس د کوټو سره مشابه کوي! وایی که په لاس کښې یوه کوټه هم نه دی
 نوری کوټی پوره کار نشي کولای او یا که یوه کوټه خوږوی نوری کوټی
 هم ورسره دردمنې کېږی او یا که کوټی په خپل منځ کښې کومک سره ونکړی
 'وپه اتفاق ونه خوځیږی په هر کار کښې نا کسانه پاتېږی :

د قوم یاد ملت د افرادو هم د اشان مثال راوړی و وایی :

پنځه دی کوټی دی که یوه نه دی دنورو کوټو چار به دی څه وی ؟
 د لاس خو بی ده په پنځه کوټی چه سره جوړی وی کار به دی ښه وی

دینیتنو په هره قبیله کښې داسې ډېری بې خایه تربگنۍ او گوندۍ شته چه له بده مرغه ئې پښتانه د دنیا دنوی ژوند څخه لیری ساتلې دی او پخپل منځ کې سره اخته دی، دالا څه چه د ځینو پښتنو بدنې او گوندۍ په یوه نسل باندې نه تنها میږي خوځو بلکه دنور گوند اوسپن گوند غلجی او درانی خبری پاتېږي او ممکن چه اوس په پښتنو کښې داسې د پښتان هم سره وی چه شلم نیکه ئې کوم تر یو وژلې وی او شلم نسی ئې بد پالی او دهغه بل نیکه دنمسی وینو ته تېری ناست وی^{۹۹} دایه کوم دمن ، کوم مذهب ، کوم کتاب ، کوم انسانیت کښې روا او راغلی دی چه دود انسانان ، بیا خصوصاً دوه مسلمانان ، په تیره بیا دوه پښتانه وروڼه په سووسو کلو نه نسل بالنسل په زړو کښې یو بل ته کیسه سره وساتي او د یو بل وژلو ته دی تیار شی ؟ ؟

خدای خوداسی خلك نه خوښوی. رسول، د خدای خو له داسې کسانو څخه نفرت لری ! انسانیت هېڅکله د منلې نشی ! مسلمانانې خو انسانان وروړولی ته رابولی ! اول آسمانی کتابو نه انسانان صلح ارا اتحاد ته امر کړی دی ، پښتنواله خو هېڅ دې اتفاقۍ دخبری اړو بدلوا ته تیاره نه ده نو نه یو خبر او نه پوهېږو چه ځینو بد بختو ناپوهو پښتنو د بدنې ، تربگنۍ او گوندۍ له کومه لویه لویه او د کوم عقل او علم په مشوره خپل منځ ته راستلې دی ؟ ؟ په نه داد عقل مشوره ده نه د علم ، خاص د ناپوهۍ اوساد گۍ له کبله د پښتنو منځ ته بې اتفاقی راغلی ده او د پښتنو پښتو ، پښتنواله او پښتو نهو ئې وړاند کړې ده نو ځکه خوشحال خاڼ له خدا په پښتنو د داسې اصلاح غواړي .:

خدای دی وړک د پښتنو کساد درې تو که

پوښت جهل ، بل بد نیست ، در یم نفاق

دیوه ملتبه یا یوه قوم څخه داسې ناوړه خویونه وړ کول او قوم د لوړ والی خوا ته بیول د قوم د مشرانو کاردۍ چه پخپل ناپوه کشران پوه کړي ، دهغوی

له مغزو څخه دېې اتفاقې فکر وېاسې مگر دېېر افسوس خبره خوداده چه اکثر دداسې بدو څو بڼو رواجونکې پخپله ځينې مشران وې، اوداهغه مشران دې چه شخصې غرضونو دوی رانده او ګانده کړې دې اودهمدې شخصې غرضو ټوله کبله دسلې او قومي ورور سه، بلکه دخپلو خپلوانو او ځينيانو سره مخالفت کوي، داسې کسان دخپل شخصې غرضونو دپاره هرې بې انگېر او بې پټې ته تياروي حتی ملي ګټې او فائدي هم تر شخصې غرضونو قربا نوي تر پښتو پښتنوالي او قوم تېرېزې مگر تر خپل شخصې غرض تېرېدلی نشي نو ځکه خوشحال خان دې خو دغرضو ته وايي :-

کام دزړه که هر څو ښه دې	ترايما نه دې ښه نه دې
چه ئې دا اندېښنه نه وي	هغه کس سړی په څه دې
ته ئې وېش وينې په ستر ګو	غافل وېش نه دې اوده دې

تر دې وروسته نو خوشحال خان دا اتفاق فايدي او منلو نه بيانوي، پټنوتنه وايي چه اتفاق ګلزار دې او اتفاق خارزار که قاسي غواړي چه خار ګلشان اوسي له اتفاقه به لېرې کېږي او که د ګلو مشتاق باست نو دا اتفاق لاره رئيسي :-

چه ترست ګلزار دې دا اتفاق دې چه درست خارزار دې ګنده نفاق دې
 خاردي به بخړه د خار ګلشانوشي هوسيار د ګلو د ګلزار مشتاق دې
 دخلاقودولت په اتفاق بولي خوار هغه څو ګني چه نفاق په بده لار روانوي
 خو بږدي افسوس کوي چه په ژوند کې ئې هيڅ يو داسې ملګري چه بل ګرنگ وي نه دې موندلی، نو وائي :

دولت دخلاقو په اتفاق کېږي دې	هنه به خوارشي چه په نفاق کېږي دې
زړه شوم بويارهي بکرنگ ونه لیده	زړه هي تر اوسه په اشتياق کېږي دې

اول خو په پښتنو کې ددوی دېې اتفاقې له سببه مشران نه دي پيدا شوي که پيدا شوي هوي دخوشحال خان غوندې به دخپل قوم دلاسه ورک باقرار شوي

وی، که له دې نه هم راټېر شی نو بیا پرېد وواوړی دخان او ملک او حاکم په نامه لځان ځینې درک منی، د غریب قوم غوښتنې به خوری او د اصلاح فکر به یې له سره په سر کښې نه وی، نو ځکه خوشحال خان پښتنو ته پوه مشران غواړی چه د پښتنو له منځه یې اتفاقی ورکه کړی او د ناپو هو مشرانو له لاسه اولس وړان وینی دی وایی :

خدای چه وړک کابنه مېړونه په اولس کې په پښتوې هغه او لس و نه بیاننگه
یا نه کور په کور اخته شی په میرخیو یا به ملک و مغل ور کاندې یې جنگه
خوشحال خان د پښتنو د بې اتفاقی غم خوړه، چه د بې اتفاقی اوښ دده د کور
منځ ته هم چوک شو او د اتفاق بلا دده په خپل کور ور نه وتله دده زامن یې له ده
څخه بهزاره کړه او دده د کور نه دیورالی رسېد یې رښلوله، نو ځکه خپلو
زامنو ته په قهر دی وایی :

زما زوی به د ننگ نه دی نمر بټار دی پرې پوهېږم چه همه واره مردار دی
نه یې اوی به اندېښنه نه یې لوی کار شته د مغلو و طبخ و نه بیا ردی
د منصب دا ضافو خپری کاندې په عزت به حرمت کله خبر دار دی
اتفاق یگا نگی نه یې سره نشته همگی روان په بېله بېله لار دی
نه د نوم دی نه د شرم نه د ننگ دی اندېښنې یې دناکس د ناسر دار دی
د دنیا ډیری ښادی دهغه قوم دی چه اتفاق ولری، زخمونه او غمونه هغه

چاله دی چه یادروغ وایی او یا په نفاق اخته دی خوشحال خان وایی :-

خوشو ښادی دی په دا آفاق کښې واره به بیا مومي په اتفاق کښې
خوشو غمونه بیا مخته نه دی یا په دروغ کې یې یا به نفاق کښې
په دوه رنگی کښې فائده نشته، که پښتانه سود غواړی باید په خپل منځ
کښې یو رنگ اوسی د خوشحال خان هم دا غرض دی چه وایی :-

آفت که گوري په بي ننگي کښي دی ننگيت دد هر په دل ننگي کښي دی
 ماله دو ورننگو فائده ونه ليدنه که سوددي سودخو په بکرنگي کښي دی
 خوشحال خان د پښتنو د پاره داسي د اتفاق د نياغو اي چي په هغه کښي د پښتنو
 هره طبقه کښته 'لوړه' بيا به او غريبه طبقه په آرامي او سر لودي ژوند وکړي
 داسي اتفاق نه غواږي چي يوه طبقه ئي په خپل منځ کښي ولري مگر له بلې
 طبقې بدوي او يازده نه ورنژدي کوي 'خکه' چي هره طبقه پر خپل لځاي او خپل
 کار کښي لازمه او محترمه ده حتي خوشحال خان د ناپوهانو طبقه هم بيداره
 ننگي يوازي دوه څېره ده چي هغه بايد ورزله شي نو وايي :-

که نادان دی که هوښياران دی کمان دا مکره چي بیکاران دی
 خوازه ترخه ئي واده يک رگنه چي پيدا شوی په داسي ران دی
 خوشحال خان وايي که دده زړونه په يوه اتفاق کوم سخت کار نه اقدام
 وکړي هغه کار به که څه هم د غره په شان سخت وي د اتفاق له برکته نرم شي :

دوه زړونه چي يوشمې غريبه هم پاره پاره کي
 لځار تر بکرنگي چي نعمتونه راښکاره کي

۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸

مشورت او مصالحت: کوم وخت چي د پښتنو منځ کښي اتفاق راغي

نودوي مچيو رېزي په هر کار کښي ديوبل سره مشوره او مصالحت وکړي
 نو هر کله چي کارونه په مصالحت او مشوردي نور به مچي نېمکي نيا په کارونو
 کښي ونه ويني او چي کارونه سم شوي د پښتنو د اوران ژوند به هم اوښتانه
 به په منځ وړاندي ولاړ شي او د جهان په ژوند يوقومونو کښي به شمار شي؛ لځکه
 چي د ژوند د ټولو کارو اساس په مشوره او مصالحت بنسټي اوله آدميه
 نژدي دمه هر مهم کار چي پاي ته رسېدلي د مشورې او مصالحت له برکته دی
 نو هم داسي و چي پخوا نيو پښتنو به په هر کار کښي خصوصاً په قومو کارو

کې جرگې اومرگې کولې د پښتنو مشر اوسپين زېري کډه به هر څو پوه او
 هوشيار هم وله خپلواکي او خپلو کشرانو سره به ئې مشوره کوله په خپل سر ئې
 کارونه نه اجرا کول. مگر هغه وخت چه د پښتنو په منځ کې دې اتفاق او اتفاق
 بالا را گډه شوه او کور په کور، کلي په کلي، قوم په قوم بدې شوه نو پښتانه
 نو ئې تو ئې او هره اونه پېيلو پېلو لارو روانه شوانه کشرانو د مشرانو پر خبرو
 غوږ نيوه اونه مشرانو د کشرانو سره مشوره کوله نو تيجه داشوه چه کشران
 له مشرانو څخه په نفرت شول او له مشرانو څخه مستبدان او ظالمان
 جوړ شول او يانې ئې عمدي تېوالی ته را ورسیده چه اوس ئې وينو ځکه نو
 خوشحال خان اول د اتفاق غلېلي وو هلي اوږد وسته ئې د پښتنو پر لاه بله سره
 مشوره او مصلحت مهم او لازم وباله بلکه دی د کائناتو بند و بست هم په
 خبرو گډې چه وائی:

بند و بست د کائنات دی په خبرو يو تر سله صدقه شه سل تر زرو
 خوشحال خان د پښتنو د پاره مصلحت يو قومي فرض گڼی او هلته چه څلور
 پښتانه د مصلحت د پاره سره کښې هغه لځای ددوی په مصلحت نورانی بولی
 او که په اخلاص څلور تنه په اتفاق لاسونه پورته کړی او دعاو کړی د هر راز
 فتح او نصرت ور پرانیت کېږی - نو ځکه وایی:

د نمانځه تر قضا گرانه د اقصاده چه قضا شی د څلور و مصلحت
 نورانی گاهه لځای چه سره کښې دېرینه څلور هوشيار په مشورت
 په اخلاص چه په دعا لاسونه هسک کا ور به پرانیت شی د فتح د نصرت
 بې گنگاشه به هېڅ کار په لاس وانه خلی چه خبر دی د گنگاش په برکت (١)
 خوشحال خان په هغه کار کښې چه بې مصلحت و شی هېڅ برکت نه وینی
 دده په نزد خیر و برکت هلته دی چه مصلحت وی - دی را ئې:

(١) گنگاش زکی کلمه ده چه مشورې او برکې ته وایی،

په هر کار کېنې مصلحت شه خپل پر دی ته اصیحت شه
 چه لار بر لاسه مصلحت شی کله خیر پر کت شی
 مصلحت او مشوره هغه څوک نه کوی چه خود پسنن وی او هر څه ئی د لځان
 خوش وی داسې خلک که مشران وی که کشران په اجتماعي دنيا کېنې دوي
 پیسې قیمت نه لری داسې کشر ئې سره او هسې مشر مستبد بلل کیږی ' خو
 هغه څوک چه هوښیار او بده وی هغه به هېڅ کله نه بهې سره کیږی او نه مستبد
 او نه به یوازی په خپل عقل او فکر دومره غره وی چد هېچا مشوره که څه
 هم مفیده وی نه اړوی دالری جهالت دی- لځکه نو په پښتنو کی مثل دی "هر څو
 چه هوښیار بهی کم عقل پوښتنه ا" خوشحال خان هم وایی :
 چه دخپل عقل وبل کا هغه کله خرد مند دی
 چه پوښتنه مصلحت کا هم هغه د عقل بند دی
 چه می فهم فکر و کړې په دا خپله دانائی کېنې
 بل نادان راښکاره نشو که نادان دی خود پسنندی
 خوشحال خان دهغه چا د ضرر ضامن کیږی چه په مصلحت کارونه کوی
 د لځکه مصلحتی کارونه ضرر نه لری او وایی چه سپی په یوازی سز رسنم
 کېدلای نشی همدا راز پښتو مثل دی چه " له بوه لاسه ټک نه خیري" خوشحال
 خان خپل ضمانت داسې بیانوی :
 که سپی په مصلحت کېنې لږېر نشی زه ضامن چه دده کار به اېتر نشی
 درستم د مې تنوب خبری او رم ولې څوک به بهې لښکره صفدر نشی
 هغه څوک چه بی مصلحتته کار کوی که څه هم ډیر دولت و لری پر کت
 به ئی ونه ویني او هر څو که ئی بخت بیداروی بیا به هم په ژوند کېنې به ناکامته
 بل څه ونه گوری نو خوشحال خان وایی :

هر څوك چه كار كياي مصلحته هيڅ بهونه خسوري برله دواته
 كه بخت ئي هر څو كار ونه ساز كا خالي به نه وي له نډا مته
 مگر پخپله مصلحت هم دانائي او هو بنياري غواړي څه آسانه كار نه دي
 خوشحال خان وايي :

چه كار دچا مشكل شي به تدبيرو بله كښېني
 دا كار څه اسان نه دي دا نائي درلره بسو ښه

خوشحال خان مصلحت دټوپك په شان اود سپرې مقصد هدف غوندې كښ
 هدف چه څوك ولي هغه بايد لومړې ډير خيوشي پس له هغه گذارو كړي !
 همداشان څوك كه غواړي خپل مقصد ته ورسېږي لومړې بايد مصلحت او غور
 وكړي بيا نو اقدام شروع كړي ' خوشحال خان دامثال څنگه ښه راضي راوړي :

مصلحت لكه ټوپك دي	ستا مراد لكه تخمير
كه دي ښه گذار به كاروي	قراول ئي كا ښه خيبر
په گذار كښي هول مكره	په خپل لځان او سه خيبر
نور ماشه كپه باندې كوزه	لرو سر مكره نظير
زه خوشحال خټك ضامن يم	كه خطا دي شي يو تير

تر دې لخوا به چه د مصلحت او مشورت خبري رارسېږي نو خوشحال خان بيرته
 د اتفاق خوانه كړي او د پښتو داسي اتفاق او يو والي غواړي چه ټول پښتانه
 په يوه زړه ' په يوه خوله ' په يوه قومي او ملي لاره سره روان شي
 او ټول په يوه سلا د پښتو ' پښتوالي او پښتونخوا د لوړ والي دياره ملاوي وټي
 او د ننگ په كار كي پټ او ښكاره له قند هاره ترانكه سره يوشي او وايي :

درست پښتون له قند هاره ترانكه

سره يو د ننگ په كار پټ او اشكار

نو پښتنو! وینښ شیء ۱۱ دنیا ډیره گړندی پر مخ روانه ده -
 به دنیا کښې یوازی تاسی تر هر ملت او هر قوم نه وروسته پاته شوی یاست!
 حال داچه په پخوانیو زمانو کښې دنیا تر ډیرو ملتو دمخه واست!
 خو تر خو غفلت؟ خو تر خو دخپل کور ورا نول؟
 خو تر خو خوب؟ خو تر خو ناپوهی؟
 خو تر خوبی اتفاق؟ خو تر خرد د پښمن په خوله غولیدل؟
 خو تر خه تر بگنی از کوندي؟ خو تر خه د غلجی او درانی خبری؟
 پر یزدیء خدای ته و گوریء د ابد خو یونه زړ پزیدیء لېز دنیا ته و گوریء وینښ شیء!
 خپله پښتو، پښتنواله از پښتونخوا پخپل لاس مه وړانویء!
 د خوشحال خان داله درده ډکه ناره و اړویء چه تاسی ته وایي:
 پښتنو! اتفاق و کړیء، نفاق پر یزدیء!!!

د پښتنې خاوري سره علاقه ولری!

د پېپلو پاتې خوره په غره کې او سه

نه چه پان دهندوستان خوري زما چنده!

پښتانه چه هر لځای وی د پښتنې خاوري سره علاقه او مينه لری، خو يو ازې مينه درلودل کفايت نه کوی بايد هر پښتون د پښتنې خاوري د ساتنې د پاره د زړه ويني او درو زني د پاره ئې د نندې خوايې توئې کړی. هر کومې مگر دېل چا تجاوز پر پښتنې خاوره ونه منی او په دې هم بايد هر پښتون پوه شي چه پښتنې خاوره يوازي هغه لځای ته نه ويل کيږي چه دی او دده کورنی پکښې اوسی بلکه هر لځای چه پښتانه اوسيدلې وی او ددوی د نیکو نو په هلو وړو هغه محکمه راپور ته شوې وی هغه پښتنې خاوره ده. نو يو پښتون چه د پښتنې خاوري په هر گوټ کېي اوسيدلی بايد د نولي پښتنې خاوري سره علاقه ولری د پښتنې خاوري د يو سر پښتانه بايد دېل سر له پښتنو سره د زړه رابطه وساتي په خوشې ئې خوش او په غم ئې غمجن وی.

که د پښتنې خاوري په يو گوټ کوم فشار راشي بايد ټول پښتانه په هر لځای کېي چه وی په يوه سلا دهغه فشار دلېری کولو د پاره ملاوتېری او که ضرورت وی دخپلو پښتنو ورو نه و د آرامۍ د پاره خپل سرونه هم بر ميدان کيږدی او با که کوم د پښتنو او پښتنوالي د ښمن پيداشی چه و غواړی د پښتنې خاوري څخه کومه ټوټه جلا کړی، نو په داسې وخت کېي د ټولو پښتنو ملی فرزند دی چه د فدا کاري ميدان ته حاضر شي او په هره قربانۍ چه وی دخپلې پښتنې خاوري څخه د پرديو مردار لاسو نه لږي.

کړې او پدې نه زدی چه پښتنی خاوره توقي تونې شي اوياد نورو د خاوري
سره ئې خوک ککړه کړې .

ملی مشر خو شحال خان چه دمتجا وزينو مقابلې ته ملا تړلې وه دهمدې
مقصد دپاړه - مگر ځينو هغو نابوهو پښتنو ته چه په پردی پان غولېدلی وو .
دوطن او پښتنی خاوري مينه داسی وړپيا دوی :

که مې يو لاله رسيد و شي تر سينده نور دى مه وينم په نورو سترگو هنده
نه به سترگې دسړى په چاخوزې شي نه ئې ماته په اوبو شي دچا تمده
دپېلو پانه خوره په غره کښې از سه نه چه پان دهندوستان خوري زما جنده
بل وخت چه به ځينو ساده گانو پښتنو دبل هيواد تعريفونه کول اويابه
ئې تر پښتنی خاوري بله خاوره ښه ککړه ، خوشحال خان په دېر قهر دهغوی
خولې ورما نوى اودبل ترچنبا گل دوطن خار ښه ستاينى :

خدا يه مانى هغه خولې کړې چه به وايى هندو بار ښه
ښه په هند کې چنبا گل دی تر دا گل دوطن خار ښه

خوشحال خان چه خپل پښتنی حکومت په خپله پښتنی خاوره کښې نهوینى
اوپه هند کښې نظر بند گزى نو هند پرده دوزخ اودبل حکم پرې زندان
دی لکه نو وايى :

هند په ما باندی دوزخ شه که په نور عالم جنت دی
دبل حکم پرې زندان شی چه په خپل حکم عالم دت دی
نه خپل ور کړل رانيول شته نه خپل حکم حکومت دی

خوشحال خان هېڅوخت دهندوستان دعیش وعشرت ، نازو نعمت په وطن
کې خپله سپېره پښتونخوا او پښتنی خاوره هېره کړې نه وه ، تل ئې له هغه
لځايه خپلی پښتنی خاوری ته سلامونه رالېږل او دائمي آرزو وه چه کله

به ئې د خپلو غرو سړې اوبه په نصیب شي، او خپله دا آرزو به داسې الفاظو
کې څرگند وي:

که گذر په «خیر آباد» وکړې نسیمه!

یادی گڼت وشی د «سرای» د سیند په سیمه

په بار بار سلام زما ورته عرضه کړه

ور سره زما دلوری څو تسایمه

ابا سیند ونه ناره وکړه په زوره

و «لنډی» ته دینار وایسه حلیمه

گوندی وی چه بیامی ستاسی جام نصیب شي

په «گنډگا» چمنه به نه و، له قدیمه

که دهند د هوا زار کرم څو به زار کرم

د اوبو بېلا بې لاسه عظیمه

که دلهر او به څښي کولمې پرې باسي

هم دهر کسو هی اوبه نه وی بی بیمه

چه سړې اوبه د غره نشته په هند کېي

ترې تر به که وانه دك دی له نعيمه

همیشه به په هند نه اوسې خو شحاله

عسا قوت به عاصی وو زی لسه ججیمه

دا ټوله غندنه ددې دپاره وه چه خورشحال خان پښتنو ته د پښتنی خاوری

میننه او محبت وښی اودوی ته راځی چه پښتنی خاوره د پښتنو ده او پښتا نه

باید په خپله پښتنی خاوره کی واوسی نه دا چه ددوی خاوره د پردو د خاوری

سره گډه شي لکه چه پښتانه دخپلی پښتنی خاوری خاوندان دی او دخپلي

پښتنی خاوري والک باید دبل چاپه لاس کېي ورته کړی او پښتا نه بی خپلي

پښتنی خاوری بل لځای نه آزاد ژوند کولای شی اونه په پردیو وطنو کښې
د پښتون قدر کېدلای شی څنگه ښه لنډی ده :

مو لادی خپل وطن ته بوزه

پر دی وطن د مړو قدر کمو ښه

د پردی وطن بوتی ازخا شاك لایه سړی خو لې لښکوی' یوه پښتنه انجلې

چهله پښتنی خاوری جلا شوي ده د پردی وطن نفرت داسی شخړه گندوی :

موری ! لنډی کمیږی راو کـه

پردی وطن دی تر څی خولې رالښکویښه

خوشحال خان هم په پردی وطن کی خوش نه دی' خوښی ئې یوازی په خپل

وطن ده چه وایی :

د خوشحال د زړه خوښی نشی بې سرا به

خپل وطن ئې برهر چا باندي کشمیر کړی

د پښتونخوا سپېرې ونی لاهم پښتنو ته چندن 'و خاوری ئې مېکـو و غښ

او کانی ئې د سرو زرو په شان قیمتی دی - خوشحال خان وایی :

د وطن ونی چندن اکر دی خاوری ئې واده مېکو غښ دی

که ئې سرای اوړو و ته سنگېر دی کانی ئې واده ماته سره زر دی

لځینی نا پوهان چه دڅو پیسو' یاد کوم منصب دپاره ئې خپلی خاوری ته

شاه کړې وه او د نوړو د نو کوی په غرض به ئې له خپل گران وطن څخه کوچ

کاوه خوشحال خان ئې داسی تنبیه کوی :

درزی لا گز لری' مقراض سو زن لری

یو چمدر ککوتی خوشحال خیرن لری

کوچ ئې آسان دی مشکل هېڅ نه دی

غم د بیا را نو در د د وطن لری

هو، خوك چه حقیقی پښتون دی هغه باید د وطن درد ولری اود وطندارانو
غم ورسره وی، او خوك چه د وطن درد لری، یاد وطندارانو غم ورسره وی
هغه هېڅکله پښتنی خاوری نه پرېزی دی ارنه د نورو نو کړی منی،
او غیر له خپلې خاوری څخه نور هر ځای باندی سقرووی، لکه خوشحال چه وایی:

نور جهان سقرشو باندی سرای دار القرار دی

کله به خوشحال دار القرار لره ور د رومی

خوشحال خان چه د پښتنی ننگی پر ځای کولو او د پښتنی خاوری
د آزادلو دپاره د مغلو بنده لځان ور کړ او په رنځور کښی د دښمن په لاس
کښی بندی ؤ، اود پښتنی خاوری مینى او عشق ئې په زده کښی داسی لمبې
وهلې چه ویل به ئې:

(پښتنی جوانې دې زلفی باد ته نیسی
چه شمال ئې نوی راودی په رنځور کښی)

بل وخت چه د پښتنو د ننگی دپاره غره، په غره، په لوړو ژورو سرگردانه
د پښتنی خاوری د یوې قرقې په ننداره ئې هم زده خوشحال دی او لځان
د فلک منت بار بولی چه وایی:

لامنت لرم په داهم له آسمانه ننداره دابا سیندانه «میر کلانه»

په «تیرا» په «سوات» په خوره ور به ورشوم بیامی کوم لوری ته نه بیایي آسمانه

د «لنډی سیند» او «باری» اوبه د شربتو غونډی په خوشحال خان

خوږې لښکې اود «مانري» د غره لرو والی داسی ستایی:

یا اوبه د لنډی سیند یاد بارې دی چه په خوله می تر شربت لښکې شیرینی

د مانري غاښی لښخ درومی و آسمان ته په خاڼه خاڼه لنډی باندی سپینی

خوشحال خان، د پښتنی خاوری په اکثرو سیمو کی گرزېدی دی او ټولی

سیمې ئې ښه ستایی. خصوصاً خپل ټاټوبی «سرای» ئې ښه خوښ دی،

ناسی کوریء د سرای جغرافیائی وضعیت څنگه ښه بیانوی: -

رحمت په اگوری شه چه ئې و نیوه لځای سرای
 چه بڼه فهم ئې و کړې باور و کړه لځای لځای دی
 نور غرنې د هوډې دی تر تیر ا یورې سم تللی
 نیلاب واندې دوانو عجب سره یښی پسه پای
 پرې سازه لویه لار دهند وستان و خرا سان ده
 گذر ئې داتک دی چه ترې ترس کاشاه گدای
 هنر فیض ددې جهان څه چه یاد یزی پرې را درومی
 چه ملک ئې بارانی دی څه بهار لری های های
 که سوات که اشغر که پېنور دی دامد کو نه
 رجوع لری و ده ته فیض ور درومی دهر لځای
 په هر لوری ئې ښکار شته د شاهین دباز او هر څه
 واه واه کاله پانډه ئې چه ئې ښکاردی د لربای
 لخوا نان ئې چاق، دزست، چست و چالاک دی په هر کار کښې
 خوښی ستر گي سپین او سر بلنده بالا دی په نمای
 آسمان لځنی جدا کړ لاس دچا رسی آسمان ته
 خو شحال له سرایه نه دی جدا شوی په خپل رای
 له دې ټولو څخه دا څر گند یزی چه ننګیالی پښتون خو شحال خان خټک
 د پښتنی خاوری سره ډیر زیات عشق درلود او هم ئې پښتنو ته ویل .
 ښې دی تر منځکو د وطن خاوری
 نودې او به دی د وطن واوری
 ❀ ❀ ❀
 پښتنی خا وره کوم لځای ته ویلی شو ؟

دمخه مو وویل چه په هر هغه لځای کی چه پښتانه د کیلو کیلو راهیسی مېشته وه
 او یا مېشته دی او د پلرو او ښې کو نو هدی ده ؟ جوړه ده هغه پښتنی خاوره بلله کیږي

له اسلام قلعه او ها مون (سيستان) څخه را نيولي ترا با سيند پوري
 او د آمو له غاړې څخه بيا تر بحير ؤ عرب اوله بلي خواله چترال څخه تر بحر هند
 پوري پښتانه پراته دي خود پښتني خاوري پښتني ټوټې انگرېزانو په غير حق
 د پخواني هندوستان او ننني پاکستان سره گډې كړې او هغه ئې د يو زده
 دمنحوس او فرضي خط په واسطه له پښتني خاوري څخه جلا كړي دي ، مگر
 اوسيدونكي ئې بيا هم پښتانه دي او هيڅوك نشي كولاى چه د دوى زدهونه له پښتني
 خاوري څخه بېل كړي ، بلكه نن سبا وينو چه هغو ټولو پښتنو خپله خپلواكي
 غوښتي ده او غواړي ځانونه په آزاد پښتونستان كې شامل كړي -

دالحكه چه دوى پښتانه دي اوله پښتني خاوري سره علاقه اومینه لري نه غواړي
 چه تر اېده نو د دوى د پلار اونيكه هډونه دنورو تر پښو لاندې وي او ياد دوى
 واك دنورو په لاس كې وي او دائي طبعي حق هم دي .

د اټك د سيند څخه مخ په كښته جنوب ته د ملتان اوسيند په خواؤ كې اوبيا د ابا سيند
 نه مخ په لمر لوېدو او دشمال خواته پلر كشي پلر كشي پښتانه پرانه دي بر سېره
 په دې د پنجاب اوسيند په صوبو كې د ابا سيند په نمر خاټه غاړې د پښتنو داسې
 اولسونه پرانه دي چه اوس هم پښتانه دي ' خپله ژبه اوروايات ئې ساتلي دي لكه
 چچ ' عيسى خېل ' ساغوري ' داؤ دخېل ' مكېه ' ميان والي ' ډېره غازي خان په پنجاب
 كښي - او ښكار پور ' جيڪ آباد په سينده كښي . لنډه داچه له چترال څخه
 نيولي مخ په جنوب تر بحر هند پورې د پښتنو غټې غټې قبيلې پراتې دي چه
 د ځينو قبيلو نومونه ئې دادي : -

يوسفزي ، مندن ' زاره سوانې يعنې اتمانزي ' نار خيل ' چار خيل ' اكاړي
 مشواڼي ' ماموند ' سلارزي ' اتمان خيل ' مومند ' صافي ' رانيزي ' محمدزي
 خليل ' خټك ' اپريدی ' شنواري ' ورگزي ' نوري ' بنگشي ' بنوڅي ' وزير ' دور
 مسعود ' نيازي ' بيټاني ' سدوزي ' نورزي ' اچگزي ' كاكي او نور ...

دهغو غټو علاقو نومونه چه د پښتنو د اقبيلې په کښې اوسېږي او انگرېزانو غوښته
هنه سره ټوټې ټوټې او جلا کړې دادې :-

ککلت، هوتزه، نگر، یسن، چيلاس، (دجمو، او کشمير مربوطات) گېر،
بگر و، سيو، پال، لس، جالکوټ، ننديار، کاکان، اکره ور،
اړگي، ټيکري، اک زو دره، سيند کري، امب در بند، چترال،
دير، سوات، باجوړ، ارنگ، برنگ، مېمند، پېښور، مردان، گنداب، گيا کيل،
کوهات، تيرا، کورمه، وزيرستان، (دمير انشا وانيه) بنو، ډېره اسماعيل خان،
ډېره غازي خان غربي برخه، ټول بلوچستان چه په قلات، لس بيله، خازان،
کوټه، هرنائي، سيو، چمن، او پښين، زوب، مشتمل دي (۱) چه په دې
ترتيب په دې علاقو کښې تقريباً او يا لکه يعنې اوه مليونه پښتانه دي چه په
يوه سيمه او يو څادر کې سره اوسېږي او ژوند تېروي، علاوه د افغانستان
له خاورې دانولې علاقې پښتنې خاوره بلله کيږي او د خوشحال خان سره د ټولې
خاورې د آزادۍ او اتحاد غوښتو، مگر څنگه چه پښتانه د غفلت په خوب بیداره
نو لځکه ده ورته ويل :

سر ټي هوري قند هار بل ټي دمقار دي

تر دا منځ واده مېشته همه عېت دي

خوشحال خان يوازي دهغو پښتنو د آزادۍ زيارنه پوست چه دي پکښې
اوسېده بلکه د ټولو پښتنو اتحادې مقصد و، غوښته ټي چه يولوی پښتون
جوړ کړي. نو لځکه ټي پر کابل چه داوسنی افغانستان مرکز دی هم دانه
پېرزو کېدله چه پر دې متجاوزين حکومت باندې وکړي او پښتانه پکښې
خواروي نورائي :

۱- د کابل مجله ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱

د کابل مېوې خوراک دی دطوطیا نو

پري خواره شول تور کارگان له هندوستانه

بل لځای د کابل سره خپله پښتنی مینه داسی څرگندوی ،

نور باغونه دنو روز په وخت غوړ پېزی به اهاړ کا غوړیده د کابل باغ

ستاله باغه یو گل ها لړه دولت دی نه په سل رنگ گلونه دبل باغ

وگوری چه خوشحال خان د کابل یو گل دنورو دسلو گلو سره نه برابر وی

همدا شان کابل چه دپښتنو مرکز دی ددهلی تر ښار ښه گڼی او ددهلی

وراثی تر کابل دمخه غواړی مثلاً وایی :-

چه لښهر ددهلی شته نو خو شحاله

شه فائده که وړان په آسره کابل کړم

همدې مینې مجبور کړی ؤ چه کابل ته راشی او په ۱۰۸۰ هجری کال ئی

په کابل کې خپل پښتنی احساسات څرگند کړی دي چه وایی :-

پوره زر اتیا کیلونه په کابل کښی

داغزل می په بیاض باندی تحریر کړ

خوشحال خان چه په پښتنی خاوره دپړ دیو متجاوزینو مظالم لیدل نوبی

له دې ئی بله چاره نه لیدله چه یا باید مقابله وکړی او یا غرونه وخیژی نو وایی :-

دا کشور له سر تر پا په کفر ستان شو

یا می لځای کړای غامی غرونه یاغز وی

خوشحال خان په پښتنی خاوره کی دپښتنو دشمنان کتل چه دپښتنو ښخ

کازی او بر بادی ته ئی ناست دی ' یا پردی وه چه دخپلو په جامه کی ئی

لځانونه ښکاره کوله او بیا په خپله ځینې بدبخته پښتانه وه چه د ساد گيړه کبله
د دښمنانو په رشوتونو او منصبو نو غولیدلی وه نو خوشحال خان پښتونوته داسی
لار ښیې :-

رخنه گړ د ملک پرې مېرده په خپل ملک کښی
په حکمت په زر وزور په لښکر و نه
ورور او زوی د ملک په کار کښی قتل کښی
نور په واورو باندي جوړ شوه مه ضرر و نه
بلکه دخوشحال خان د وطن رخنه گړ د استوګنې مار کښی او دستوګی
مار خوډېر خطر ناک وی :-
رخنه گړ د ملک په خونه کښی ماران دی
چه ماران دخونی شته خو بی کدا مه
په دې ترتیب خوشحال خان د پښتنې خاوری سره مینه هر پښتون ته وصیت
کوی او وایی :-
« د پښتنې خاوری سره علاقه ولری !! »

(۴)

علم او هنر زده کړی!

چه ئې علم هنر نه وی ځینې نښته
بې هنر سړی که وگورې لاشی دی

د پښتنو یوه بدبختی په کورنه ده چه سړی ئې غم و خوری د پښتون ژوندون
سرتريایه بدبختی ده هر څه نه چه ئې گوري هغه د افسوس او صلاح وړدی په هره
چاره کې پښتون تر وینې دنیا وروسته پاته دی ' که ځینو بې تنگی نه منځ کړې ده
اتفاق ئې هم نشته ' که اتفاق نه لری په علم او هنر هم لکه چه بیا یې خبر نه دی چه دا بدبختی
ئې د ټولو بد بختیو سر بلله کېږی ' بلکې د پښتنو د ټولو بد بختیو سبب هم دا
بې علمی او نا پوهی ده ' که ځینې نا پوه پښتانه پښتنی ننگه پر پز دی او دنورو دکټې
د پاره استعمالېږی یا که په خپل منځ کې سره خوری او اتفاق نه لری ' یا که ئې
لحظه فکر نشته او د ټولو پښتنو دا اتفاق منکوره نه تعقیبوی . یا که په یوه مر کز
نه راغونډېږی او قبایلي تفرقي ئې منځ ته راوستلی دی ' او یا که ئې ځمکې شادی دی
اوبه ښه ښارونه ئې نشته ' یا که په نس وږی او په تن لڅ دی او نور ...
ددې ټولو سبب دادی چه علم او هنر نشته او په دې وینه دنیا کی چه څوک علم
او هنر نه لری هغه پر ژوند یوه حسا بېږی او نه د ژوند په حق څوک ورته قائلېږی '
که قائل هم شی نو داسی قییت ژرند به کوی انکه نن چه ئې پښتانه لری ' حقیقتاً
ترېږي علمه ژوند مرگ په زر درجي بهتر دی ' خدای تعالی چه په قرآن کریم
کې فر ما بلی دی چه :-

«هل يستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون»

«آیا برابر دی هغه کسان چه علم لری او هغه کسان چه علم نه لری» دانسا نانو
د پاره لوی درس دی چه باید د علم خوانه توجه و کړی ځکه هغه انسان
چه علم لری همیشه منځ په پورته لوی او د دنیا او اخرت گټې حاصلوی

او هغه انسان چه ناپوه دی تل مخ په کښته روان او دنورو دلاس محتاج وی :
 خوشحال خان چه د پښتون دې لوی نقص ته ملتفت دی نورر ته وایي :
 علم نابیا یی په پورته ' جهل تابیا یی په کښته
 یا عیسی لره ور درر مه ' یا قارون ته لځان و سپاره

بلکې خوشحال خان هغه څوک چه علم او فضل نه لری که څه هم د پاچا پر تخت
 ناستوی بولځناور او حیوان بولی او دانسانانو له ډلې څخه ئې نه شمېری دی وایي :
 چه 'ې علم' فضل نه وی چه په تخت د پاچا کښېنی
 یا یو ایزدی ' یا لپوه دی ' یا ئې کړاؤ خر شماره

راشی ' چه یو دار دې جهان ته په دقت و گورو څه دخدای عالم دی
 چه په دې خاورینه مخکې کی سره ښوری ' رازراز لځناوران ' رازراز ځځندی
 راز راز حیوانات او انسانان د مخکې په سر موجود دی ' لځینې غټ او لځینې
 واده مگر د مخکې حاکمیت دچا په لاس کښې دی ؟ دانسانانو ۱۱

داولی ؟ آیا انسانانو د مټ په زور او په خپل قوت دا حاکمیت حاصل کړی دی ؟
 آیا تر انسان نور غښتلی او غټ حیوانات نشته ؟

شته خومگر بیا هم ولې انسان دا ټول مغلوب کړی دی ؟
 دا ځکه چه انسان پوه او عقل لری ' د مټ زور نه دی عقلی او علمی قوت دی .
 همدا راز په دانسانانو په منځ کې وگورو ' ټول ' انسانان دوه لاسونه
 دوی ښې ' دوی سترکې دوه غوږونه ' یوه خوله لری ' مگر دا څه سبب دی
 چه لځینې انسانان پر نورو حاکمیت کوی او بیا لځینې ملتونه نورو ملتونو ته
 احتیاج دی او د هغو سلامی کوی ؟ داهم ' که مونږ په غورو گورو غیر له علمی
 نفوذ او قوت څخه بل هېڅ سبب او عامل نه لری ' هر څوک چه په عالم کښې
 لوړوی هغه په هرشی کښې لوړدی او هر قوم چه علم نه لری هغه تل ټیټ او
 ذلیل دی ' نن ورځ انسانانو د علم په زور هوا او دریا بونه مسخر او د لځان

تابع کړی دی، دعلم او هنر له برکته په هوا الوزی او په دریا بولنه وزی
غرونه سوری کوی او د سیندو نوڅخ بندوی. مگر دایوازی د صورت او مقو
په زور نه دی شوی او نه کېزی، بلکه دعلم او روحی قوت په زور دا حیرت
را وستونکی کارو نه پای ته رسوی خوشحال خان هم وایی:

دسورت په زور قوت غرونه ماتېزی که خبر یې د کوه کن په زور قوت
چه دروځ قوت پیداشی قمر شق ککا په هر لوری ئې په منځ درومی نصرت
خوشحال خان دهنه چا په حال افسوس کوی چه غوږ، خوله او سترگی
لری، مگر څه نه زده کوی، دی داسی سپی له ازله «سیه گلیم» بولی
چه عاقبت به ئې ندامت په برخه شی:

که په خوله، په غوږ، په سترگو څه زده نه کړی

نور ور درو مه ازلی سیه گلیم یی

پیر، امتاد، مرشد به واده در ته شا ککا

که په جهل مر کب کښی مستقیم یی

عاقبت به دی په برخه ندامت شی

چه داهسی دجا هل سره نند ییم یی

دلته خوشحال خان د پښتنو ناپوهی ته څخ را لوی او گوری چه د امرض

په پښتنو کښی تر هر قوم ډیر دی او نه یوازی بخیلي ناپوهی ته نه ملتفت

کېزی بلکه فخر په کوی نو خوشحال خان داسی پیغور ور کوی:

درست جهان په ناپوهانو سره ډک دی

ولې زیات که په کښی وگورې افغان دی

ناپوهی خولا ناپوهی ده، مگر د لځینو پښتنو تردی اند ازی د پوهی

سره جوړه نه ده چه خپل لځان پوهول هم نه غوازی او نه ئې زده دی

چه کوم هنر زده کړی، دا خوڅو سببونه لری چه مهم ئې دا دی:

۱- لحنی پیتانه چه خه حمکه یاخو بیسی پیدا کری، نو داوئی فکر نه ورشی
 چه په ژوندون ایا دنیا کتبی معراج همدغه شی دی، دې ندر سپدلی یو 'نور نو علم
 او هنر موخه به کار دی؟ او بر دې اندازې دخپل دې ناقص فکر تابع شی چه
 حتی خپل اولاد هم علم او هنر زده کولو ته نه وړ پېر دی.

او دهغوی رانلونکی ژوند ور خرابوی دانا پوهان دې ته فکر نه کوی
 چه ژوند یوازې بیسی پیدا کول نه دی او بیا که دیسو سره علم نه وی داسې
 بیسی خه په دردنه خوری، بله داچه هر انسان په یوه جامعه یا ټولنه کتبی اوسی
 هغه یوازې خاتنه مسئول نه دی بلکه جامعه او ملت ته هم مسئولیت لری او باید
 همپشه ئې دلخان دغم سره ملت غم هم ورسره وی. نو خپل اولاد ددې دپاره
 چه پلار ئې بیسی لری دعلم او هنر څخه راگزول دجامعې او ملت سره خیانت
 دی، لکه چه یوازې دپلار بیسی ملت ته دومره کتبه نرسوی لکه دا اولاد
 تعلیم خصوصاً چه پلار ئې ناپوه دولتمند وی، لکه خوشحال خان وایی :

احمق که هر خودنیا دولت لری دولت به پای کاچه حماقت لری
 که ډېر ناداروی شکر دی کاندی که خوی ئې بڼه وی علم حکمت لری
 بل خای دولتمند سپی دعلم او هنر خوا ته داسی را بولی :

دو لټمن دی په هنر په علم مت کتا

که هر خوښایسته مخ وی بیا پساله شی

او مېړه هغه بولی چه تردینا راوړر دمخه دخپل هنر په غم کتبی وی :

مرد به غم دخپل هنر کتا نه دزر نه د دینسار

که هر څو زوړ وروی، یا ډېر زر لری، چه هنر نه لری، خوشحال خان ورته

په سپی توب قائل نه دی، که پلار وی که زوی ورته وایی :

هنر چه نه لری که دی پسر دی سپی ئې مه بوله یو کساو خردی

که هر څو زر لری که هر څو زر لری نردا همه واده بهتر هنر دی

پښتانه پلرونه باید په خو پیسو یا خو جریبه خښکه ونه غولېږي په خپله هم د علم په تحصیل پسې شي ، او خپل اولاد هم له علمه محروم نه کړي پیسې یا ښځه خوڅو د علم په تحصیل نه ځنې اخلې مگر که علم زده کړی او داسې انسانان به شي چه هم ځانته او هم خپل قوم او اولاد ته نېغه نافع وي :

۲. ځنې ناپوه پښتانه بیا په خپل نسب و کورنۍ غولیدلي دي وائي « ما ته هم داسې دی چه دیلانی خاندان یم » یا پلانی زی یم ، تر څو چه تر وندی یم خلق به په درنه ستر گهر اته گوری اوزما احترام به کوی نور تو علم ته څه حاجت دی ؟ » دوی دېر غولیدلي دي او نه پوهیږي چه اوس موږ په داسې عصر او داسې پېړۍ کې ژوند کوو چه نور به نویوازی د خاندان په نوم څوک تیر نشي او راتلونکی دانونه لاس ته اوسه هم ډیر وېشي دی . دوی ځله خپل ځانونه د ملی ورونوله تولی څخه باسي ؟ حال دا چه تردی وروسته یوسړی د هر څومره لوړ خاندان څخه چه وی که علم او هنرونه لری په دوی پیسې به ئې څوک وانه ځلي . خوشحال لاهه وخت ویلی دی :-

که په اصل څوک سید یا شهزاده وي

چه هنر ور څخه نه وی مه ئې ستا په

نواي د خاندان او نسب خاوندانو ! راشي اوس تردې خوشی او بابیزه خبرو تېر شو . او هغه اصلی او ضروری چاري ترسری کړو چه غریب و طن او بیچاره ملت ئې راڅخه غواړي علم او هنر زده کړي چه د وطن او قوم په درد و خوری . ستاسې تر شا پاته قوم د ئې نسب یا خاندان په نامه لوړېدلای نشي علم او هنر ته ضرورت دی چه دوی لوړ کړي .

۳. د پښتنو پخوانیو مشرانو هم نه دی غوښتي چه پښتانه پوه یا د علم خاوندان شي ؟ ځکه چه د پښتنو ځیني مشران باظالمان ځا گمان یا مستبد خانان او یا ځنې خیرات خواره سپین بکریان 'ویالنگ' و هلي مانسکان وو . دوی هر یوه

دخپل نفوذ د قیام او همېشه توب د پاره قوم جال سانلی و ، لځکه چه که قوم دیوهی او عالم خاوند شوی وای نوهر څوک ئې دلخان مشرانه تا که اونه ئې مانه ، وائی چه فرعون له خپل مشاور شخصه یو شتند و کره چه : « زه خپله خدایې خنځکه وساتم ؟ » مشاور ئې ورته وریل : « خپل قوم په جېل اونا پوهی کښی ساته . لځکه تر څو چه دوی ناپوه او جاهل وی ستا خدائی به منی ، خو که پوه شول نه به نه ئې له به ستا خدایې ! »

نویخوا په پښتنو کی هم لځینی داسی مشران پیدا کېدل چه دخپل قوم سره ئې هم دا وضعیت درلود ، لځکه خوشحال خان پښتانه د داسی کسانو جهالت ته ملنفت کړی او ورته وایی :

ملا ئی په دېر تحصیل شی	شاعری ده له حکومه
ملکسی شو باد شاهی ده	خانسی هم له سلطنته
بمیری لاسو په پاییه ده	ده له دېره ریا فستیه
مسفت آسمان گڼی دا واره	پښتانه له جهالته
هسر سسری ور تبه مسلاوی	چه په یاد کا خو آینه
چغه پیر و ، هغه شاعر دی	قافیه غلطه دتبه
هغه سبک ور تبه ملک وی	چغه کسلی وری له محلاته
خان هغه چه تر ... دېر زی	په زا نگه کښی دمی اته
پیر هغه چه پسی دېر موی	شو سر توری په دالتسه

د خوشحال خان مقصود داسی چه پښتانه باید په پټو سترگو په هر چا پسی چه دوی تر لاس ونیسی دهي نشی ، خپل لځانونه باید پوه او عالمان کړی او د عالم له رویه ښه اوید سره د پېژنی . هر ، خوشحال خان نادان او بهی علمه سړی هم دلخان د پاره بلا بولی او هم د جهان د پاره ، په خپله ، تر دانا لځار پېزی او نادانان تر لځان لځاروی دایی :

قر دا نا دی زه لځا رېږم نادا نان واده تر ما

نا دا ن لځان لره بالا دی هم جهان لره بالا

چه نادان و کړا، داوړنه هسې نه ککا اژدها

بې علمه سړی گړا و څر بولی، نو د گړا څر به څه برکت وی :

چه نه ئې دین وی نه ئې دولت وی نه ئې په علم ښه خوي خصلت وی

سړی ئې مه بوله یو گړاو څر دی د گړا څر به څه برکت وی

خوشحال خان د علم زده کړه په کوم وخت پوری نه اټکي، بلکه دده

د نظر په دمه چه علم په وروخت او هر سن کښې چه وی باید زده کړه شي حتی

دنی په خپله وائی چه :

« که کوم ودرکي ماته څه راوښيي پر ما به ئې دېرمنت دی »

نو گړا خوشحال خان بې علمه پښتنو مشرانو ته توصیه کوی چه علم زده کړی

که څه هم له کشرانو څخه وی او وائی :

هغه استاد گڼه چه درته څه ښيي کشر هم مشر وی چه درته څه ښيي

په سپینه زیره به ئې منت اړم که ورو کي راشي راته څه وښيي

دده په نظر کښې بې سواده سړی چه خط ندلری، لیکل او لوستل ئې زده

نه وی دړانده مثال لری :

چه خبر په هنر نه، هنر کسم عقل

چه د خط ستر گي ئې نه وی هنر کور

خوشحال خان پښتانه وښيي چه قدرت هر څه وړ کړی دی مگر دوی کار نه لږښي اختیای

د کړلو او آبادو لوځمکې لری خودوی له لویې مری نو وایی :

څه کم عقل نانا نان دی دا رانده بی بصر ته

نعمتونه په خپل کور کې مری له لویې لسه هیسته

خوشحال خان چه یو خوا د پښتونخوا غرونه وښی ، چه له هر راز کاناو څخه ډک
دی او زر خپزی مخکې یې شادی پرته دی او بل خوا گوری چه پښتون قوم وزی
تبی ، لوڅ لغړ خراب حال پروت دی او هېڅ هنرنه لری چه یا خپلې ځمکې
ودانې کړی او باله خپلو معدنو څخه کار واخلي نو زده ئې درد کوی
او پښتو ته وایی :

کاني لعل د بدخشان ، گیاه کمیا ده

چه ئې نه پېژني ته ، گناه دچا ده ؟

بل لځای هنر د سرو زرو په شان گڼی چه د دنیا په هېڅ لځای کې خپل قدر

او قیمت نه بایلی او هنرمند سړی په هر لځای قدر لری ، وایی :

هنرمند سړی په هر دیار عزیز وی په هر لځای قدر قیمت لری سره زړ

او د هر چا قدر پخپل هنر بولی :

د هر چا قدر قیمت په خپل هنر وی د گڼی قدر څر گند د گڼی خوند کا

رښتیا هم که پښتو علم او هنر درلودلای اوس به ددوی قدر قیمت تسولې

دنیا ته څر گند ؤ ، او ټولې دنیا به ئې احترام کاوه اوس چه علم ، او هنر نه

لری د دنیا تر ټولو قومونو وروسته بانه او خوار قوم دی ، او د دنیا علم لرونکو

قومونو ته په یوه ستن هم محتاج وی ، که پښتانه پوه وای دوی به هېڅکله غیر له

پښتو له دبل چا مشر توب منلی نه وای ، که پښتانه پوهېدلای دوی به هېڅ وخت

دېل چا د پاره مخانونه وژلی نه وای لیکنه نېرون چه ئې وژنی ، که دوی پوهه
 درلودای دوی به د پښتنې خاوری یوه لوېشت هم دېل چا تر حکم لاندې بریښی
 نه وای ، که پښتون قوم عالم وای نو خپل ملی هر کزیت به ئې پېژانده او بر یوه
 هر کز به راغونډ شوی ؤ ، او آزاد پښتونستان به ئې تشکیل کړی وای . که
 پښتانه د پوهې خاوندان وای دوی به له خپل منځه نفاق وړک کړی ؤ ، او په
 یوه اتفاق به ئې دخپل ژوند د پټه کولو غم خوړلی ، که دوی علم درلودای
 دوی به هر شیطان نه غولولې او په هر چا پسې به له تلای ، که په پښتو کښې
 هنر وای دوی بدولې د هر چا ورته د یوې ستنې د پاره ولاړ نه وای ، شاه به دوی
 په نس وزی او په تن او شخ وای ؟ پر شخ به د دوی ښه ورنه د نوری دنیا د کښې والو
 سره برابر وای ؟ ولی به سرتور سر بېلې ښې کړمېدای ؟ دا ټول له دې جهت
 دی چه پښتانه علم او هنر نه اری ، نو ځکه خوشحال خان وایی :

« علم او هنر زده کړی ! »

(۵)

تور يالی او مړنی اوسى !

دل ګټنه ده دنورې که کابل دی که کشمیر
مړنى دی چه یسادهزی په سندر و یا په ویر

د پښتنو منل دی وایی : " زور چه زور ورشی عقل مړور شی ! " دا خبره له حکمته خالی نه ده! زور او قوت د قدرت او طبیعت خوی او د دنیا د ژوند مدار دی که تاسی کائناتو ته و ګوری، یاد زړو او اوسنیو انسانانو په ژوند کې لږ شیی یا حتی څارویو او حیوانانو ته دقت و ګری، تاسی نه به ښه شان څر ګندېږی، چه زور او قوت هر لځای او هر کله جا کم دي، هره لویه کره چه دشان سره خو زهې ګرې ساتی او په خپله جا ښه ئې را ګیری ګری دی یا انسانانو چه یو په بل حکم را ئی ګری او یا ئې ګوی او یا ئې یو بل ښارونه نالا ګری او یا ئې نالا ګوی، یا حیوانات چه یو بل خوری او یا یو له بله وېرېږی دا ټول هغه طبیعی حکم دی چه په قوت او زور کېږی پروت دی او تر څو کائنات او دنیا او ژوندوی د قوت مفهوم ور کېدلی نشی. کله کله (خصوصاً په دې عصر کې چې انساني لځانونه غولوی او وایی چه د قانون قوت تر هر قوت پورته دی مګر کله دوی څخه پوښتنه وشی چه ستاسی د قانون ښکېلېسان او ساتندوی څوک دی ؟ ضرور باید ووائی " نظامی قوت " نو بیا هم قانون په خپله قوی نه شو او د بل قوت په زور قوی کېږی : خو د قوت او زور څخه هم غرض دانه دی چه انسان باید د دې دپاره قوی شی چه بل و خوری بل ګه مقصد د دی چه انسان باید دومره قوی شی چه بل ئې ونه خوری او دا د ژوند اساس دی.

قوت اوزور يوازي په غټو جسمو او غښتمونو کښې نه وي ، په ويښو مغزو کښې لا ډېر دی . مثلاً کرم ملت چه ډېر پوهان لري ، ډېر کارېنگر لري ، ډېر مخترعین لري ، ټيځنېکي قوت ئې ډېر دی نو دا ملت پر نورو ملتو په هر قوت ښکېني اود او پر مخ لځي په بل عبارت قوت او زور په دوه ډوله وېشلای شو ، يو معنوي قوت بل ظاهري او مادي قوت ، د معنوي قوت دپاره خو علم او هنر لازم دی چه دا خوشحال شو پاتې دښخه ناسي ته وويل ، او دظاهري قوت دپاره وسلاو وسعت لازم دی چه خوشحال خان لاهورانه هم په دې ردیف کښې راوړلي چه په دې فصل کښې همدغوانونه رېښت لاندې نيسو :

توره نه د پښتنو په اصطلاح توره يوازي دغه دوسپښې چرې ته نه وايي ، بلکې هوما توره دوسلې په معنا راځي او اکثراً لاهم دمېراني او شجاعت معنا ورکوي ، مثلاً کليم زلمی چه ښه جنگ کوي اړيه جنگړه کښې پهلوان وي نو ورته وايي : «تورزن زلمی» دی او تر زوالي هغه چاته ويل کېږي چه په جنگ کښې مېړه وي که څه هم دا جنگ په توره نه وي په ټرېک وي ، نو دلته هر لځای چه خوشحال خان توره ياده کړې ، بايد دتوري مجرد شکل مراد نشي بلکې په ډېرو لځايو کي له توري نه مېړانه او جنگ غرض دی ، لځکه خوشحال خان پښتو ته وايي چه « ښکې ژوند غواږی» توريالی اوسى » داهم لځکه چه خوشحال خان د پښتنو سره نور هېڅ مادي او معنوي قوت نه ويني چه دوی ژوندی وساتي ، نه مخترعین او پوهان لري ، نه ئې اقتصاديات دومه لورېدې چه توره دنيا دوی ته داهميت او ژوندی قوم په سترگه وگوري نه هاشين خانې او کارېنگر خلك ډېر لري چه له دې لارې ژوند وکړي ، نو بې له توري بل هېڅ زور او قوت نشته ، په دې پښتنو ژوند او د پښتنو آزادى او پښتنواله خوندي کړی ، له دې جهته پښتو ته وائي چه «توره ټينگوى» په همدې توره به خپل ژوند ساتي بل فکر ناسي ته نه بيا يي .

پښتانه چه نورڅه فکر کړا ناپوه دی

بې دتورې خلاصی نشته په بل کار

که کشمیر یو وخت د پښتنو پداس کشیم و او یا کابل د پښتنو مر کړدی
خو شحال خان دا قول دتورې پر کت او گټنه برلی او هغه کسان په سندرو کې ستایل

کېږی او یانې به مرگ ویر خلك کوی چه په نوره مېړانې ' نو ای -

کډل گټنه ده دتورې نه کابل دی که کشمیر

مېړنی دی چه یادېږی په سندرو یا پسه ویر

خوشحال خان چه د پښتنو د ژوند د پاره چې له تورې بل قوت نه ویني ' او

د پښتون د پاره تر هرڅه همدا دتورې هنر د پښتوروی او ښه هنر گټنی چه وائی:

چه خر گټنه سربازي گاندي دتورو

زه خوشحال خټک تر سړ هنر چار شم

دده به عقیده په دنیا کشیم یوه تکیه د خدای ده او تر خدای رالاندي بیا دتورې

اورڅه که پښتانه کوی عېث دی که ئې دتورې نقش کشیمو ست اول

کاروانه سرتو رسېږی او د پښتنو خلاصیو که سړ دزمیري تر زامې لاندی همشی لابه

دخیلی پښتنی هوډی څخه رانه وږی او خپل پښتنی تنگه به پر لځای کړی:

یا تکیه دیوه خدای د بیا دتورې په چر گومر کړ نشی کار تمامه

که دی نقش دتورې کشیمو راتد غوږ کړه

کامر وابه شي هاله له هر ه کامه

په لخوا نان به خپل دود پرې نږدی له لاسه

که ئې سر شی د خونی مزری تر زامه

په جهان کې چه د مالک کیری سطره قانونه راغلي دی او لځینو اولسونو پر تورو

اولسونو حکمرانی کړی دی او د دود مالکونه ئې لوبلی او د لځان کړی ئی دی

داڅه د خدای پر پاره نه دی شوی بلکه چنگوندي ئې کړی دی ' ویني ئې

بیولی دی ' قربانی ' ای ورکړی دی ' نوکه پښتانه نوای چه خپله پښتنی
خاوره د نورو له تجاوز څخه وساتي او يادنه و رولا سونه له خپلې پښتنی
خاورې څخه لنډ کړی او ياد خپلې پښتنی خاورې څخه اوقې پرته د لمان کړی
او د پښتنو یو لوی متحد ملت جوړ کړی ' نو باید نور بالی اوسې او دهر تجاوز
ځواب ته حاضر او هرې قربانی نه آماده وی . ځکه چه ملګرونه پادشاهه ناساتل
کېږی اونه خپل حق بهمه خوله څوک له چا اخیستلی شی ' خو شحال خان
همدا وائی :

چه ونه وهی په دواړو لاسو نوره چا ملګرونه په میراث نه دی موندلی
چه ترسرو تر مال تېر نشی په عشق کښی څوک د جړنو په پالښګانده دی ختلی
دمغلو په دوره کښې چه پښتانه ژوندی پاته شول او نوم ئې وړک نه شو هغه
د خوشحال خان د پښتنی نورې صدقه وه ،
دالاخه که ځینی پښتانه ئې ننگه شوی نه وای پنجاب بهم ددوی وایکه
خوشحال خان چه یادونه کوی :

د اومه دما دنورې صدقه ده پښتانه چه به کښی خوری سیورغال
یښګانده لخوانان که زړه ماسره وای نور زما په پنجاب باندي برغال
خوشحال خان هغه څوک کما میاب ولی چه په نوره قوی وی ' او هم نورزن
سړی په هر لځای کښې مخدزم او د عزت خاوند کښی ، ځکه چه دهمدې نورزن
سړی به مېړانه قوم ' او ملت سانل کېږی نو وائی :

چه په نوره ترک نازی کما هغه هر کله کما مګار دی
موردې نشی باندي پوره چه مېړه وه د کمار زار دی
څوک چه شته تر شرقه غره به دنور زار خښد مګار دی
هغه پښتون چه نور بالی ندوی پښتون نابلل کېږی ' پښتون لاکه خوشحال خان
ئې مرد هم نه کښی .

چه په خان سپری نو رزن ری بل سکا ر نشته تردا بښه
 که مین وی په تور زو خو نا مر دوی هم لا بښه
 که نه داری نه مښه وی هغه شه دی وچ و اښه
 چه داور لمبه پرې را شی و اښه سیخی بلا بښه

په پور ته بیتو کې چه خوشحال خان نامرد سپری وچ و اښه گڼلی دی ،
 د قوت اضعاف یوښه مثال دی ، لکه وچ و اښه چه داور دلمبي
 مخ ته تکیه کېدلای نشي همداشان هغه پښتون چه تور زن او وی که چېرې
 دده په خاوره کوم خطر راشي تردی هم همدشان دوچ و اښه غوندې اهنه څخه ځی او
 که ټول پښتانه په دې لار کې بې قرته شی ، نو ضرور د زمانې د حوادثو په مقابل
 کې ئې نوم ور کېږي او د هستۍ له کوره بدنیستی گور ته ولاړ شی لکه نو
 خوشحال هر پښتون ته توصیه کوی چه باید په دوسله مین وی ، که نه وی نو دده
 اود بې ننگی ښځی فرق نشته رانی :

چه مین په و مله نه وی مردې نه وائی خپل لځانته
 لاس دې سره کاسترگی توری خان دی رجوده وی لځوان ته

څنگه چه په دیرو وختو دهر کی کار دپاره یوه نمونه لازمه وی ، چه د هغې
 نمونې له رویه کار بشپړ او تکمیل شی نو خوشحال خان هم ددې دپاره چه پښتانه
 د تور یا لیتوب یوه نمونه و ښیي ، خان همدا لخوا جوړوی چه پښتانه باید دده
 تور یا لیتوب د خان سرمشق و گرزوی او درس لځنی واخلی او حقیقتاً هم هغه جنگونه
 چه خوشحال خان د پښتو د ننگ دپاره د دښمنانو سره کړی دی د ستايلو وړ دی
 دی دتورو په میدان کې لځان داسی ستا ئي :

دتورو په میدان کې چه سوداوی دسرو نو
 هغه زمان مې گوره تل به سوری نه زما آس

بل لُحای دخیلی خوشحالی و خوش حالی و شت داسی شتر گنده وی :

د خوشحال خټاک خوشحالی په هغه وخت وی

چه هر یښاد سپینو تورو وی د ز غرو

بل دخت چه ئې په اورنگ زېب زده سود کړی اوله جنگه فانیج راگرزیدلی

دخیلی توری نقش جنگه ښه ستای :

تراور نگ باد شاه می وریست تا و د بند او د زندان

نقش می کښاره د توری په هند و په مسلمان

خوشحال خان د قوم دغلام سره داسی توری وېلی دی او دومره ئې دارولی

دی چه په خوب کښی لاهم دده دتوری له شرنگ شنه ریږدی اوله کټه لویږی.

لایه خوب کښی په لای زه بریږی له کټه

چه دچا تر غور زما د توری شرنگ دی

خوشحال خان دمینی او محبت په دنیا کښی هم له خپل تور یا لیتوب او قوت

شخه تېرېدلی نشی او هلمه هم غواړی چه پښتون مین ته تر تورو مینانو امتیاز

ورکړی او داسی نه دی چه «تر سیده تر سیده یوسه» غواړی بلکه په ښکاره نارې وې:

زه خوشحال کښوری ندیم چه به دار کړم

په ښکاره نارې وېم چه خوله ئې را کړه

خپلی معشوقی ته په شته غرور خطاب کوی :

یابه سر دخپل ور مینر پسه و ښو رنگ کړم

یا به ښکل کړم دغه ستا شو ندی ماو کی

یادښو زامیو زغ دی په میند ان کښی

یاد ښو دلېرو نشی په جهان کوی

بل لُحای د معشوقی له خولې خپل تور یا لی خوب شتر گندوی چه وایی :

مگر نا شخه سامان د سلطنت دی چه به هوډ می سپینه خوله غواړی خټکه

د خوشحال خان، عشق هم پښتني عشق دی یعنی ساده او خپلې ؛ کومه غلا
 او پټه نه لری، نه در قریب شخړه پوښی اونه ښه را ورته کوي، بلکه په ښه لاره
 توره وراخلي اور قریب خپلې مقابلې ته رابولي، نو وایی :
 په درست جهان به نوی بود ما غوندي رسوا بل
 ورځم توره در کښې چه مین وار وم په تا بل
 خوشحال خان ته د تورو میدان «های و هوی» دومره خوند ور کوی لکه
 د زوی د زېږېدو سندري نو لکه وایی :

بیاد بوزر یو سندری دی د زور

با دتوري په میدان کې هوی وهای دی

د جنگ په هنرونو کې خوشحال خان ډېر مهارت او زېږېدې تجربې لری،
 مگر تر ټولو هنرونو چه خوشحال خان خونې کړی دی یو هنر دی، دی وایی :
 که په جنگ کې هم، دایره هنر چادر لود هغه کا میاب ارفانج
 کېږی، هغه یو هنر کوم دی ؟ « تر سره تېر بدل »
 نو وایی :

مزی توب بویه د تورو په میدان کې

په خالی میدان هر یو گیدو مزی دی

که د جنگ په کار کې ډېر دی حکمتونه

چه د سر سره وانه کېږی نور بری دی

خوشحال خان عقیده لری، چه د سپی وېره تر هغه وخته ده چه تر سر تېر شوی

نه وی کوم وخت چه تر سر تېر شو توره وېره نو نشته، پښتونه همدا وصیت کوی :

مردی دی هېڅ ده که په زړه ښه نه ئې

څه خو و شه که زور ډېر نه ئې

تر سر چه تېر شی وېره هېڅ نه وی

وېره دي هو وېره چه تر سر تېر نه ئې

بل لځای وایی :

مست هټیان خرنی مزرې تودې و کښلې

که د سر وېره دې نشي کار آسان دی

ننگیالی چه د اخلاص توره پسه لاس کا

دېر لښکر ئې تر همت پورې کاروان دی

خوشحال خان وایی: سړی ته دا یوه شمشه وینې بالا دی چه په غم کې ئې

دی که نه دی نور شه نشته :

دایوه شمشه دلخشان وینې بالا شوې

چه سړی سره ئې غم په هر زمان شي

خوشحال خان پښتنو ته وایی: چه هېڅکله تر هغو ارام مه کښېنئ خو چه

د خپل غلیم شخړه انتقام وانه خلی د دی د انتقام سخت طرفداری دی که

هر شه کېږي خو دې شي مگر پښتون به د پښتنوالی له دښمن شخړه انتقام اخلي :

که تل توري غشي خوری ماتې د جنگ ودي

مرد به سورنه شي په زده له انتقامه

انتقام خو به ضرور دیوي تعدی په عرس کې ئې اولویه تعدی د خوشحال خان

په نظر کېږي داده چه د پښتنو په حقوقو څوک تجاوز کړی د دې تجاوز لخوا

باید دېر شدید ورکړ شي ځکه چه پښتنواله دهپچا تجاوز منلای نشي نو د تجاوز

که د پښتنو پر لځان وي یا پر پښتنی خاور دوی یا که د پښتنو پر آزادی سوي یا د پښتنو

پر مال وي، تل د پښتنواله په نظر کېږي بودی او خوشحال خان د د پښتنوالی

حکیم د پښتنو غوږ ته داسې رسوي :

که په توره ئې لخوا وړ کېږي هر دی ده

که وجود دې شو کېد آزار کاندی په چوپ

مېړه پښتون که هر څو په ناز او همت کېنې شي ، بيا هم خپله پښتنواله
نه مېړوي او د متجارب زينو د انتقام غم به ور سره وي ، د چا سره که نه وي هغه نو
د خوشحال خان په مذهب له ناعدونکي خبر نه دي ، وايي :

که ئې کېنېږي په باغ کې	مړ د بڼه و نه کا آرام
څو پوره به غايم نه کا	هره چار د انشتا م
فراغت کا خبر نه دي	نا مردان پښه ننګا و نسام

لکه څنگه چه تور ياليتوب هر پښتون ته خوشحال خان لازم کړی همداشان
ئې پښتنو مشرانو ته ضروري بلکې څوک چه د قلم سردار وي هغه بايد د پښتني
ننگي پر لځای کو او د پاره د خپل سر پر واهم ونکړي دی وايي :

سر دي نه غړوي خوشحاله	د بلا نه چه سر دار دي
بل لځای وايي :	

د سر دار درياست ونه پد وينو	پد لږ شينو دا عدا ، کائرونه
بي د نهغ له آبه نورې او به نشته	چه جنگجو سره ساده کائرونه

هو! د زده تورې هغه څوک بايد ووهي چه د مشر توب با تاج و تخت خاوندان
وي د پيسو نوکران د خپل غرض د پاره نورې وهي ، خوشحال لځکه وايي :

هغه چه تورې د بری په وخت وهي	هغه ئې واده دېل په بخت وهي
سپاهيان د طمع د خپل مقصود وي	د ننګوشي توري شپېتن د تخت وهي

ياد اچه :

سر داری لره بویه دادرې تو که

بو همت ، دوهمه توره ، بل اخلاق

او خوشحال خان به دې ترتيب دهر پښتون د پاره تور ياليتوب فرض کړی
چه د پښتنوالي او پښتني خاورې او پښتنو د ژوند او بقا د پاره هر کله قرباني

او فدا کاري ته حاضر وی داسې نه چه یا پنجا بیان یا انگر بزان یا نور ددوی پر حق
تجاوز و کړی او پښتنی ملکه چه ددوی دپلار او نیکه په هډو او په گزو گزو
را پور ته شوی ده د پښتنو د لاسه باسی او لځنی پښتانه د لځان نو کران کوی مگر دانور
پښتانه او همداسی لاس تر زنی ورته ناست وی او ژدی ژدی ورته گوری او
یا خپله ملکه له نور ورا گرزولی نشی مگر خپل توو یا لیتوب نو پر یوه بی وزلي
تربور ښکاره کوی. خوشحال خان وداسې بی ننگو ته څنگه ښه وایی :

یاد مرد غوندي شعله د دستار پر بند

یا په سر کړه لکه ښځه میز رو نسه

نو که څوک پر ښه نریخی لری باید عبرت واخلي .

* * *

مړنی څوک دی ؟

مېړانی یا مړانی پخوا په پښتنو کښی ډېر لود مفهوم درلود

چاته چه به وویل شو ' مېړه سړی دی ! ' او داسې د هغو

تولو خو یو څو څارن بلل کیده کوم چه دیوه حقیقی پښتون سره لازم و '

او دې سړی نو په پښتو کی یو خاص امتیاز او مقام لاره مگر له چا څخه به چه

دمېړانې صفت وړک شو او ورته به وای شو ' مېړه نه دی ! ' نو د پښتنو لی ددې و

اوصافو څخه به محروم باله کچه خوڅېره ' دلته وه چه دا ' مېړانه ' کرم

داسی ښی نو د چل چا به سړی ته تر کاوه او یا به ښی له سړی څخه اخیست

بلکه دا پخپله د سړی کار و چه دیوه مېړه خو یوه به ښی پد لځان کې پیدا کړه

بیا د نو خلکو ورته مېړه وایه ' او د څوک یوازې په خبرو مېړه کیدای شو

مېړانو چه به شه ویل غوندي کیدل خو وروسته ورو ورو چه صحیح پښتانه له

منځه ولاړل د مېړانې هم نشی نوم پاته شو. څو اړخ خوئی غوندي نوم ډېر لږ اړویدل

کیژی ' خوشحال خان هم کتل چه له پښتنو څخه دا هم صفت ورو ورو لځی

اوش نوم ښی اړیده ' نو پښتو ته مېړه ' داسی معرفي کوی :

مرد به نشی په گفتار	خو پیدا نکړی کړ دار
چه دی وېشکته چی مردنه ئی	که له تانه وی په دار
چه شه دی خواتقام دی	د مر دانو کارو بار
غفو هور ته لځای لږ ینه	چه نه عیب وی نه عار
چه غیرت ورڅخه نه وی	هغه مرد نه دی په کار
هم مهره لری هم زهر	بېمه مردان وی لکه مهار
چه هم تندر هم باران وی	تر هغو مر دانو لڅار
مرد به غم دخپل هنر کا	نه د زر نه د دینار
مرد به غم کسادخپل شرم	د عزت د اعتراف بار
نا مرد فخر په نسب کا	مر د نه مور لری نه پلار

کله سړی لڅیرشی همدا پورته تمریف بس دی چه پښتو ته په سړی وښیي او پښتانه هلافت کړی چه ارس صحیح ، پېرونه ډېر لږدی ، لڅکه اوسنی مېړونه خبرې ډېرې کوي ، مگر عمل او کار ئې هېڅ نشته ، د انتقام حس خوبه چی پکښې مړ شوی دی ، که ئې څوک کور نالا کړی ، لڅمکې ئې واخلي ، وینې ئې وڅکی ، زوی ئې مړ کړی ، نورمړی څوک نشته چه دې ظالم ته ورائې «ولی ؟» نو په یو د قوم کښې چه «ولی» سړی نه دی له دا سې قوم نه په نوره مېړانه څوک غواړی ؟

د خوشحال خان په «صلاح د داسې چا چه تر اوبښکې ټول ټینګې ټینګې لری» خپله هره مېړانه حتی قومیت په پیسو خر خوی ، نه د شرم غم ورسره وی نه د عزت او اعتبار ! څرک په بیزو او شادوداسی لوی نه کولی لکه پیسې چه ئې به دوی کړی زلمیان ئې د پیسو دپاره قربانی کیږی ، پېن زیږی ئې د پېسو دپاره استعمالیږی . وطن ئې د پیسو دپاره پر دی کیږی ، دې چاته به څنگه مېړه وو یا شی ؟

خوشحال خان هغو پښتون ته چه ميرانه يرازې په ښو ښو کاليمو کښې لټوی
داسې پټغور در کوی :

که مردی دې په دستارده په منډ وښه

سکه مردی دی مبارک پر پټونه ښه

مړلی هغه څوک بولی چه په غم کې مردانه وی اود سختی په ورځ لاس
اوپښې سره ورک نه کړی اورار خطانه شی :

مردان هغه دی چه همت ناکوی په هره چار کې چست وچالاکوی

که غم پرې راشی پروادغم نه کړا خواږه له هره چاپه زیست وژواکوی
بل لځای څنگه ښه وائی :

واده زړونه فراغت وی په ښادی کښې

چه بغم کښې مردانه شی زړه هغه

پښتون میره با ید هر دم خیال نه وی او نه ئې خپله اراده دبل په ارادې
پورې تړلې نه وی خلک به هر څه هر څه وائی خو پښتون مېړه به خپله اراده
او غزم ترسره کوی اودده زړه به دخلکو په خبرو لروبر کېږی نه ، نو لځکه
خوشحال خان چه صحیح او میره پښتون دی خپل زړه داستقامت داسې مثال راوړی :-

دعا ام ډېرې خبرې لور په لور تورې لښکري

زړه مې نه خوځی له لځا به غر خو هسې وی که نه ؟

بیل لځای دخپل زړه لوی والی داسې بیا وی :

د جهان غوښه واده پکښې لځای شول

شکر دا چه زړه ئې لری را کړو ما هم

خوشحال خان وایي په سربو کښې فرق دی ، ټول پوښان نه دی او نه ټول
مېړونه پوراز زړونه لری ، خو څوک چه رښتیا مېړونه دی دهغو زړونه ډېر کلک
وي اود ژوند د هر ډول مشکلاتو تحمل کولای شی وایي :

نه سره سم دی واده مه پونه نه سره سم دی دهر چا زړونه
 زړونه هم هغه گڼه چنلکه غرشې که باندې راشی هزار غمونه
 مېړه هغه څوک دی چه د تنگڅي اوسنځي به وخت لځان د نه بایلی هرې سختی
 ته لځان و نیولای شی نو خوشحال خان رابی:

په جهان کښې که مردان دی هم هغه دی
 چه وسختي و نه ونیسی لځا نه
 مړنی پښتون باید په ټولو متکلاتو کښې زړوروی او په ټولو کارو نو او
 اقداماتو کښې ټینگ غزم ولری، متردد او وسواسی نه وی چه یو کار شروع
 کړی او بیا په هغه کښې متردد شی او بیا دهراس او وېرې له کبله یې پرېږدی
 داد مړنی خوی نه دی، نو لکه خوشحال خان ویلی دی:

کیدی یې زده دی وهم وسواس لری مزدی زده وردی کله هراس لری
 هغه مزدی نه دی هغه کیدی نه دی په کارو بار کښې چه زده کوز پاس لری
 دغم دزغملو دپاره خوشحال خان وېرې ښې لیاړې ښودلی دی خوبه آخر
 کښې دخپل زده زغم یې هم ویلی دی:

غم په زده کښې بد غلیم دی څو نوا نهېزی خوا ره وه یې
 یا غمخوار چه ته پیدا کړه ورته کښېنه ښکاره وه یې
 یا تېر توره را وا خله خو چه وی همواره وه یې
 یا فریاد فریاد نارې کړه زاده تار په تار وه یې

باخو شحال خان غوندي زده راوړه

لځای یې کړه انباره وه یې

مړنی به له خپله ټوله نه اوړي:

مړنی پښتون باید پر خپل قول ټینگ ولادری اوله چاسره چه عهدو کړی

بايد هغه عهد تر مرگه هم بل نكړي، خوشحال خان تر هرې وړانې د قول وړانې
سخته بولي چه وائي :

و نور چا نه وړان مه وايه خوشحال

چه به قول عهد وړان شي وړان هغه

بد قولي او بد عهد ي دېې شرم نشه بولي :

يوه نخبه در نه وایم دېې شرم په وعده په قول نه وی نرم گرم
اوداد مرد اونا مرد تر منځ لوبه مېزه کښي ! خکله چه نامرد په خپل قول
بنده وي 'ان بو شه وائي سبا بل شه' مگر مېړني داسې نه دي 'مېړني شو
ژوندي وي پر خپل قول به ولاړوي'
خوشحال خان وايي :

مرد به خپله وينا ژغوري شو ژوندي وي د نامرد وينا نن شته، نشته سبا
بل لځای دېره کړې ستر او شخصيت داسې بيانوي :

مرد هند چه همت نساك بر كت نساك دعا امله سره خوږ په زیست وژواك
منځ ئې منځ 'قول ئې قول' عهد ئې عهد نه دروغ 'نه ئې فریب' نه تش نیاك
لېز ويل 'دېر ئې كول په خاموشي كښي دغښچي غوندي خوله ډكه سينه چاك
دمړنسي لېز ويل ډېر ښكول وي :

خوشحال خان دمړني يو بل سفت دا بولي چه ويل ئې لېزاو كول ئې ډېروي
داسې نه چه «ډېروايي لېز خېږي» اس ا كشر و پښتنو ته دادخو لسي خبرې
رسېږي په خوله هرڅه هرڅه وايي او خورا غټي غټي مسئلې فيصله كوي
او ډېرې لويې لويې نظر ئې وركوي، مگر د عمل په ميدان كښي صفروي او دخپلو
ويلو زرمه برخه عمل هم نه لري، نور خلك كار ډېر كوي خبرې لېزې مو لېز
خبرې ډېرې كوو كار لېز، نو خوشحال خان وايي :

مرد به نشي په گفتار خو پیدا نه کړې کړ دار
خوشحال خان د کس اړنا کس فرق هم په دې خبره کوی چه نا کس گفتار
لری کړ دار نه :

و گفتار وته ئې مه غړوه ستر گې په کرده په عمل گوره کس نا کس
بل لځای دمړانې داسې صفت کوی :
مړنی په کرده د پرویل ئې لږ وی دنا مردو لږ عمل وی د پړ ئې لاف
مړنی به خپل پت ساتی :

خوشحال خان پښتنی پت سائل دمړنی پښتون وظیفه بولی که شه هم په دې
لاره کښې ئې سراو مال ټول ولاړ شی :
سردې درومی مال دې درومی پت دې نه خی دسپې د چارې کل خوبی په پت ده
مړنی به سخی وی : خود سخا سخه دامقصد نه دی چه سړی با ید اسراف نه

ملاوتری او خپله دنیا په چرسیانو یا بنسگیانو یا قمار بازارو و خوری یا ئې په
خوشې مېلمستیا گانو خرڅه کړی داسخانه ده بلکه علاوه پرلود گې لویه
گناه هم ده سخا داده چه مړی دې وزلو سره مرسته و کړی د یو پتیم سربت
کړی او دیوې کښې ئې مود کړی او یو غریب ته لاس ورو غځوی ' مگر
دېر لځله دې وزلو سره بې پیسو هم مرسته کېږی ' لکه یو بې سواده چه
لیکل اولوستل ورزده کړی یو بد کاره له بدې لارې راو گزوی یا نور ..
نرخوشحال خان مېړه پښتون دهغه بازغوندي گې چه هم ئې په خپله خوری او هم ئې
نور و نه کوی او نامرد سړی هم مېږی او هغه مېړه بولی چه هر څه په غار کې ساتی
چه وهل ' خوړل ' خورول کاهمه باز دی باشا هین دی

چه ئې سړې لره ورینه یا مېږی دی یا فاره
په تېره بیا دملی مشر یا سردار سره خدا خوی لازم گڼی ' څنگه چه دی
په خپله هم ملنی مشرؤ نو دخپل لځان په باب کښې داسې وایی :

چه ئې وشندی خوشحال په غرور غوانو
لا به کله هغه گنج ور کوي بخته ا
بلخای دخوان سره داخوی داسې لازموۍ :

چه گټل، خورول، بختل کالخوان هغه

چه توره لاری دتورې خان هغه

خوشحال خان هغه سړی نامرد گڼي چه يو چا ته څه ور کړی او بیا هغه
ور یادوی او منت ورباندې زدی اریا هر چاته دهغه ښېکښې ن کر کوی، نو وایی :
نامرد هغه دی چه چاته څه ور کړا منت دپاسه ورباندې زېر کړا
په رنج کښې ومړه هغه دارومه خوره چه به منت ئې ونا څوکه ور کړا
مړنی به رښتین وی :

مړنی سړی باید تل رښتین وی او هېڅ وخت در واغ ترخولې ونه باسی
خصوصاً پښتون خو باید هېڅ کله خوله په دروغو عادت نه کړی، خوشحال خان
داخوی تر هر خوی دمپړه دپاره ضرور گڼي، بلکه هغه خوله چه دروغ ولوی
له سره خوله نه بولی وایی :

چه دروغ ترخولې وباسی کله خوله ده

چه رښتیا ترخولې وباسی خوله هغه

دخوشحال خان په نظر کښې دروغ ویل دغولو خوراک دی او دروغ چن

هم دسپې په شان یا دوی :

په رښتیا ویل غورېزې دزده غو نه دروغ چن خوری لکه سپی دغولوسو نه

په رښتیا رښتیا خبرو که هم عالم دچا دښمنېزې باید یو مپړه پښتون تر رښتیا

خبرې تېراشی دخوږیسو یا یو منصب دپاره باید حقیقت تر پښو لاندې نه کړی،

په در واغو دچاصفت ونه وایی، په چا کښې چه یوصفت نهوی دی ئې له خونه

پورې ونه تړی، چا پلوسی، غومه ملی، تملق دښې ټولو اساس درواغ دی،

یو پښتون باید په هر کار کښې او دهر چا سره رښتین وی، او رښتیا ووايي،

په درواغو څرکونه غولوی، خوشحال خان دښتینوالی پوسنې پول دی داسې وایی :

چه ځوان وم دا بم زودشوم په دښتیا رښتیا خبرو

ءام دلخان دښه ن کرم که دا عیب دی هم دې وی

دروغ ویل اکثره له طمع یا وېرې څخه پیدا کېږي، دروغ چن به یاله
چا څخه وېرېږي چه دروغ وایی او به څه طمع لری، خو که څوک خوشحال خان
غوندي مهره پښتون وی هغه به هېڅکله نه له چا څخه سترگه کوی اونه به ئې
چاته سترگې وی، ځکه چه د پښتانه په خټه کېنې وېره او طمع نشته، څوک
که ئې لری هغه اصیل پښتون بلل کېدای نشی، نو ځکه خوشحال خان وایی :

دروغ ویل هغه کاسه چې ئې وېره وی یا طمع

خوشحال په دالده دی حق به وایی څو ئې سرشته

د دروغجن شپه هېڅ کله نه سبا کېږي، تل به ئې ژوند تیاره وی :

ورځ ئې مالیدلې نه ده په درست عمر خدای به نه کاندې سبا د دروغجن شپه

خوشحال خان دراستی اورشتیالار هغه لارېولی چه هېڅ گمراهی په کېنې

نشته، اونه رښتینو ته د جهان دېد خو اهی څه خطر وېنی، ځکه چه خدای

د رښتینو مل دی او چا سره چه د خدای نصرت مل وی هغه به هېڅ میدان کېنې

تر شانه راځی او هر وخت او هر ځای به سرخ رویه وی، دی وایی :

راستی لار ده باد شاهي بک-بني نشته گمراهي

د رښتینو پروا نشته د جهان په بد خواهي

د رښتینو سره مل وی تل نصرت د آلهی

د رښتینو ځای جنت دی د قرآن په گواهي

دروغ ویل د کمذات خوی دی یاد کمزوری او دوی سړی عادت گزړی

لمری به دخپلې پستی له سببه او دوهم به د کمزوری له جهته اودریم به د طمع

په غرض درواغ وایی، مگر څوک چه صحیح پښتون وی هغه به نه پستی کوی اونه

به کمزوری دده قوی روح کمزوری کولای شی او نه به بهیخ وخت چانه طمع کوی '
 نولحکه درواغ هم دصحبیح پښتانه له خولې رادتی نه شی ' خوشحال خان وایی :
 دروغ دچادی ؟ دکلمات دویزی یاد کمزوری په قوت لیزی
 چه دایې نه وی درواغ به ولې کا دروغ که کاندی خوږې په سبزی
 که سړی هر خومره ډېر دولت او ثروت ولری او یا ډېرې لخمکې او جابداد
 ئې وی خو چه دروغ وائی خوشحال خان هغه مختورن گڼی او دولت نشی کولای
 چه ددروغجن ددرواغو عیب پت کړی ' لحکه وایی :

که مختورن دی خودروغجن دی رښتینی کله په مخ خیر ن دی
 صفت ئې مکره ددروغجنو که د گنجونو دولت څښتن دی
 بلایکه خوشحال خان رښتیاویل سره زربولی اولکه په سرو زرو چه په هر بازار
 سودا کېزی اوهر څوک ئې قدر لری او خریدار ئې دی رښتیا ویل هم په هر ځای
 کې لوړ مقام لری او رښتین سړی نه هر ځای دا اعتماد او اعتبار په سترگه کتل
 کېزی او دده خبرې منی ' خوشحال خان داسره زوداسې ستایی :
 غشی چه سم وی گڼار پرې ښه کېزی چه ښه سم نه وی گزار پرې نه کېزی
 رښتیا په هر څه کېنې لکه سره زردی په لاس که زر لری په زرهر څه کېزی
 نولحکه د پښتنوالی په قانون مړنی هغه چا نه ویل کېزی چه د مړانې په
 نورو اوصافو علاوه رښتینی هم وی او درواغ ئې ترخولې نه ویزی '
مړنی با لوړ همت لری :

د پښتنوالی قانون هغه څوک د پښتانه اومړانې له تبعیته باسی کوم چه
 لوړ همت ونه لری ' لوړ همت دادی چه هېڅکله د ژوند مشکلاتو ته ملا تپنه
 اولورو انسانان و نه دا احتیاج دپساره سر قیامت نه کړی که هر څو سختی
 او خواږی باندې راشی خو همت ساک پښتون به ځان نه بایلی ' خوشحال خان وایی :
 چه ننگ څخه در باندې درشی که مهره ئې
 په تنگ څخه کې د خوار په لځان ور مکره

داسې چه دڅو بیسو دپاره پر خپلو بد خواهانو دښمنانو خپل ژوند خرڅ کړی لکه لځینو بې ننگو او ناپوهو پښتنو چه یو وخت بر مغلو بل وخت پسه انگریزانو او نورو خپله پښتنواله، خپله پښتنی مځکه، خپل غښتلی زلمیان خرڅ کړی وه، یانې خرڅوی ... دې دملکونه مونږ صحیح پښتانه نشوویلی اونه ئې پښتنواله په خپله پا که لښه کي پرېز دی، لځکه چه مړنی پښتون که له لوږې او خواری- مړم شې پښتنی همت ئې دا نه منی چه دېر دو نو کر شې اوباهمونه خپله پښتنی مځکه پرېز دی، اویا دهغو دغرض دپاره دپیلو زلمیانو وینې توئې کړی ...

لځکه خوشحال خان دگېلې دپاره د پردی چاښت منل لوبه بې همتی گڼی چه وائی :

کله منت اخلی دی-وې گېلې دپاره

هر چه همت ناک دی که په کورلری جوینه

دژوندون ټولې بنادۍ او خوښۍ په عالی همت پورې مربوطې بولی اوددنیا

ټول لځبتونه دبې همتۍ نتیجه گڼی چه وائی :

دسړی هو نېره بیا دی ده چه په زړه کښې ئې همت شته

چه همت دسړی نه وی مهیا ورتنه لځبت شته

سرهاله په تنه ښه دی که دسر سره عزت شته

دسړی چه عزت نه وی دژوندون ئې څه حالت شته

خوشحال خان دهمت ناک سړی یوه خاصه ممیزه دابولی چه دچاښت پر لځان

نه وړی او که دمنت سره هرڅومره قېمتی او گرانېا خیزم ور کول کېږی

هېڅ ئې منلای نه شی، څنگه ښه وایی :

که ئې ته په منت مومي وائی مه خله که دچاپه باغ کي بوئی د کېمیاوی

بل لځای خپل لوړ همت دې د باره چه اورو پښتنوته يو مثال او نمونه شي ،
څنگه ښه بيا وايي :

دمنت دارو که مرم په کارمي نه دی که علاج لره مې راشي مسیحا هم
دفر بنټو آمین منت دی په دعا کښي لاجرم ورځيني پټه کوم دعا هم
د چا چه همت لوړوی هغه تل خپل انرشي دبل تر دې شي په ښه سترگه "کوری"
خپل وچه دودۍ ئې دبل تر سالنوو خوښه وي او خپلې سپرې ميرې دبل
تر باغو ورباندې گراني وي ، خپله ژبه دبل تر ژبې ورنه خوږه ا بسې
خوشحال خان وايي :

دخپلې خونې نغن د خمچيو نه چه غمښته دبل ښه کچو
نه اور دخپل انرې دلند وپچو نه اور دبل نسغري ددرو وچو
همداد لوړ پښتني همت اغېزه چه خوشحال خان خپله دشو بو غږ که
داورنگ زب له پاچاهۍ سره برابره بولي او ټولو پښتنوته دا توصيه کوي
چه تاسې بايد خپله آزادۍ که څه هم دشو بو دغږ کې سره وي په هغې
پاچاهۍ چه دغلامۍ رنگ واري ورنه کړي ، خوشحال خان چه خپله دشو بو
غږ که داورنگ زب تر پاچاهۍ ښه گڼي علت ئې همدادۍ چه دشو بو دغږ
کې سره آزاد ژوندون شته ، وايي :

چه سرې شو بې چښم ښه وخت داوړي

ياد شاهي داورنگ زب ده زمسا غږ که

بل لځای خپل پوزي ته داورنگ مقام اولقبور کوي اوداد پښتونوالي هغه عالي
احساسات دی چه هېڅ پښتانه ته ددې خبرې اجازه نه ورکوي چه بل چاته
سر قيمت کړي او يا بل چاته دمادی شيانو او شو پيسو د پاره تسليم شي ځکه
خوشحال وايي :

چه خوشحال با ندي ناسني کيا

دا پوزي نسه دي او رنگ دي

ممتناك بېنمون بايد وزې سترگې و نه لري ارنه ئې دېل چاپه ستر خوان
كښې سترگې وي او نه بايد د كښې طمع دياره خپل حيثيت ټيټ كړي او يا
خپل شخصيت بايلې خوشحال خان دانكته داسې ټيټې :

كه درست باغ د مېوو ډك ومانه كښېږدي

تر همت پوزي مي څه دي پوزي خسري

خوشحال خان دانسان قدر ارمزات، دانسان لونه را اسي او ټيټ والسي،
دانسان اصلوالې او كم اصلوالې يوازې دهغه به همت پوزي مربوط كښي،
كه همت دې طبقاتي امتيازاتو ته دويمره قائل نه دي، خوبياهم ترهغه اصل
سړي چه همت نه لري هغه مړي چه ممتناك وي بهتر بولي اوښه ئې ستايي وايي :
كه همت او حميت غيرت پكښې وي تر څښتنه نه بېتر كښه غلام
په طلب كې كه سستې نه وي باور كړه دژوندون اوښه به بيا مومي په كام
بيا وايي :

چه همت دسړي څو قدر ئې هوښمه دتميز په تله هر سړي تاله شي

خوشحال خان دټولو كسانو سر په همت كښې پټ كښي، اولځكه وايي :

دهمت په يال وېر سړي الوزي مرغه پورته الو ته كيا په وزرو

دهمتناك سړي نظر دهغه همت په شان لوروي ورو ورو څېړو نوته
نه گوري او نه واده واده څېړنه دي له خپله مهم غرض او مطلب څخه
گرز ولاي شي، په دې ميدان كې خوشحال خان خپل لځان نور بېنمون نه
نمونه كوي، وايي :

لكه باز په لوي لوي ښكار زمانه نظردی

چه كړزي كوټگت نيسي باد خوركيم

چه په غوښوئې رږز گار هغه زمري يم

نه چه ولي، اوښه خوري هغه مېړك يم

د خوشحال خان په عقیده هغه څوک چه همت لری هغه هېڅکله د بېل د لاس
گټې نه نه گوری، دخپلې مټې په زور ژوند کوی د بېل لاس نه کټل سپېټا نه
بولی، نو وایی :

خسا جو نه مر دار هېونه سپی گیند شرمې کفتار خوری
دمزر یو هـنـر دا دی چه با صبر یا خپل ښکار خوری
څوک چه همت لری هغه نه یوازی د بېل د لاس گټې نه نه گوری بلکه
که ئې د لاسه وشي دخپل توان سره سم د نورو سره کومک او معاونت کوی
دامطلب خوشحال داسې ادا کوی :

چه خپل بار په هېچا نږدی باردېل وړی هم هغه سړی لایق دی د دنیا
په آخر کښې خوشحال خان خپل ټول نظریات چه د لوړ همت دستا یلو د پاره ئې لری
په دې یوه بیت کښې ئې خلاصه کوی او پښتنو ته توصیه کوی چه په هر قیمت چه وی
باید همت پرېښودی نو وایی :-

که آسمان دې دمزری په خوله کښې ور کا
دمزری په خوله کې مه یـر پـېـر ده همت

داد خوشحال خان هغه وصیتونه وه چه پښتنو ته ئې د لوړ همت په باب کښې
کړی دی او هغه هم دې د پاره چه لوړ همت ئې د مرانې مهم رکن بللی دی او
مېړانه د پښتنوالی ټینګ اساس دی ، او خوشحال خان خومړنۍ او هوښانه
پښتون غواړی، د لاسه چه د نامرد سړی ملگری ئې هم خوښه نه ده که څه هم
د مکې په سفر کښې وی :

د نامرد سره مـکـې ته ر سید ای

ښه دمرد سره په بیدی بید یا وړک

بلکه خوشحال خان تر مرگ وروسته نه غواړی چه حتی قبر ئې د نامرد
د قبر سره اړخ په اړخ وی او که دمرد پښو ته پروت وی هم خوشحال دی :

پس له مرگه ښځه د مرد تر قدم ښه يم
 گورمې مې مېشه د نامرد له گور نه سم

غښتلوالی په څه دی ؟ خوشحال خان وایي :

با کشتی د زور درو سره مگر ه

باددوی غونډې پیدا کړه مې وندونه

یو معنوی غښتلوالی دی او بل ظاهري . معنوی غښتلوالی شو په علم او هنر
 اړه لري چه په دې باب کښې خوشحال خان دمخه د پښتنو سره وړغیده او د علم
 او هنر ضرورت ئې پښتو ته ثابت او تر کښه کړې ، دا ته ظاهري قوت شو چه هغه
 په توره مربوط دی مگر که لږ دقیق شونو دا به راته ثابت نه شي چسپه دا دواړه
 غښتلوالی لږ رغتیا څخه زېږي او په روغتیا ساتنې کېږي ، که څوک ناروغه وي
 هغه هیڅکله دروغ سړی به شان ښه فکري ندشي کولای ، ځکه چه ښه فکر په
 روغ او سالم دماغ کېږي پیدا کېږي او څوک چه سالم دماغ نه لري هغه هیڅ وخت
 په علم او هنر کېږي کایا بېدلی نشي او نه د معنوی قوت ځان ته کېدلی شي
 همدا شان د تورو په میدان کې روغ او تند رست زلمی تر رڼطور او ناروغه اړیې
 سپکه زلمی ښه توره وهي ، روغتیا نه یوازې شورې په میدان کېږي په کسارده
 بلکه دا اجتماعي ژوندون د حرکت سټه او اساس په همدې نکته ولاړ دی ، اول
 ژوی او انسانان تر څو چه روغ صحت مند او تند رست دي نو د کمال ژوندی
 اطلاق پرې کېدای شي ، ناروغه انسان علاوه ئې ژوندی دی او د ناروغو انسانانو
 کارونه تل نیمگړی وي ، ناروغه انسان علاوه پر دې چند دقولي او جسمي پر او ژو
 بار غړی دی او دخپل قوم او ملت په درد (لکه چه ښائي) نه خوري ، په خپله
 هم دخپل ژوند څخه حفظ او خوندي اخیستی نه شي ، تل ئې ژوند په ضرورت دی ،
 نو ددې خبرو له کبله خوشحال خان پښتانه دې مهم اصل ته سلطنت کوی
 او ورته وایي :

هغه څه دی روغ صورت دی چه بهتر تر سلطنت دی
د دنیا دولت کس به دی د دولت نه به عزت دی

لځکه چه پښتانه پر لږدي خواته ملتفت دی دخپل صحت سره ډېره بی پروایي کوی ، خصوصاً دخپلو ماشومانو او کږچنیانو دروغتیا سره ټینگه علاقه هم نه کوی. زه دانه وایم چه اولادونه ندرست نه وي ، مگر داپه ښکاره ویلی شم چه پښتانه هغه ضروریات چه دروغتیا دساتلو دپاره لازم دی نه راغونډوی او نه د هغو شیانو څخه چه دروغتیا نه ضر دی لځانه ژغوری ، مثال په توگه یوله هغو شیانو څخه چه دروغتیا دساتنی دپاره الزم او ډېر ضروری دی نظافت او یا کوالی دی چه د نظافت نه یوازې د لاسو پښو و منځ بانور بدن منحل او پاک ساتل دی بلکه دکور پاکوالی ، دکالیو پاکوالی ، دلبښو پاکوالی او هرڅه چه د انسان ژوندور سره علاقه لری باید پاک اېستړه ، ی او د پاکوالی حېال ئې د ساتل شی خوشحال خان په څه خوږو الوطو د املاک دیښتو غوږو نه رسوی چه وایی :

خونه چه پاکه وی پرې برک اوری

ورباندې هر کله عزت دولت اوری

پاکي چه نه وی په هغه حربه کښی پر دندې واده بلا آفت اوری
مگر له بده مرغه لځنی پښتانه وینو چه برسيره یردې چه دکور ، کالیو او لوبښو پاکي او نظافت نه ملتفت ندی او توجه نکوی پښې اولاس دسراو زیری و پښتان ئې هم خیرن او نا پاکوی چه په خپله بد معلومیزې اودنورو د کز کې باعث کیږی

استغفر الله . زه دانه غواړم چه حیل قوم باد قوم لځینی افراد تحقیر کړم او یائي په سپکه یاد کړم ، لځکه چه زه په خپله پښتون یم او په پښتنو له افتخار کوم مگر دلته زه غواړم د خوشحال خان د افکار و ترجمانی و کړم چه هغه

روغتیا او صحت ته په څه درنه سترگه کتل او د پښتنو د پاره ئی تر څه اندازې
ضروری څیز باله او پښتانه ئی د دې لوی نعمت ساتلو ته په دې راز متوجه کول
چه ورنه وید به ئی :

که نعمت دی روغ صورت دی	چه بهتر تر هر نعمت دی
سر تر پای به عنایت دی	چه ئی دا نعمت روزی دی
روغ صورت لوی غنیمت دی	که ئسی پیر ئی تبه قدر
تر جهان په زیات قیمت دی	ستا د گوښی لسان یو ازنی
په عدم ئی اشارت دی	که دی لحن نه وی جهان دی
ستا و جود ئی عبارت دی	دا جهان لیکه معنی شو
د معنوه و نبره قوت دی	چه په لخی ئی عبارت وی
مدار واره په صحت دی	د صورت د خو شحالیه
ورنه خس مال و دولت دی	چه صحت د صورت نه وی

خوشحال خان د انسان په هستی کښې د صحت خوند او حالات ته ډېر قائل دی
دده په نظر کې که صحت نه وی ' نور هر څه چه وی ټول هېڅ دی ' او لکه
پښتنو ته دا خبره په شعری ژبه بیانوی ' ورنه وایی :-

که ډېر دولت لرې ډېری هستی دواړه دی هېڅ دی بی تندرستی
که پرې یو هېڅې خوشحالی دی چه حالات لرې ستا د هستی

نو په دې ترتیب خوشحال خان پښتنو ته د توریالیټوب او مرانی او غېلو والی
توصیه یای ته رسوی چه په دې زمینه کښې دده د مفکورې خلاصه همدا جمله ده چه:

« پښتنو! توریالی، مرنې او غښتلی اوسی !! »

څنگه ملا؟ څنگه شپېڅ؟ څنگه ملک؟ څنگه خان؟

ملائي په ډېر تفصيل شي
ملکي خټو باد شاهي ده
پېري لالو په پياښه ده
مفت انسان گڼي داواله
هر سړي ورته «ملا» دی
په پير و هغه شاعر دی
هغه ... ورته ملک دی
خان هغه چه تر ... پرېوزی
پير هغه څه پسي درومي
له کومه وخته چه پښتون قوم ديو اولس په حيث پېژانل شوی دی تل ئي
روحاني او مذهبي مشران تر اودل تر اسلام دمنځه به داوظيفه «ريشي گانو»
چه هم شاعران او هم مذهبي لارښوونکي ؤ ، اجرا کوله به تر اسلام وروسته
ايما دارلدينه ملايانو او شېخانو په غاړه شوه ، «مکرور» سته وروسته د و
نورو قوتونو هم د پښتون قوم په مشرۍ تر کښي لاس پيدا کړي چه هغوی ته
«خان» او «ملک» ورکيل شو ، که څه هم هغه وخت چه د خلافت تحايونه
حکومتونو ونيول يوه بله قوه هم زياته شوه چه حکومتی اقتدارو، خو په ملي
چول هغه شاور قوتونه وو، چه د پښتو هر څه يعني لارښوونه او بدلاری ،
لوړوالي او ټيټوالي حتی ژوند او مرگ ددوی لاس ته سپارل شوی ؤ ، چه دوی

به هر څه کول هغه کېدل او چه دوی به هر څه ویل هغه به قبلېدل. په دې کښې
 شک نشته چه دې قوتونو تر څه مودې پورې د قوم د پاره خورا اوږد خدمتونه
 وکړه خصوصاً روحانی او مذهبی قوتونو. ' ځکه چه له دې څخه هېڅ پښتون
 انکار نشي کولای کوم خدمتونه چه ملایانو د اسلام د پاره یاد اسلام په لاره
 کښې کړی هغه د پېرولونه دی همدارنګه لارښوونې چه د دین شیدا یانو
 خپل یې خبر قوم ته کړی دی او دوی ئې سمی لاری نه چه د دنیا او آخرت
 گټی په کښې وی رابللی دی د پېر ستایاو وړدی خصوصاً په پښتنو کښې
 د جهاد روح دروښن فکرو عالمانو د وعظونو او لارښوونو پر ځای دی او په
 پښتنو کښې اکثر لود او مشهور مجاهدین هم د علماؤ او روحانیونو له طبقې
 څخه پیدا شوی دی مګر د افسوس خبره داده چه ورو ' ورو ځینې داسې کسان
 پیدا شول چه ځانونه ئې دې مبارکو طبقه ونه منسوبه ول، مګر خوي ئې هېڅ
 دوی ته نه پاته کېده اونه حقیقی علما او روحانیون وو، فقط دوی د صحیحو
 علماؤ او روحانیونو پاک نومونه اوسپنې څپلې مسلكونه و ر لکه داره کړل او
 د پاک مسلكونه چه خدای دانسانانو دا خړی او دنیوی سعادت د پاره پیدا کړی
 وه یوازی داسې وکړل او پیسو پیدا کړل او خالص مادیت د پاره وسیله کړه او
 حقیقی لاره ځنې یا ته شوه. خوداسی متقلبینو د خوشحال خان په وختو کښې ډېر
 قوت منډلی و، اړعلاوه پر دې چه حقیقت ئې یرښی و، او خپل پاک مذهب او
 خپله سپېڅلې طبقه ئې بدنامول خپل قوم ته ئې هم سمه لار نه ښودله او یوازی ئې
 هغه لاری ورښودله چه دوی ترې نه استفاده کوله. نو ځکه خوشحال خان دا
 مظاهرة کوونکې تر خپل قضاوت لاندې نیسې او د قلم په څوک د دوی تر څنګه او
 او غنډ نه کوی چه موږ د لټه د خوشحال خان نظریه او عقیده ډډه د وخت د دې
 څلورو قوتونو په شاو خوا کښې جلا جلا راوړو چه خوشحال خان په څه طریقه
 داد حقیقی ملایانو او رشتینو شېخانو بدناموونکې پښتنو ته معرفي کوی :

څنگه ملا؟

خوشحال خان هغه کسان چه حقیقی ملایان نه وی او په دروغو دڅو بیسو دپاره
لحا بونه عالمان بنکاره کوي او په دې راز د خدای مخلوق له لارې باسی
په ظاهره لجان خورا متقی او ښه سپی څر گندوی ، مگر په پټه ئې خلقو ته
دام ایښی وی څنگه ښه په پښتو پېژنی چه وایی :

نادیده چه منیه (۱) لولی	لجان ملا کاندی مشهور
سفله ټول کاڅو در همه	تر خواجگانو شی مغرور
دروغجن تړاو په ور شی	د کابل کاندی مذکور
پټی د کی پټا لې اخلی	بنکاره نه خوری یوانگور

داسی دعلم او علماؤ دښمنان خوشحال خان دغلو په نامه یادوی- رښتیا هم داسی
ناقص کسان د حقیقی ملایانو او علماؤ ، نومونه غلا کوی مگر علم او پوه نه لری
دی وایی :

هسی غله را گډي شول په دا دور آخرین کی
چه پیل له انبالیه پټوی په خپل آستین کی

زرداني نسبیه لری شملي دور وسته پر بزدی
لوی کتاب په لاس کښي بل سیال نه گڼی په دین کی
بل لځای وایی .

عالمان دی رهنان چه غواړی نغاری عام عالم لره زده کړی خود لیلیه
همدا شان هغه څوک چه دعلم دعوه کوی ، مگر عمل ئې له ویلو سره برابر
نه وی په ښه ستر گه نه گوری بلکه د داسی چا په حق کښي وایی :

کتابونه د آسمان د ځمکی لولی	په عمل ئې فرق د ځمکی د آسمان دی
په باطن ئې زړه گمان سره لپ لوی	په ظاهر و بل په ژبه مسلمان دی
په خبرو کښي ئې فیض موندی نشی	مذذب په قول ، عهد په پیمان دی

یہ نمرہ بیا ہفہ اشخاص دہر بدستائی چہ دس دیارہ قرآن تر پنبولاندی کو
یا عمل نہ پری کوی ' نورایی :

یہ کاتہ شم و عالم و نہ حیران چہ دس دیارہ شہ کادا تکان
نل قرآن دوراندی اینی قرآن لولی ولی ہیش عمل ئی نہ وی بہ قرآن
ہسی چارې ئی پیدا شہ لہ وجودہ چہ بہ فکر ذکر نہ وی دشيطان
یہ کوم لوری پسی لحم چہر نہ ئی غواہم د کم میا غوندی نایاب شول دانا بان

ہفہ شوک چہ لحن ملا بولی اود ملا بیہ دعوہ کوی باید ہیشکالہ حق بپنہ کپی
حککہ چہ حقیقی عالمان بہ دہر و مہملہ کو لجایو کتبی چہ دمرک خطرہ وہ ہم
تر حقیقت اوحق ویلو نمرشوی نہدی شہ داچہ دخر یسو دیارہ بہ ئی حقیقت تہ
شا کرې وای ؟! خوشحال خان حق پتووان کو ملا بانو تہ وایی :

یہ ملا نوزہ تیارہ شوہ چہ حق پوش شو کہ بہ لابس ئی فتاوی وی سراجی
علم شہدی چہ معنی کتبی کبینہ دی کاسہ ہم و رلرہ بویہ خراجی
بل لحنی ہفہ ملانہ چہ حق ریونکی نہوی داسی بنیری کوی :

د تحصیل اود تر نیل بلا پدہ شہ چہ ملا دحق گوہی بہ کار ساکت دی
ہفہ شوک چہ دعلم دعوہ لری ' مگر دخولہ اوزرہ لارہ ئی سرہ بویہ نہوی کہ
ہر شو دہر لمونخو نہ کوی لاهم خوشحال بہ نزدی اودسہ دی او کوم عالم چہ د
زردہ اوخولہ گفتار او کردار ئی سرہ بونہ وی دہفہ بہ باب کی داسی وایی :

کلمہ رند غوندی ملا واقف درازدی د کتاب بہ مسئلو زبان درازدی
زہ مربی دہفہ چایم تری لچار بزم چہ دزدہ سرہ ئی جوہ دخولہ آوازوی
چہ ئی رو دخولہ لہ زردہ سرہ بونہوی کہ بہ ہر لمانخہ اودس کا بہنمازدی
ہنو نا قصانو تہ چہ حقیقی عالمانہوی خود علماؤ ' بہ جامہ کپی ئی لحنو نہ
شر گند کرې وی ' دہہ چا بہ مال صرفہ تہ کوی ' حتی : کونہی رنہی اوبتیم مال
ہم لانہ پر بزدی ' خوشحال خان ددورخ او اور خودونکی خطاب ور کوی :

خپل مال په نرس به سرفه به بیم خوري . د بل غم نه کړې که درست که نیم خوري
 به کور د کونلوی رنځی دینیم خوري ملا د اولسي اړرد جېدیم خوري
 په پای کښې نولاس د غنډني او تر ټنې څخه اخلی ملانه توصیه کوی په مفرور
 کېږه ه :

که ډېر والاشې په یار سایي کښې سیال دې څوک نه وی په ملایي کښې
 غا فل هېڅ مه شه دنفس له مکره . بلا یر بوزی په اشنا یی کښې
 دا د حقیقی ملایانو او علماؤ غنډني نه دی ، بلکه خوشحال خان پښتو ته
 هغه کسان ښی چې ملایان نه وی . خو د ملایانه په جامه کښې راوتلی وی .
 او د حقیقی ملایانو رنگه بدوی ، نو لځکه پښتانه باید د خوشحال خان خبر و نه
 دقیق شی د حقیقی ملا او غیر حقیقی ملا فرق سره و کړی او هغه څوک عالم و پېژنی
 چه په حقیقت سره عالم وی ، نه دا چه د ملانوم پر لځان کېږدی خو په حقیقت
 کښې به لاری !!

* * *

څنگه ښیځ ؟

د خوشحال خان په زمانه کښې تر ملایانو لایه شېخانو او پیرانو کښې
 ډېر داسې کسان وه چه فقر ئې شرمولی ؤ ، اددیسو ټولولو او خلکو غولولو
 دپاره ئې دا آسانه لار موندلې وه لځکه چه هغه کسان چه علم به ئې نه درلود
 او د علماؤ نومونه به ئې پر لځانو ایښودل او خلک به ئې غولول که څه هم په بدوالی
 کښې ئې له دې ناقصو پیرانو او شېخانو سره ډېر فرق نه درلود ، مگر د اهم ثابته
 خبره ده چه د هغو کار د خلکو د غولولو دپاره ډېر سخت اوسه شکل ؤ او هېڅ
 امر کسان ئې نه درلود چه هر جا هل اونا پوه دې کار ته غږه ایښې وای ، دا لځکه
 چه لځینی داسې څخونه به راتله چه د دوی عیبونه به په خپله څر گندېدل
 او یا به لځنی داسې لځاونه راغله چه معوی به امتحان و کولو ته مجبورېدل

تښ په زېره پرېښودلو او نښې اېږولې هغه کار تر پایه نه چلېده خو د متقلبېږ
 او غو لورنۍ ګو شېخانو کار تر لومړۍ ډلې ډېر اسان اوبې اشکال و ،
 فقط يو چلتار نرل او يو اوزد کيس اغوستل او سترګې څپه څپه کول د پښتنو
 د غولولو دپاره کافي وه ، نو ځکه خو شحال خان مجبور شوی دی ، څه
 دا ډله هم خپل قوم ته معرفي کړی چه داسی متقلبین و اشی کولای
 پښتانه وغولوی اوباد حقیقی شېخانو او دخدای د دوستانو نوم وربد کړی ،
 هر ! خوشحال خان حقیقی شېخان هم پېژنی ناسې کوي ، څنګه ښه ئې ستایي :
 د دروېش نرزه به نه رسی دا واده آینه د سکنډر که جام د جیم
 د دروېش وټه سر کوزی بادشاه نه دی د آسمان ورمېز لاهم دی ورته خم
 د دروېش علم په درس په مکتب نه دی تل نظر لری په لوح او په قلم
 ماو تاؤ ته دیوال شته غاډې غرو نه په دروېش تر شرقه غره به دی یوسم
 بل لځای د دروېش خویونه او افعال داسی بیانوی :

دروېش هغه دی چه ترس دخدای لری د نیکو فعل د نیکو رای لری
 طمع له چا نه کا لقمه حاله لری جدا له خلقه دا سو د ګی لځای لری
 خوب بالعکس هغه کسان چه د شېخی دعوي کوی امګر دوی او کارونه ئې

د حقیقی شېخانو نهوی ډېر بد ستایي اوبه دې ترکیب ئې پښتو ته ښیي :

را ښکاره دی ددې دور لنډ لستونی پردی مال وټه او زده لاسونه مړ نیی
 که په باغ ئې د یتیم د کونډی ګډ کړي دا نګورو به خوازه زنگوری چونی
 دخو له مزه پوښتی بزه ئې هر ښې خرابی لنډی فهمی ورباندې سونی
 کله سړیه سینه و منډی سبز ګی شی کله سړ موزی د مار لکه سربونی
 په خپل ډار لکه شاخوژی خر خوله خوشکه په بل کور کی لکه آس په راتب پونی
 هغه کسان چه په ظاهر لباس لځانونه شېخان او پیران بولی او همدا لباس

ئې. د خدای د مخلوق د غولولو د پاره سبب کړی وی خوشحال خان ئې ښه
پېژنی او داسې ئې غندی :

که شېخی زا هدی غواړي په خپل لاس کښي ده لا لا !
لکي ور دستار په سر کړه سر و هـه په مـصـلا
يامسواک کښېز ده په سر کړي يا ئې و تـو مـپـه تـر مـلا
په تسبیح خو خوره شو ندي نور تـسـگـي کـوي که غـلا
ددې راز شېخانو غولولو او فریب ته هم خوشحال خان ښه ملتفت دی او ددوی
په حماقت خندا ورځي چه دشو یسو د پاره شنې ښځې ته په دروغو وایی
چه زه به زوی در کړم، یارنخور ته په نذر صحت ور کوی یاسو چه مسلمان
د شخصي غرض د پاره په لېز کړی کافر ولای شی خو خپل لځان ته ئې فکر
نشته چه کفر ته تر دې ~~کارونه~~ کوی، خوشحال خان داسې خلک د طریقت
غله بولای اوله خدایه ئې مرگ غواړي، ځکه چه داسې خالق هم طریقت بدناموی
او هم د خدای مخلوق له لاری باسی، نو خوشحال خان وایی :

دا چه گړزی، کښېنی، پاڅی یا ښځې لنډی شانگي و هی دربانې څرېې لنډی
دا همه واده رهزن د طریقت دی خپلې خونې لره وری پر ديه کښې
د عالم رځني قبره په سېادی مړه خبر نه دی دا کښې له خپلې اندی
ورنخور ته ور کوه صحت په نذر ښکلی زوی په دروغ ور کړه دشنډی
چه به ئې خدایه یقین په نورڅه کښی دهغو دایمان بووړې شیطان ونډی
عالم کفر نه و باسه په زمان کښې دی تر خپل ایمان وتلی لا په شنډی
لا به کله داسگان وژني خوشحال چه به د اواب حاصل کړې پښې پښې

ددې ډلې ددروغو په ذکر خوشحال خان افسوس کوی چه درې ولی دخدای
نوم په مناسقت یادوی اودخدای نوم ئی دخوپیسو دپاره وسیله کړی دی .
نو لڅکه له خدایه دداسې ډلې څخه امان غواړی :

خدایه مه وی هسې ذکر چه ئې خلق سر هوا کا
درو بېشان د «لا» په نوره همېش لود ما سوا کا
د بود «لا» نوره وکښلې پیوو دغېلو یا د غوا کا
بل لځای هم ددوی له دا په غفلت لرلې ذکر څخه امان غواړی چه ذکر
دلخان د پاره کوی خومنت په نور عالم زدی وایی :

خدایه راخپلې هسې ذکر آلو ده په د پر غفلت
خدای دلخان دپاره بولی په عالم کاندې ممنت
په الله الله و بولو تاخت تاراج کا درست محلت
بل وخت چه دوی دیني په زړه ئې بوه په خوله ئې بله ده ویل او کول
ئې سره برابر نه دی 'تسپې په لاس دبل مالونه خوری' نو وایی :

که هزار لځله څو کسروهي په مځکه یا په صوم تر شملخی ورولی ناف
خوچه نیت دښه عمل سره جوړ نشی عبادت طاعت دې واده دی خلاف
چه دژبې لار یوه د زړه ئې بله په چاره ئې شه لڅگر شکاف شکاف
پیاوړته وایی چه تا په خپل زړه کښې بتان کښېنولی دی او د حقو تاج

شوی یې 'نویا داریایی سجده دچا دپاره ده ؟'

لڅکه نو پښتانه دداسې غولو واکو خلقو له پیروی څخه را کر زوی او
اودشریعت څخه مخالفت شیع ته وایی :

تا په زړه کښې بل خدایان دی کښېنولی

رانه وایه سر وچمانا په زمین زدی

(۱۲۲)

دغفلت تسمې په روځ وشپه چار باسي
خومنت به به کرام الکاتبين زدي
کوم وخت چه د بيسو دياره ذ کرونه اړوي نو په غوږ و کي کوتي نيسي
نري تهر پزي او پښتنو ته همدا توصيه کوي :
کوتي و منده به غوږ و نري تهر پزه
دا کرزرن کرونه کارنه به درم کني
يا چه به ښکاره ذ کرونه کوي او په يته دخلقو مالونه په دروغواو قيقال خوري
نو خو شحال خان ئي مخ وړ نور وي ورته وايي :
در وېشي دا ده که قل حلال خوري
که قل حلال خوري بيا دخپل مال خوري
کښيني وعدي کړي مخ دي خدای تور که
پر دي مالو نه به دا قيقال خوري
خوک چه غوامي حقيقي شېخ شي بايد عالم وي ، جاهل شېخ علاوه پردي
چه خوک لاري ته را وستلای نشي ډېر خلق گمراه کوي او په ناروا کارو
ئې اخته کوي ، نو ځکه خوشحال خان د جاهل شېخ فساد تر عزا زيل نه څه کم
نه بولي ، وايي :
ددې دور در وېشان خليفه بس دي
اوس خپل ځانلره بل کار کاغز ازيله
دجاهل شېخان شېخان نه دي شيطان دي
چه فساد ئې پيدا کيږي له تهليله
داسي متقلب خلق په خوڅو رنگه ځانونه ښکاره کوي .

خوشحال خان ئې داسې بېبې :

پلار ئې په بند کړ، ورور ئې بند بند کړ

لخان ئې هم شېخ کړ، هم دانشمند کړ

اوس په غزا کې خپل لخان غازی بولی

په خو خورنگ ئې خپل لخان خرگند کړ

خوشحال خان دې ته حیران دی چه له یوې خوا دا دو مړه استغفارو نه

اوله یې جوا هونبره گناه ؟ ! نو لځکه وایې :

آه دا هـو نبره استغفار هـ چه ئې تل کړې په اسحاره

که رشتیا دا استغفار دی بیا گناه شه گناه گاره

که دا کار دی په دروغ کړې شرم و کړه له دې کاره

هم دروغ کړې هم گناه کړې ترس دې نشی له قهاره

دا حال چه وینئ نومچېرېزې چه پښتنو نه توسیه وکړې :

هر چرته چه گزۍ په لـاحوله ترې تېرېزه

سل بلا په زده کښې سل دانې تسپې په غاړه

دا لځکه چه په همدې جامه کښې دوی د خلقو مالونه ولجه گوی ' نو

خوشحال خان وایې :

دا تا راج لځه شېخان کاندې په ملر

افریدی نه دی داهې تا را جی

سوفی لافې دسلوک کا هم دا لافې

سرا سر گنده دده بې منځها بهی

دائې سحر دپا بل دملکې را وده

چه درست اوښ په کوت کې ومانده حاجی

سفا ئی دزده په کار ده نه دې پرې

شخو په زیسه کړ زوی شانسه عاجی

په آخر کښې د خپل دور د شېخانو څخه بهزار پزی او وایی :

ددې دور د شېخا نو حال می و کوت

چه ساعت ورسره کښېنم ترې بهزار شم

ځکه که چه خوشحال خان ددوی دا ټول ذکر و نه دڅو پیسو او شو درهمو

دپاره بولای :

کونی و منښه په غوږ و ترې تېر پټه

دا کرز د گرونه کار ده په درم کښې

له دې جهته نو خوشحال وچ زاهدان او ناقص شېخان نه غواړی ، بلکه دده

عارفان په کار دی ، لکه چه وایی :

زاهدان شېخان وهر لوری ته چیر دی

دخوشحال خټک په کار دی عارفان

همه عارفان غواړی چه هغری خپلو زرواته توجه لري وی او زرو نه

لې صفای دا سې نه چه :

همیشه لکه در و پشید و همه دم

د سفا په لاری نه ایښی قدم

چه نظر په سودوزیان په مدح دم

همه کدشیخ ملاولی دروېش دی

څنگه ملک ؟ څنگه ښان ؟

دروحانی او مذهبی قوی نه وروسته دوی نورې قوې د پښتو په متدرا تولو یې کوی

یوه دخانی او بله دملکي قوه ده . داد وایی قوی ښایی چه دملک الملوا یفی

شوخت ښی وی ، اوددوی منځ کثرا دتشریب اوورانی شواته کړ زیدلې دی

دوی چه هر خای پیدا شوی دی. هلمته ظالم، تعدی، تفرقه، بی اتفاقی او تجاوز پیدا شوی دی. احتمال لری چه په خانانو یا ملکها نو کښی په ښه سړی هم پیدا شوی وی او یا به پیدا شی، خود بر ئی پورانی رسی روان دی او د تخریب خواته ئی مخه شوی ده.

دوی بی له خانه نور هیچانه په حق قابل نه دی، دوی چه د قوم مشران ش نو خیال کوی چه قوم مدبری داسنه دي او د دوی خدمت او د دوی د ظلم د باره پیدا شوي دی، نو هر څه چائی دلاسه کښی خپل قوم شوروی او شکوی ئی، تره ئی او حق ئی ناحقه کوی، بدي او رشوت ځینی احالی، نو خوشحال هم دوی په دې ستر گه گوری چه وایی:

که په کور کښی مال دولت لری ستر گز بی ملکان ئی تر خانانو دی هردار حق چاره به د غریز کسا ندی نا حق که په بهی رشوت موعی بودینا د ملکانو سره رشوت خبری تر اې ده. سود نوری اولو رخړ شول خبر د دوی له اصلي وظیفو څخه گڼل کښی، نو ملک د خوشحال وایی:

د بر ئی ملکان دی یکښی ښه ملک همه دی

هر چه بی تنگی کا د چاپم ی رشوت خو رینه

کښی یه مسجود کی د سود و نو کا خبری

پا دخور، د لور د و لور و نوو بل کړینه

همداشان د خانانو حال خبر گمدوی، وایی چه خانی دهر چا کرانه دی اونه

خانی دومره اسانه ده چه هر څوک ئی کولای شی:

و خانی و نه و ر خاندانه هر عیش نه

و یا اسم و نه پیدا کړه در دسر

خیا نی کارد هر چا نه ده دهغه ده
 چه صر فیه ئی نه په زړوی نه په سر
 یکسبار ه ئی په نظر کی شرم ننگ و ی
 د د نیا په سود و زیان نه و ی خبر
 بل لځای د حقیقی او درست خان اوصاف د اسی شکر کند و ی :
 خا ن هغه دی چه په خپل نام دی
 نه په د نیا دی نه په خپل کام دی
 چه په کوم تو کی د قام بشپړه و ی
 به هغه فکر کی په صبح شام دی
 مگر هغه خانان او ملکان چه د خدای مخلوق ز هیروی او دهغو د زنده له درده
 غافله و ی که شه هم ز بری ئی سپینی و ی ' خو بیا هم د خوشحال په نظر د ئی
 ملکان معلومیزی ، دی وایی :
 د غافل په سپینه زیره غافل مشه د هملک غوندی ئی لایه خوله کی ئی دی
 که هر خوئی بو هوم یرې نه بو هیبزی
 زیست روزگار ورسره مه وشه خاروی دی
 کوم لوی عیب چه خان او ملک نه منسوب دی ' او دوی ئی نه یوازی
 د خوشحال په نظر کی بد کړی ، بلکه د ټولې جامعې او ټول اولس نفرت لځینی کیبزی
 هغه پرې وژلو او خوارانو باندی د دوی ظلم دی ' ظلم هم نه یو زوی دلخان دپاره
 بلکه د ظالما نو د گټی دپاره ' د څو پیسو دپاره خواران په ظا لمانو ټکو ی
 اووهی او شکوی ئی ، غریب قوم چه دوی دلخان مشران کړی دی ' خودوی غریبان
 دلخان داسی کشران نه بولی چه دهغو دپاره خدمت و کړی او یاد دوی په غریبی
 ئی زړه وسوځی ' بلکه داسې کشران ئی بولی چه له دوی څخه کار واخلی
 او دوی د مریونو په شن استعمال کړی ' د دوی گټلې لځینې په زور واخلی

یانی په خپله وخورې ، یانی نورو ظالمانو ته ور کړې ؛ نو خوشحال خان
داستمگران داسې یادوی :

ستمگر به همیشه په دنیا نه وی	بس له مرگه به لعنت لعنت په دده وی
هسی خوښ دظالمی په کار ولادی	نه به وائی مرگائی نشته تل به ژوی
ظالمان په نورڅه هېڅ راغلی نه دی	خو دنیا و ته شو تېزی لکه روی
چه دخپلی گامرانی په کار راشی	که عالم ته و بالاشی پرې ئې زده وی
په گرفتار کښې فرستوسره سیالی کا	په کر دار کښې شیطانان ترې پوری شه وی
که په سول ئې دنیا مقصود حاصل پېزی	دمکې په وره به هم پورې کاسوی
په خپل زوی ' ورور ئې ' زده نه وی ترلی	دخپل پلار و مرگ ته هم موزی ورغوی
په هغه چاره قلم روغ کافر آن کښې	په هغه چاره له وروره مری سکوی

به ر کوع کښې تسبیحات دمال و ملک کا

په سجدود کښې خپل حشم غواړی که ښه وی

مگر داستمگران سره ددې چه دومره ستم کوی بیا هم خپل ظلم ته ملتفت
نه وی او خپلو مظلومانو ته داسې مظاهره کوی چه مونږ خو هېڅ نه دی کړی
لکه خوشحال خان چه رایی :

هم ئې هیڅ راته پرې نشو دل هم وایی چه دده اوسه لاهیڅ نه ئې نثلی
دوی باید د مظلومانو آهونه هیرنه کړی ، د مظلومانو آه به ضرور د ظالمانو
کو رور ان کړی لکه خوشحال چه وائی :

دمظلوم آهو نه کانهی دغره سیڅی ظالمان به آزار ونه چند آخلی

نتیجه :

خوشحال خان خویه دې ډول ددې خلور وقواؤ رنگ رو لونه چه د
پښتنو په مقدراتو او اجتماعي ژوند کي ئې لوبولی دی راوښودل اوس باید

موز په ډیر دقت دده له افکار وړیو نتیجه واخلو، او هغه داده چه دې
 خاور ووقوتو نو ته بمنی خان، ملک، شیخ او علانہ ډیر خیر شو، او کوم رخت
 چه غواړ و چه دوی ز موز په منځ کښی شی، نو په انتخاب کښی ئی زښت
 ډیر دقت وکړو، او ددې دقت مقصد به داوی چه موز صحیح او درست مشران
 ولرو، نه دا چه هر لاس ته لاس ورکړ و او به پټو سترگو په هر چا
 پسې روان شو:

ای بسا بلیس آدم رو که هست پس به هر د سستی نباید داد دست
 ځکه چه اوس هم دا خاور قوي دښمنو په اجتماعي ژوند کې پوره لاس لری
 نو پښتانه باید درست اشخاص له نا قیمو څخه جلا کړی. دروغجن او متقلب
 او خائن اشخاص دصادقو اور ښتینو سړیو سره گډ نه کړی، ځکه چه دې
 اشتباهاتو ډیر قو مونه غولولی دی چه وروسته بیا خپلو خطا گانو ته ملتفت
 شو، تی ئی 'خوهنه وخت کبار تر کاره تیر اود دوی افسوس گټه نه ده کړې'
 له دې کبله نو باید پښتانه له دې رنگه اشتباهاتو څخه ځان وژغوری
 او دشر یا رهنما په انتخاب کښی قرحد زیات دقت وکړی 'همد اشان هغو
 ښاغلیو ته چه غواړی د قوم مشران شی دا فکر په کار دی چه خپل قوم
 ونه غواړی او د قوم افراد د شخصي فائده او گټی دپاره استعمال نه کړی،
 بلکه ځان د قوم خا دم وگڼی او د قوم دلوړ و لې فکر ورسره وی. د قوم
 له منځه جهل، ناپوهی نفاق اوبی اتفاقی اوقبیلوی فکر وړک کړی، دیواوی
 قوي پښتون دجوړولو خیال وساتي، ځکه چه د پښتنو اکثره
 مشران د ځان ځانۍ په بالا اخته دی او هرڅه یوازی د ځان د شخص دپاره
 غواړی او د قبیلو تر منځ د نفاق تخم پاشی اوله هغه نه د ځان دپاره فایده اخلی

ناسی "کورۍ"، له کومه وخته چه داخلور قوتونه، د پښتون قوم د مشر تسوب
 په کورسۍ کې پناستلی دی دوی اکثره به دې پرهېږی چه پښتون قوم
 ناپوه دی، باید دوی پوه کړی شی، مگر یوه دې خبری ته سجدی اقدام نه دی کړی
 دا ځکه چه که پښتانه پوه شی نو خپل مشران به په خپله به ډېر دقت وټاکي او په
 هر ناپوه پسي به نه ځي، د بیه مشر او بد مشر تیز به وکړي، او دا خبر د دوی
 شخصي گټې ته تاوان رسي، نو ځکه دوی په خپل قوم کې نفاق او ناپوهی
 قايم ساتي، خبر نه دی چه د ژوند لاره دانه ده او خوشحال خان دوی لسه دې
 ځان ځاني او قبیلي ژوند څخه داسې منع کوي:

چه دې توان رسي په لوی دریاب کې گوزه

په بېله کې دې زوال وینم نهښکته!

(۷)

کار و کړۍ بډایان شیء!

که غوټې پسی وهي په لاس به در شی

چاوي داچه په دریاب کېني ګوهر نشته

لاس او پښې او نور د بدن ټول غړي قدرت انسان ته د کار او فعالیت د پاره
ور کړی دی، که انسان له چپاوغړ بوڅخه کار وانه خلی او خپل خان کاهلی
او تمبلی نه وسپاری دی نه یوازې له طبیعي قانونه څخه مخالفت کوی، بلکه
په اجتماعي ژوند کېني دا اجتماع داوړو بارو دې دالاشه چه د ژوندی
نوم پرې یادول د ژوندون د پاره عار باله، کېني 'لځکه چه ژوندون عمارت له
حرکت، او خو لځېدو او فعالیت څخه دی - څوکه چه نه خو لځی، فعالیت او کار
نه کوی دهغه اودمړه په منځ کی څه فرق او توپیر نشته، نو لځله خوشحال خان
پښتنوته د کار توصیه کوی او بېکارۍ ورته په بده ستایي دی وایی :
هر ساعت چه پر چاڅی هسې بېکار تر هغه نه زه لایشه ګنم بېکار
رنجوران، که کار و بار نه کامعزوری روغ سړی بدولی نکا خپل روز کار
که هېڅ کار و بار دی نه وی درته وایم هسې مه کېښه بېکاره ناپېکار
دا خود پښتو منل هم دی چه "نر بېکارۍ بېکارۍ بڼه ده" نومعلومېږي چه
په پښتنو کی له پنخوا څخه بېکارۍ بڼه وه، مګر په اوس وخت کېني د پښتنو
لځینې زلمیان او زامه شته چه خپل وختو نه په لهو لعب تېروي اونا جائزی
چارې ئې دلخان د پاره کار کړز ولی دی، نو بڼایی داسی پښتانه د خوشحال په
وختو کې هم و، چه نه د دین وه اونه د دنیا، لځله نو خوشحال خان داسې پښتانه
دولتي بالا بولی او مرګ ئې له خدایه غواږي :

چې نه د دين دى نه د دنيا دى هغه كه كړزى په كار د چا دى
 پرېزده چه و مړى جهان ترې خلاص شي په دا جهان كې يوه بلادى
 باخينو پښتنو ته چه د خپلو غړو څخه هېڅ رنگه كار نه اخلى ' او اوږدې
 پښې ئې غځولې ددوى ورځ د ترې سيورى نه او د ژمې شپه په كرتو او بانډو
 كې او ورځ ئې پتاوى ته نېړوى ' داسې سپينې خبرې كړى :
 چه په دراه وستر كودود په غوږ و كون شوي
 لال په حوله غفلت په لاسو پښو هم شل كړي

كه مونږ په دقت سره كائما ونه و كور و سر بهر پر اسنا نانو ' نور موجودات
 هم بي فعاليت او بي كار نه دى او هر كار چه د قدرت له خوا رسپارل
 شوى دهغه په اجرا بوخت دى ' ټول ژوي مجبور دى خو چه ژوندى وي و خو خپزى '
 كار و كړى او ځان ته يو آرام ژوند ته يه كړى ؛ كه نور آرام ژوند نه وي '
 دخپل نس دپاره هم هر ژوى مجبور دى ' فعاليت و كړى ، دديا ټولو انسانانو چه
 تر پښتنو به ژوند پيدا كړى دا ټول د كار او فعاليت نتيجه ده او پښتانه چه
 دومره وروسته يانه دى ' داددوى دپيكاري راوناپه نړۍ دى ' څوك كه كار
 ونكړى ' زحمتو نه ونه باسي از مشقتونه ونه گالي ' هغه هېڅ دښه ژوند خاوند
 كېدلای نشي ' حنى كه حيوانات دخپلې گېډې دپاره حركت او هڅه ونه
 كړي ' يقيناً وزى يا تېزى ' ځكه نو خوشحال خان پښتانه په دې راز پوهوى
 او ورته وايي :

چه مزرى خپلې منگلى نه كا كښلې	هو نېر دندوى خربې غوښې ورنه تلې
مرچونې د درم جان هاله وليچه كا	چه قبول كاندې د بحر خونې چلې
عاشقان چه تر سر تېر شي هاله كښل كا	د دلبرو پستې خولې لكه بځملي
باز چه والوزى له حالې هاله گورى	د كېكانو بڼا پسته سترگې كچلې

(۱۳۲)

چه دا وړ بخږی باد سر ر فېق شی بیا هاله کله په ملکونو لمبې بلې
چه سپلاډ دغره دسره نه روان شی بیا هاله بیا ئې په منځ ډېرې خځلې
هو اخو شحال خان د زحمت اېستلو او کار کولو جدی طرفدار دی
او دامشهوره خبره چه « بې زحمته راحت نشته » ډېر ځایونه تکرار وی
یو ځای وایی :

هرسړی چه محنت نه کا هغه کله راحت مومی
راشه راشه رائج قبول کړه که نه گنج غوا دې بڼه پند دی
بل ځای همد امفهوم په دې شان بیا نوی :
چه محنت په ځان قبول کا راحت مومی
ر نیچ و گنج سره دواړه دی تپ لسی
بل ځای وایی :

چه محنت په ځان قبول کا نور راحت شی
چه عا رف د مصیبت شی عا فیت شی

یا دا چه وایی :

چه جنگیالی دی دولت هغه مومی چه ننگیالی دی عزت هغه مومی
دا دواړه نو که سره تپ لسی دی څوک چه محنت کا راحت هغه مومی
همد ارنگه د کار کولو او زحمت اېستلو ډېری تو صیې پېښنو ته کوی په تېره
بیاد کرهڼې او زراعت کار د ژوندانه له مهمو کارو څخه بولی ارد هقان
د حور و میلمه کښی او څوک چه د دهقانۍ ډوډۍ خوری د هغه مقام
تر ظالم پاچا یو ر ته گڼی ، وایی :

څوک چه ډډۍ د دهقانۍ خوری خواړه د حور ودمهقا نۍ خوری
چه ئې په ظلم خوری داده دې زهرشی که سا لئو نه د سلطانی خوری

رښتيا همداوه که خو لکه دهقان او بزگر مقام ته ملتفت شي په اجتماعي ژوند کې

ډېر لوړ مقام لري ، ناسمي خیر شي

د انسانانو ټولې طبقې که غریبي دی یا بډایي

که شیخ دی یا ملا که کافر دی یا مسلمان ، که ښځې دی یا نار ، پاچاهان دی
یا گدایان ، که عاقلان دی یا جاهلان دا ټول د دهقان او بزگر لاس ته گوري
او باید دده د زحمتمو نو ممنون وایي !! که دهقان کارونه کړي د دنیا هغه
بډایان چه لځان په طلائلي او یا هغه شاهان چه مملکتونه ئې په فرمان وی ،
وزی به پاته شي لځکه چه دا ممکنه ده چه انسان کالی وانه غوندی اواڅ
ژوندی اوسی او یا موټر کی سپور نشي ، پلي خپل ژوند تېر کړي مگر داهېڅ
ممکنه نه ده چه یو انسان په اوږه ژوندو کړي او یا څه ونه خوري او ژوندی
پاته شي ، نو لځکه خو شحال خان کرهني ته ډېر اهمیت ورکوي او دهقان او
کارېگر تر هر چا پوره گټې ، خو شحال خان لیدل چه پښتانه ډېر وسیع
دښتونه او فراخي لرمکې لري ، خو دوی ئې وده او نه توجه نه کوله ،
داخولابلا په پسي دوی به یو یا چه مونږ وس نه لرو ، مگر د پښتنو دې پروایی
له کبله ددوی ودانې لرمکې وراښايي ، لځکه چه هغه وخت پښتانه اکثرأ په
دهقانو شرمېدل ، او اوس هم لځیني سادگان شته ، چه د لرمکې آبادول و یا
د خپلې لرمکې زارعت ته توجه کول دلجان بوراز کسرشان بولای او داهغه جنابان
دی چه په دې غریب ملک کې په زړو جریمو لځکې لري ، خود سلو جر پيو
حاصل نه لځيني اخلي ، د لځکه چه لرمکه باندي ډېره ده علاوه پردې چه ددوی
خرڅ پوره کوي ددې ډېرې لرمکې روزل هم ددوی تر طاقت پور نه دی ،
خصوصأ چه روزل ئې لځانه بوراز حقارت هم وگټي ، نو خوشحال داسې لټو
زمیندارانو ته وایي :

تخم شته هم خمکه هم قلبه لاری تیاره
هر اسباب دی جوو دی ولې نه کړی کار د کر

بل لځای وایی :

پسینه کرله هو نېره قایده نه کا چه به وخت کرله وک بر آخلی
د کر او وخت آخر شو تخم لیزدی خوار هغه چه ئې له کره لاس ختلی
د خوشحال خان په نظریه کا هلان احمقان دی ' که دوی پاچاهان هم وی
ژر به له تخته پر پوزی ' دین او دنیا دهغه دی چه کار کوی ' وایی :
کا هلان دی چه احمقان دی دولت به بابلی که پاچاهان دی
دولت د دین ده نیسا د چا دی چه هنیاران دی به کار چسپان دی
مگر کار کرل هم خپای لاری اری ' خوشحال خان د کر دیاره درې
اساسی لاری نا کلمی دی چه حقیقتاً هم ډېرې مهمې او بنیادی لاری دي یوه
داچه خوشحال خان وایی ' باید لومړی ' د کار به نا کلو کښې فکر او تا مل وشي :
درته چاوي چه پرې مه پر انز ده غو نیه
تا مل د هر سړی گره کشای دي

دوهم وایی چه په کار کښې باید تراندازی زیات تلوار ونشي ' لځکه چه
د کار دورانې سبب گرزوی :

چه ودانی چاری وړانی په ساته کسا
چه می ولیده په چارو کښې تلوا رو
خو دلته ژر دي خبرې ته ملتفت کېږی چه ځینی پښتانه خو خدا ئې هم
تنبیلان وه داد « نه تلوار » خبره چه هم واورى نو به ښه پښتانه تنبیلان شي
او دا خبره به دلخان سند و گرزوی ' نوژر بل لځای وایی :

چه دانسته درومی چه آهسته درومی فتح هغه مومی نصرت هغه مومی
چه کسا هلی کایا ډېر تلوار کا نامرد هغه مومی نا کس هغه مومی

یعنی نه په کر کښې دومره تلر اړچه وړان، کار وړان شي اړنه درمړه کاهلی
 چه بهځي کار بانه شي، هم کار باید وشي، هم باید په سنجش وي.
 درېمه داخبره کوي، چه هر دهغه څوکه دی چه کار آغاز کړي نوانجام
 ئې فرض وکړي، بدبختانه اوس هم دا، دت شته چه هر نوي کار په ډېر جوش
 اوخوش شروع کوي، څه څه موده وروسته ئې پرېږدي او پای ته ئې نه رسوي.
 بیا بل کړته لاس اچوي، دبېښنو دکار دنده ترقي بومهم او لوی علت هم
 دا عادت او فکر دی چه هر سړی تر کار بې فکره او بې سنجشه شروع کوي
 خو چه دکار دمنځکې لاس سره مخامخ شي د مقاومت طاقت ئې نه لري، نو پر نیمه
 لاره ئې نیمکاره پرېږدي. خوشحال خان غزني چی چه دا بد عادت دبېښنو
 له مغز وړک کړی، نو وایی:

مردان هغه دی چه همت ناک وي دتنگ په کر کښې چست وچالاک وي
 کار چه آغاز کړ انجام ئې فرض کړي بهر نه هم پاک وي به خوله هم پاک وي
 حتی خوشحال خان د مطلوب په لاره کښې ویني توپول هم جائز کړي به هر قیمت
 چه وی باید مطلوب ته ځان ورسول شي، نو وایی:

تر مطلوبه پوری شرط در سپړ و دی
 که نمانه لار بهر یغو شي آلوده

بنايي اوزر پیدا کول:

لکه څنگه چه به ژوند کې دلچسپو زور او د علم زور په کار دی همد اشان
 یو بل زور هم شته چه ډېر ملتونه ئې تر خپلې سلطې لاندې راوستلی دی
 او هم ئې راوی. بلکه په نننۍ دنیا کې څرک چه د زور نه لری هغه نه
 ژوندی نه وایی او هغه د ثروت او پیسې زور دی، په اوسني عصر کې
 د هر مملکت، هرې جامعي یا هر فرد سره چه د ازور شته هغه په خپلو هم عمرو
 لوړ او هر څوک ورته احتیاج دی، نن ورځ امریکا څه نور سحر، جادونه لری

همد ادیسو زور دی چه دحمسکی نیمه کوره ئی کړو کړې ده او لاغوالی
 نو ده دنیا هم دالرو په زور دځان کړی . نن په پیسو څه کارو نه دی
 چه نه کېږی ؟! څه انسانان اولوی شخصیتونه دی چه دیسو دپاره لږې نه کوی ؟
 او څه دملتو نو ناحقې دعوی نه دی چه په پیسو دسره نه کېږی ؟؟ په نننی جهان
 کښې په پیسو هر څه کېږی که په بده لار صرف شی بدې چارې پرمخ ځی
 که په ښه لاره ولگېږی ښې نتیجې ښندی . پښتانه چه داقوت نه لری تر هر چا پاته دی
 نو خوشحال خان هغه وخت لا د پښتنو دې نفس ته ملتفت و 'اوو بل به ئی :

یاد لېچو زور په کار دی . یاد زور

خوار هغه شه چه په دواړو دی کمزوری

په پښتنو کښې ځینې خلاق و چه دیسو له پېرولو به ئی بدرانله اودانتقید
 له دې کبله و چه دپښتنو ځینې بدایان دخپلو پیسو په چل نه پوهېدل او دیسو
 څخه به ئی نه دقوم دپاره او نه دځان دپاره کومه فائده اخیستله
 او پیسې به ئی تر مځکې لاندې ښځو لې ځکه نو خوشحال خان دزور اهمیت
 داسې بیا نوی :

خپل پردی رانه په خوله وایی زرزور و غا لم ته تر هر څه دی بهتر زر
 اوس په داور ماو لیدل خواږه دی تر پیدر تر برادر تر پسر زر
 نور وچاروونه څه کورې داگوره چه صاحب دمسلمان کا کافر زر
 فیروزه الماس باقوت لعل له کانه له دریا به نه دکاږی کوه زر
 مځکه څه چه دآسمان ښایست په زردی ستوری زردی آفتاب زردی 'قمر زر

زرور 'قوت' حرمت هورې درومی چه زروی

د پادشاه په سر څوک کښېږ دی افسر زر

ښه ځوانان ئی لیدل نه مومي لسه ورايه

دنا مزد په غېږ کې ورکا دلېر زر

دگید رو نوم یه خو له شه لره اخلې
 د مزی لسه تنه هم پرې کاسر زر
 هر مراد چه دسپړی وی یه د نیا کي
 د طالب یه وخت ئې ور کا د ز بر زر
 نه به دی په لږو زر و نظر و کا
 نه به پر پوزی و خوشحال نه غرغر زر

بل لځای د زرو تولول داسې ضروری کښی :
 زر په بده ور لځ په کا رشی هو ښار لځکه سا نسی زر
 د زر د اربلا په زر و د نیا د اربلا په سر
 چه سپر وی گنار په سپر شی چه سپر نه دی لاس شی سپر
 بل لځای زر داسې ستا ئې :

زر دی چه هر چاته 'اعجاز معلوم' کا
 معدوم موجود کا ، موجود معدوم کا
 وینځه مهر من کا ، خادم مخدوم کا

زر په سندان کښیزدی سندان هم موم کا
 خوشحال خان خود زرو صفت کوی . مگر زر دار او دولت منده په ښه سترگه
 نه گوری لځکه چه خوشحال خان په زرو یا نومول او بدائی کښې نقص نه و ینی
 له زر و نه چه څه نقصان پېښېږی هغه ټول د زر دار او بدای نقصان بولی .
 « دولت پیدا کول » او « دولت تر سرول » د خوشحال خان په زد دوی جلالارې دی
 ښایی دولت بهر څوک و مومی ، مگر د دولت تر سرول او په سمه لار ، روانول
 د هر چا کار نه دی ، نو لځکه وایی :

یو دولت نه رسېدل دی بل دولت تر سرول دی
 دنا دان سره کښې و ډ شی دواړه تو که دعا قل دی

بسخت خو آس و سپی ور کلا کران د آس نه پخل ، ساتل دی
 دخو شحال په عقید . هر مشکل او سخت کار په زرر آسانه کېږی ، دادزر و
 هغه خاصیت دی چه انسان ورته قائل شوی دی ، مگر زر دار باید پر زر و
 ایمان رانه وړی او په مینه ئې کلا فرشی دی وایی :

که هر خو مشکل کارونه درته پېښی شی
 فکر مه کړه چه آسان به په زر شی
 ما چه ولیدو خوزر دی په دنیا کېښی

خو سپی دی ئی په سینه کلا فرشی
 هغه زرد ارار بهای چه فقط پیسې ټول ئی غرنس وی او بوازی په پیسو ئی
 ایمان راوړی وی ، نه ئی په لځان خوری ، نه ئی دل چاته ور کوی اونه ئی دملت ،
 قوم ، کورنی او همسایه د فائده د پاره سرفوی ، خو شحال خان د دې زر دار
 د سر د ښمن دی او تاسې ورته رایی :

د دنیا د سو د د پاره کون او کوره
 څه خو شرم هر و تونه و کوره
 په درست عمر هغه لځای ور پسي غواړی
 چه دې پر یو زی له پلو ه چیر ته توره
 په زړه کي باندي دې توره سوی داغ شی
 چه دی توره یا پیسه روزی له کوره
 د لوی غره کندي په نا باندي پر یو زی
 چه د کوره دی ډوډی وزی نان کوره
 د دنیا مینه په تابا ندې در باب شو ه

ته په دا دریاب کي چوب لاری هر کوره
 بلکه خوشحال خان داسې دولت مند او زردا رغواړی چه خپل لځان ، خپلې کورنۍ
 خپل همسایه ، خپل کلي ، خپل قوم او خپل وطن ته ئی خیر ورسپېږی ، او د خپلې

سر ما يې او ثروت څخه په دې لاره کښې کار راخلي ، لاسکې وايي چې
 دولت مند سړی هغه بللی بو بڼه
 چې له سيمه کې جومات پورې لاس ته
 دولت من دې په هنر په علم ست لاس
 کښه هر څو بيا يې سمېغ وي بيا يې لاس ته
 څو ک دنيا و ته هر يو نه دی خو شحال
 شاه زلميز نه د لاس بڼه پوهالې شي
 نه داسې متهول او بڼای چې نه شي په خپله خورې اونه کې و بل نه در کوي
 خو شحال خان وايي :
 چې څو ک دنيا لري په لځان کې نه جوړي
 د کورغه (۱) نوري " نوري " نوري جوړي
 چې حال کې يا نه شي و بل هر يې نه
 چې نه شي له خپلې يار او بڼه جوړي
 بل لځای وايي :

په هغه خو دويمې مشې چې نه جوړي
 سړی مشې په ليد و ورته شو هېڅې
 خو شحال خان داسې ثروت او زر دسړی د لځان بل او د و د لاس ته بولي
 ځکه چې ولول شي يوغم " نه خوړل شي بلغم " او بللې شريغم شي " ولولم
 چې نه داسې بڼای چې نه شي لځای وايي :
 چې زردې غم شي هسې زردا رمه شي
 چې زردې دېغې هسې هغه پېشکسار نه شي
 په دالاس راشه " په دالاس درو ما
 د لاس د پېر په حساب په شمار ما شي

بیلکه دخوشحال خان په نظر کې هغه خواږه چه څوک دمهلمه سره نه خوری
 او همپشه دښځو سره ناست وی هم بد گڼی ' وایی :
 هغه ډک طبخ په سپی خود لی ښه دی
 چه ترڅنگه ئې دمو رتو پرسو پرو خوری

یوازی اروت پیدا کول بازار غوښه ول کمال نه دی دتروت اوزرو سر فول
 ځان ته هنر لری همدا شان دمال خود او سا تلو ځان ته هنر و نه شته
 چه هر زردار اوتروت مشدیرې خبر نه دی ' دادخوشحال فکر دی چه وایی :
 لکه کښته د مال هنر لری هسې خود نه د مال هنر لری
 لکه باز نه د مال هنر لری هسې سا ننه د مال هنر لری
 خوشحال ځان د انسان او حیوان فرق په دې کې بولی چه انسان خپله سر مایه
 او تروت د انسانې منافعو دپاره صرفولای شی او حیوان په دې تپو هېږی
 او لښکه وایی .

که په خره باندي دزرو سندوف بار کړې خبر به هېڅ په داسه نشی خر خو خوری
 د دنیا مال یوازی ددې وسیله ده چه انسان د نیکو نوم پرې وگټی او یا
 چاته خیر پور سوی او یادو طن او قوم د خدمت په لاره کې ئې صرف کړې
 اوله دې لارې د نیک نامه خاوند شي ' خوشحال څه ښه وایی :

د دنیا په مال د نیکو نوم حاصل کړه

تل جهان و چاته نه پرېز دی ما اونه

خوشحال خان داسې مال غواړی چه ځای ئې تر زړه پور نه وی ' داسې مال
 نه غواړی چه ځای ئې تر زړه کښته وی ' وایی :

هسې مال رانه کړه چه ئې ځای دی تر زړه کښته

هسې اموال را کړه چه ئې ځای د زړه د پاسه

خوشحال خان دنیا ددې دپاره غواړی چه بل محتاج نه ئې خیر ورسپړی ' .

ددی دپاره ئې نه غواندی چه دمپېزی باهوزك په شان ئې خپاي سوري ته
پوسي ، دی وایی :

چه وهل خوړل خوړول ككاهته باز دی یا شاهین دی
چه ئې سوري لسه وړينه یا مېزی دی یا قماره
دخوشحال جان لاس ته رسېزی كه نه ده به ټوله دنیا با زلی وایی :
خه كرم لاس و دست مي نشته قلندر بم
كنه مايله دنيا و با زله كاله

سكړ سره ددې چه لاس ئې نش دی سترگې ئې مړې دی چه وایی :
كه مي لاس لكه درياب له در و نش دی
ولی سترگې مي درياب غوندي دی سپري

په دې لكه كې د خوشحال غرض دخان سفت نه دی ، بلكه غواندی پېژندو نه
داوړ مهمت درس ور كړی اودوی دطمع او حرص دبدوصلتو او خخه او كړزوی
نسه په ازي هغه خوك چه محتاج وی له دې بدو خويونو خخه منع كړی بلكه
هغه خوك چه پيسې او ثروت لری تر غريب دې نصيحت نه اړدی او بدبختانه
دغنيو انسانانو چه هر خومره پيسې او ثروت د پېزی په هم هغه اندازه ئې طمع او
حرص هم ورسره زيا تېزی ، او لكه خوشحال وایی :

موډهم هغه كنه چه زده ئې مودوی سترگې مړې اری كه زود كڅوړوی
كه دې دولت لری چه طمع خواست كا د كدائي و كسار ته جوړوي
نو لكه خوشحال دغسې بډايی چه له كدائي سره برابره وی نه غواندی او
پېژندو ته خپل لځان نهو نه كوی وایی :

زرزما تر لاسه نه راځی وېرېزی كه هر خومي دلاسه ورسره كېزی
زمالاس وړ ته تراوړه هم پتر شو لا پداوړ كې ئې يودو اگه ساعت وېرېزی
زه اوزر سره له خايه غلېمان يو په جهان كې غلېمان سره رغېزی ؟

چه غلیم دهر ئی په نظر کښموزی نور ئی زده ددومر کک و تده پې کپېزی
 شاه زلسی به خپل غلیم کاتو تښان وېاندی و تده به سلس خپلې در پېزی
 کسانې زر کسره و کورې یورنگک دی فرق ئی دادی چه په زر وزده رغېزی
 دغه زر تر کسانې لواتې لا بتر دی چه ئی و منډې به ځمکه نه خو لېزی
 چه اوبه ځای په حصار شی نوری خساشی سفا ئی ئی هم په داده چه به پېزی
 دلته باید دا اشتهاه ونشی چه خوشحال خان داسر اف یابې لځایه خرڅ طرفدار
 دی دده مهم غرض دا دی چه دغه دېابان چه پیسې تر لول ئی خپله غایه
 گر زولې ده اویسې دښمنید ویا پتو او دپاره غواړی چه په خپل ژوند کې له
 خپلو پیسو څخه هېڅ راز کټه نه اخلې اونه بل چاته څه کټه رسوی په دې
 خبره و پوهېزی چه پیسې دښمنول او باهم داسې بی کټې پرېښودلو دپاره نه دی
 لاسرې باید پیسې وچلولو شی چه کټه و کړی او کټه ئی بیا باید خاس دتښان
 دپاره سرف نشی دخپلو منډو مانو او هموطنانو دپاره هم په کار واچول شی :
 خوشحال په دې لځای کښې غواړی چه دیوه اقتصادی معلم به حیث پښتو
 والداران ونه دا خبره وښی چه دوی پیسې ښی نکرې او بی چلولو ئی پرې
 نژدی نو ځکه ئی په تهر و شمار و کښې وویل :
 دغه زر تر کسانې له تده لا بتر دی چه ئی و منډې به ځمکه نه خو لېزی
 چه اوبه په ځای په حصار شی نوری خساشی سفا ئی ئی هم په داده چه به پېزی

دده داچه وائی زه دزرو دښمن یم مقصد دادی چه زر باید دومره وزده ته
 تړل شی چه په مینه ئی سړی کافر شی او یا ئی لځای تر زده کټه وی بلکه
 زړ باید دښه ژوند دپاره یوه سپاره وی داسې نه چه ژوند د پیسو توله او دپاره
 رسیده شی که دوی خوشحال خان زردسپ داری او هېڅ توب دپاره نومېږی
 برای لکه چه وائی :

چه زر لاری په کور کښې ښه هاله شې سر داری
دوستې ئې بڼه چار ده بڼه ښه ده زر داری
بل شای وائی :

اوس به سپینه زیره زر غواړه خوشحال که په زده لري دعوی دسر وری
داچه دی وائی زه زړه خپل لاس کښې نه پرېزدم هم ئې غرض دانه دی
چه ئې لاري او ئې لځایه باید ثروت یا بیسي معرف شې ، بلکې خوشحال شان خپل
دولت دنورو د آرامۍ دپاره غواړی او دا دهر حساس او بیدار دولت من و بیدانی
وظیفه ده ، دی وائی :

لایسه کله هغه گنج ور کوي بختد !
چه خوشحال به ئې په پلېو په سپرو خوری

دا لځکه ما ورو بل چه خوشحال خان داسر افغاو ئې لځایه خرڅ دار فدار نه دی ، لځکه
چه ئې لځایه مصرفونه اکثرًا یاد فېشن دپاره وی او بادیې لځایه خرڅ دار نه دی ،
دپاره مگر خوشحال له دې دواړو مخالف دی وائی :

دمر دانو دخپل شرم کارو بزار دی
نور ئې هر څه له خساتره فرا موش دی

د زنا سو په حساب دی هر دان مښه
چه لسه زیږه لسه زیږه مښم آغوش دی

شری ور پښتون به سل په دکه بوسی
کشمیري چه بهر گشالو نه ئې په دوش دی

خوشحال خان دییسوسره هنر او پوهه غواړی او دییسو لیکن هم باید دپوهې
له لاري وی ، که دانه وی نو نه دچا مال ته گوري او نه دچا ذات او حسن ته ، دی وائی :

چه شرم ننگ ئې نه وی نه هنر لری نه پوهه
په مال ئې نظر مسکړه مه په حسن مه په ذات

مەگەر البتە خوشحال خان زەر، دولت اوپناتى دېڭىك نامە ديارە غواړى او
ددې ديارە ئېي په ككاردى چه خلقو ته ككته ورسوى نه ددې ديارە چه ككوره ته
ئېي يوسى، اوربىتيا هم زەر خه نوره معنائلىرى، يامە دلخان، يامە دوطن، د يامە
دهمخو عانو ديارە خړ خپىرى، دى، وا ئى.

كه په ككوره را شى زر ككوه نه هسې در دى لور پسه لور
خپل دوش نه اوس لور ككوره ككه مې نور ككېر مېخ مې نور
ككه دىسا لور لاسه را شى خىزا ئېي ددر ست لاسور
تار پسه تار به ئېي خپرى ككرم لحيان پسه نه ككرم د پغور
زر د نسوم ديساره پسه دى هېخ پد ككوره دى، په ككوره
حتى خوشحال خان دىسا او پسه ئېي يامە ئېي دى خدته رىپىرى چه تر مې كك
وروسته لحيان ته دومره ككالى نه غواړى چه سرده شوى ته ياتې شى، وا ئى :
چه ككالى ئېي ياتى نشى مرده شوى ته خدايه ور رى وخوشحال هسې دىسا
بل لئاي خپل مر كك داسې له خدا نه غواړى :

مر ككدمردان را، په بستر مې مې وژنه مو مې وژنه ككاف مې مې وژنه
چه په ميراث مې ككتاب حساب شى هسې غو ولى توان كك مې مې وژنه
خو سره له دې ټولو بيا هم خوشحال خان د زرو او ثروت له اوسى شخه
مېشكر نه دى او د ژوند ديارە ئېي دېر مهم خړ ككېنى، لېكه چه وا ئى :

هېخ ككوره نشى بى له زرو چه پىرى و پىو هېم د زرو
ككرم خه نه دى د او ككرى ككه پىرى بيا سې لېمە
چه سپين و سره پىرى ور ككا هغه ككېل ككا سپېمه خوله
هم زردى ككه ئېي ككورى چه په غره بيا بى او نه
كه هر خو له تا زده بد دى بيا په زرو و غپىرى زده
خدای ر سول سره خپل پىرى په زرو نسور دى چارې شه

به دې ترتيب سره خوشحال خان د کار اوزر وخت اولگښت پسې ټهر سوی

نتيجه :

له دې برخې څخه موږ دانميچې اخیستلای شو :

۱. - پښتانه باید کار وکړی خو پيسې پیدا کړی او بد اېان شی .
۲. - چې پيسې شي پیدا کړې هغه به تر مخکې نه لاندې کوی اونه به ئې لځای
پر لځای دروی ' چلوی بدئي خو گټه و کړی .
۳. - گټه به ئې هم په خپله خوری ' هم به ئې قوم ته ور کوی او هم به ئې دوطن
دود او لود پاره سر فوی .
۴. - پيسو او بدائي ته به په بده ستر گټه نه گوري ' مگر البته پيسې به وسيله
وی نه غایه ' پيسې او بدائي به د ژوند دپاره غواړی ' نه ژوند دپيسو غوندې و او
دپياره .
۵. - پيسې او بدائي بي له رحمت اېستلو او بي له کار کولو څخه به بل
ډول نه پیدا کېږي گټه پیدا شی ' بقا نه لری ' خو د کار په باب کې
پښتو ته وایی :

که غواړې پيسې وهي په لاس به درشی
چاوي داچه په درياب کې کوهر نشته

.....

(۸)

د بند خو حق و پېژنی!

پښتني جو نه مې وليدې په سترگو
خوکه چا تر کي د خطا ستيايي خطا دی

خوشحال خان خټک د خطا تر کر کو هم پښتني نچونی لودي ستيايي ' هکرايانور
پښتانه هم په دې عشيده دی ؟

بښايي چه پخواني پښتانه به وو ' مگر او سميو پښتنو ته چه "گو رو نه
يو ازي به دې "قبيله ندي" بلکه پښتنو نچونو او مېرمنونه په ډېره بد سترکه
او د حقارت په نظر "کوري، پښتانه ور نه ددی ته په قارېزي که دوی خپلو هغو
اعمالو او جبراً رسو ته نظر وکړي ' چه دوی د دې بي وزلي طبقې په حق نشي
مرئيت کيږي ' نو هغه وخت به په خپله تصديق وکړي چه د دنیا په انسانانو
کي يوازي پښتون قوم دی چه په اوسني عصر کې د دې طبقې مشروع حق
پايدا لوي او هغه حق چه قدرت ' انسانيت ' اسلاميت دوی ته قايل شوی دی
په خورا سستگالي له دوی څخه گرزي .

پښتنو راشي سر گرېوان ته کړت وکو رو چه مونږ د خپلو پښتنو سره
څه وضعیت کوو ؟

تېجلی په زېږېدو خوا بدی کېږو ' چه تېجلی له څه لوی نه شوه (سره
د دې چه د خدای رسول راته فرمايلي چه " العلم فریضة علی کل مسلم
و مسلمان " او علم ئې په هر تر اوښخي فرمن بللی) بيائي هم موږ د پوهي او
علم له لاري راگرز وو ' دارا نه بده ښکاري چه زموږ نچو ئې " دگ وایي
له ښخي څخه لوست ولولي ' او ئې غیر تی ئې بولو ' مگر په دې هېڅ غیرت
نه راځي په به نچوانو غوا بیاوو او خړه پي څر وو ؟

هغه کارچه خدای فرین کړی دی نه کوو، او هغه چه خدای نه دی فرض
 کړی کوو؟! نجونې موږې علمه ناپوهې اددژوند له کارو او اصولو ېې خبره
 لوتې شي، علم لاشه چه دخپلو کالو کنډیل اوباک ساتل ېې هم زده نه وی؟ چه
 پېغلې شي او دمړونې وخت ېې راشي، نو ېې د حیواناتو په څېر خبر خور خور خدای
 (ج) وایي چه په مړونې او ازدواج کېنې د نر او ښځې رضا شرط ده مگر اکثره
 پښتانه ېې له دې چه د پېغلې څخه پوښتنه هم کړی او یاد هغې خواری راتلونکی
 ژوند ته فکر وکړی پر خپل سر ېې دغوا یا خبرې په شان خرڅوی؟! که شکې په
 دې ېې رضائی کېنې هم دخپلې خور، لورد راتلونکی ژوند خیال ورسره وی؟!
 دهغې خیال چېرته دی، خو یوازې دخپلې کېنې او جیب غم ورسره وی چه د خوښندو
 اولونو په غوښو لښانو نه مایه کړی، د افکر د نوي سترگې داسې لاندې کړی چه
 نور ېې نونه اسلامیت په یادوی اونه دانسانیت څه اند پېښه ورسره وی، چه بیسي
 ېې کور ته راشي، نو د هوراس کلو نجلۍ له کوره باسی او د شپېتو کلو بودا په
 کور ېې ننه باسی دا لښای دی چه خوشحال خان د پښتنو د اظملم
 او دهغو بوداگانو دا قباحه او ناپوهی چه لښای ښځې کوی په دېر بد نظر
 کوری اودا چه لښې نابوه سپین زېری خیال کوی لښای نجونې به دیسو او
 تروت په زور د خان کړی غلطه ثابتوی، هو! زاده بوداگان د زرو په زور نجونې
 اخیستلې شي مگر د خان کولای ېې نشي، د خوشحال خان په عقیده که زور سړی
 پاچا هم وی خود لښای پېغلې نه ورسره لگي، دی څه ښه وایي:

چه په سپینه زېره کال لښای ننگاری

په خپل لښان باندې بهر کال لښې چاری

که په خوله د زاده یار تر سر چارې پزی

په زده نه وی لښای هېڅ د زاده یاری

نېك وېد په داجهان كښې پيدا كېږي
نېك وېدې دزاده نښه دى وېزاري

خوښه لخوان دخواني ښځې په غرض وي
كه بيا دشاه وي دزاده نښه دى ازاري

اوس په خپلو زړو خوش اوسه خوشحاله
دا ددور لخواني مكرم نښا په ښكاري
هغه بوجاگان اوسپين زېرى چه دپېغلواو لخوانو ښځو دغولولو دپاره زېرى
په رنگ نوروى اوبائي رنگوى د خوشحال په نظريه لوى احمدقان دى تر دې
كار دى زېرى خريل او كېلول ښه كښې لكه چه وايي :

د خطاب لخواني دچاده داحق د

تر دا كېله زېره ښه په ښه نائى ده

لښاه داجه خوشحال خان ددى خبرې سخت مخالف دى چه سپين زېرى
سپى لخواني وښكړى دى وايي :

هر څوك چه جن كار په سپينه زېره

د هغې جنې دى تر زړه وټلى

درته مې ووي واوړه په لڅيره

بل لځاي وايي :

سپى چه لخوان وي د نچونو خان دى

زړه ئې په څنگ كې كښې لكه سوهان وي

زاده له ښه كېانچونې دې نه كېا جن دې هاله كېا كې دى سلطان وي

خو خوشحال خان چه دا وصيتونه كوي په دې وخت كې دى په خپله هم سپين

زېرى دى او خپل لځان هم له دې قبيح كار څخه داسې منځ كوي :

اوس د نچونو هوس مه كوه خوشحاله ا

پښتني اچو نه تر هېږى له دوه مو په

خو شحال خان چه زودشوی دی، دلخوانی هوسونه دلخان سره ورنه گڼی
اودا نه یوازی لځاته وایی، بلکه د هر سپین زیری دپاره دعبرت درس دی
چه وایی:

که ښې ښې نجونه که لېاسونه دی که ښه بازونه که ښه آسونه دی
خو شحال زور شوي اوس داهوس منکره

د ښو لخوا ناسو داهوسو نه دی

منکر داخو هاله کېږی چه شوک دخوشحال خان خبرونه غوږ کېږدی حال
داچه لځني ساده گان ښتانه داور او خور حرخولوپه کار کې د خدای او د
رسول قول ته غوږنېږدی خوشحال خان اوزه لاشوکو یو؟ خو بیا هم ویل دخوشحال
وظیفه ده او اور بدل دښتنو، نو هر شوک به خپله وظیفه ادا کوی.

دښکو په سړیو ازې داغمنه دی، بیاچه د مېړه کورته ورسې لاسل غمونه
نور نوی شی، دوه کاله پس دوي ښې پیدا کړی، لځکه چه داخود دښتنو
خصوصاً دېدا یا نو پښتنو یو جنوبي هوس دی چه ضرور به څلور ښځې پوره کوی
داغه لځای دی چه دښتنو خانان او بیا یان دقرآن په نیم آیت عمل کوی
ارنیم ئې دسره اوری نه دایی چه خدای څلور ښځې راته روا کړی، منکر دانه
وایی چه دښکو ترمنځ عدالت هم فرس شوی دی که ښتانه خانان او بیا یان
وایی چه مونږ عدالت کور، دانو یوه داسې خبره ده چه هېڅوک ئې باور کولای
نشي. ایا دن دنساوې او دایوه کاله د مځی ښځې ته یو شک یو شان
ور کوی؟ ایا په برابر نوبت دتو او ښځو کور ته ورځی؟ ایا زده ښځه شپلې
غوندې نه گڼی؟ ایا ډېر بیا یان داسې نهوی چه نوې ښځه راوولی زده له کوره
باسی؟ ایا دیوې ښځې دودۍ دېلی ترلاس نهوی؟ ایا یوه سپاه بخته بله سمید
بخته نه بولای؟

دلاڅه چه په ښځې داسې قیدونه زدی چه نه یوازی به اسلام کې

روانه دی بلکه کفر هم په بده ستر که ورته کوری، دېر معتبر پښتانه خپله
 ښځه ښځې دپلار کره هم نه پرېز دی او ددوی خیال داوی چه ښځه له کوره
 ووتله ضرور فاحشه کېږي حال داچه ښځې ښه والی او بد والی د کور پسه
 وټو پورې څه اړه نه لري، دېرې ښځې دی چه په کورو کېنې بدېږي او دېرې
 پښتنې کوچیانې دی چه پر دښتو باله لمنې دی، خوشحال خان دیا کدامنې ښځې
 په باب کېنې څنگه ښه وایي دی :

که کله به بازار شی په کو څه کوڅه چارو زی

دپا کو یا کدا منو ستر جوړ دی رېسا نی

چه پا که یا کدا منه په حیا به دین مینه

دهر دپه کور کې کښېنې مرددی کاندې کامرانی

بالعکس ددې ښځې په باب کېنې وایي چه که په دېر الوته کېنې مهم اعتبار
 کره شی بیا به لاهم خپله بدې ښکاره کوي، وایي :

سپېر چه سپېرې شی سپې خپل لځان لره پیدا کړا

څه سود که بده ښځه په دېوال کړې زندا نی

ښه او بدهم په نارینه او هم په ښځو کې شته نولکه چه له بوي مخې ټولې ښځې
 یا ټول تر بد کتل غلط دی همداراز ټول تر ښه کتل او ټولې ښځې بدې شه پېرل
 ظلم اوله انسانیته لرې خبره ده، پخواني پښتانه داسې نه و، هغو ښځو ته په
 خورا درنه سترگه کتل، د خوندو اولونو غوښې یعنی واورونه ئې نه خورول
 ظلمونه ئې نه باندي کول، حتی د ښځو «پلو» په پخوانیو پښتنو کېنې دېر
 قدرمن و، چه ددو و قبیلو به جنګ پیل کوم وخت چه به د ښځې پلو منځ ته راغی
 جنګ ختمېده حتی بد کارو غلولا هم د ښځې احترام ساتنه، په هغه قافله کېنې
 چه به ښځه وه په هغې ټولې قافلې ئې غرض نه کاوه نېرو پښتنو ښځه د کور
 شراغ بلله او د کور بدبختی او نېک بختی ئې ددې په پلو پورې تړلې کتله،

خبرکه به ئې متل کاهه چه «يانېک يلو يانېک چلو ۱» دوی به په پښتني صفاتو
متصفه پښتنه مېرمن غوښتله ، چه خوشحال خان داصمتونه داسې بيا نوي :

پنځه بويه هو سنا که ، خنده رو به مهر چنده

يا کپزه به زیست روزگار کښي په ښه بوی باندي مینه

دصحبېت په رموز بوعه ، زده ئې خلاص له مکره دروهه

کم خورا که ، خوش پوشا ~~صک~~که ، همیشه نامته دننه

له نیکانو همنشیننه ، له بدانو په زړه خو دینه

له مور والی ئې توبه کړه ، که ئې موروی درو غچنه

دمېلمه په کار حاضره ، په پخوانی بهر دده

حق دچاري په لځای راوړی ، په رنځور باندي پوښتنه

يا کپزه ئې د کور صحن ، نه په غولی کښي نور لحن

پر ستاري ترې خوشنو دې ښه دهر چاره ستا تنه

که داهسي شوک بيداشی ، خوشحال په لاسو راشی

هېڅ تقصیر به ئې ونه کړا ديارۍ ئې په پالنه

خوشحال خان خودداسې پښتنو مېرمنو باری پالنه ، مگر اوسنی لځني

پښتانه باری لاڅه چه که څه هم داسې صعيح مېرمنې ئې په کور کښي وی

دسره به ورېن تندی لاور نه گوری هم نه :

خودا پښتانه باید ویني شی ، دنیاته وگورۍ ، په اوسنۍ دنیا کښي ښځي

دنرو ملگري وی او په ډېرو کارو کې دنرو سره اوږه په اوږه ولادی وی

کار کوی دانسانانو اجتماعي ژوندنرو او ښځو دواړو ته اړدی ښځه او نر لکه

نور او حرارت لازم او مالزوم دی هېڅ سره جلا کېدلای نشی که ښځې دنرو سره

ملگري ونه کړی نړیه هېڅ کار کې کامیابېدلای نشی همدا سبب دی

چه خدای تعالی جل شانه په قرآن کریم کې فرمایلی دی :

« هن لباس لستکم اوانتم لباس لهن » (ښځې ستاسې لباس دی او تاسې
 دښځو لباس ی) (له دې آيت څخه ښځې او نړیو بل ته ضرورت ډېر ښه واضح
 څرگندېږي اميد شته چه پښتانه به هم دې طبقې ته د قدر په سترگه وگوري
 ددوی تر قوې نه به توجه وکړي، علمی سوبه به يې لوده کړي او په ژوند کې يې
 به يې د ځان ملاتړي وگڼي، داور، خور، د خور خواو او په جبر وړ کولو څخه
 به لاس واخلي، او په آخر کې به دښځو همغه مشروع حق ورکړي چه اسلاميت
 انسانيت او مدنيت ورته قائل شوی دی او نوره به نو دا طبقه همدا سې مظلوم
 ادبي وزاي نه پرېږدي، که نه دي هغه خدای به چه ښځو ته يې حق ورکړي
 دحشر په ورځ له پښتنو څخه ددوی په وجه سخت باز خواست وکړي.

نواي پښتنو! د خوشحال خان خټک په مشي چه وايي:

« دښځو حق وپېژني! »

(۹)

خپله ژبه مه بړوي!

که تازی ژبه هر گوره بڼه ده پارسی هم ډېره پخواندخوږه ده

چائي پلودجمال وانه خيست پښتو لاهسي بڼکره پرته ده

يو څوك چه لځان پښتون گڼي او ياد پښتوالي د عوه كړي ، خود پښتوسره
علاقه نه لري دا ډېر د شرم اړيغور لځاي دي او كه ئې پښتو زده نه وي .
داخود مرگت او پست خبره ده . لكه چه به دنيا كې هر قوم په خپله ژبه
پېژاندىل كېږي ، ديوه انگريز كه انگريزي ژبه نه وي زده هغه ته به څوك
انگريز ووايي ؟ همدا شان كه د كوم پښتون پښتوزده نه وي نو څوك به ورته
پښتون ورائي ؟ بلكه پښتواله خود انسانيت ډېر مزا يا اوښېگنې چه ديوه كامل
انسان دپاره دي ، د پښتو تر عنوان لاندې راولي ، او كوم پښتون ته چه وويل
شي « ته پښتو نه لري » يا « ئې پښتوسړى يى ! » كوياله ده څخه دانسانيت ټول
اوصاف او مزيا و اخستل شول ، دا د پښتوالى قانون دى ، نو د كوم چه پښتوزده
نه وي ، نوره دنيا ورته پښتون ويلاى شي .

لكه نو خوشحال خان پښتون قوم دپاره دا خبره ډېره ضروري بللې ده چه
خپله ژبه به ئې هم زده وي ادمم به ئې روزي ، دى وایي چه د پښتون خپله
پښتوانه وي زده نه هغه نا پوه دى چه د بل ژبه زده كړي ، ده لځني پښتانه ليدل چه
فغانو تر اړ لاندې راغلي او غوښته ئې خوږ كې كېلې زده كړې دى هغوى
داسې تمېبه كوي ، ورته وایي :

چه په خپله افغانى ژبه نادان دى په تركي خبرې څه وایي افغان نه

دهغه دخت ځينو پښتنو بيا د عربي ژبې سره دومره مينه او علاقه څرگندوله چه
پښتو ئې هډومره کړې وه حتی سمي خبرې ئې نه غوښتلې چه په پښتو ئې وکړي
خصوصاً خطيبانو صاحبانو او منجهي مبلغانو چه داد ستور تر اوسه هم پدا کشر و
لجايو او جامع گانو کې جاري دي ' البته عربي ژمونيزد يښي ژبه ده ، مگر
د يوه مبلغ يا يو خطيب غايه او مقصد خود خلكو پوهول او عامو خلكو ته لار
ښودل دي ' او عوام خاق خو په عربي نه پوهيږي کلمات اړوي . مگر په مفهوم
ئې خبر نه دي چه خطيب صاحب څه فرمايي ؟ خوشحال خان هم دې خبرې په تنگنا
کړې دي ، نو وايي :

نه چه ما نه عربي خبرې وايي د عربو ژبه څه زده عجمي ؟

ځينو پښتنو بيا د پارسي ژبه دلخان کړې ده ' چه حتی په سلطنتي دربارو کې
ئې هم لود مقام او د خواږي پښتو لجاى نيولې و او د پارسي ژبې په خدمت
دومره لږکيا وه چه پښتو ځينې بيخي ياته شوې وه ' خوشحال خان په عين حال
کې چه د پارسي يا عربي مخالفت نه کوي اود واده ژبې ډېرې ښې ستا ئې ،
ديښتو د کم التفاتې شخصه چه خپلې ژبې ته ئې لږې شکايت کوي وايي :

که تازی ژبه هر کوره ښه ده پارسي هم ډېره په خوند خوړه ده

چائي پلود جمال واي نه خيست پښتو لاهسي پښتو پر نه ده

دا ځکه چه خوشحال خان پوهيد ' چه نوري ژبې لمانځه خدمتکاران لري
نولازمه ده چه پښتون لومړی دخپلې ژبې خدمت وکړي او ژوندی ئې کړي
بايد ارس نو پښتو ته موقع ورکړه شي چه دا هم د دنيا د نورو ژونديو ژبومر ئې او
مقام ته ورسوله شي ' خوشحال خان هم دانگنه درک کړې ده چه وايي :

پارسي شعر مي هم زده سليقه لرم دد وايرو

پښتانه شعر مي خوښي شرمه څو ځاي خپل گټي ښاغلي

[illegible]

$\mathcal{L}(\mathbf{y}|\mathbf{X}) = \prod_{i=1}^n \mathcal{L}(y_i|\mathbf{X}_i) = \prod_{i=1}^n \frac{1}{\sigma_i} \exp\left(-\frac{1}{2\sigma_i^2}(\mathbf{X}_i^T \boldsymbol{\beta} - y_i)^2\right)$

پښتو ژبه مشکله، ددې بحر مو نډه نشي

هم ما لره يو خو بحره په ډېر مښود راغلي

دانا به پرې يو هېږي دناپو هو کار پرې نشته

دادر چه ديوان په تار خو شحال خټک پېيلي

کښاب دی که داشعر لکه ده پښتو بيان کر

که هسي قبل اوس شي بيا پخوا دی چا وييلي

بل لځای په خپلو پښتو اشعارو داسې فخر کوي :

په يا سي ژبه که نور نورما بهتر دی

په پښتو ژبه مې مښه غواړه مثال

بيا دا چه :

پښتو ژبې ئې ډېره خوښی ور کړه

چه خوشحال کا په پښتو شعر آغا ز

بيا دا :

د خوشحال خټک په ژبه برکت شه

چه ويل کابېه پښتو له حرفه باند

مگر به عين زمان کې دې پروا پښتو څخه ډېر کله من دی چه دوی

خپلې ژبې ته نو چه نه کوی او په خپله پښتو نه يو هېږي دی وا ئي :

که ز ما ژبه ښه وده په پښتو را ښه خبری

يو پښتون را نه ښکار پزی چه پرې پوه شي نژدې لری

به خورز والی کھی ئی فرق دی نه تر گور و دی شگری
 گه پینه لاری مچینه د نیکسی لاری بنهیری
 له یوه دریا به خپژی هر غیچی می غلیری
 تشارت ئی تر منځ د پردی په قهیمت دی سره لری
 په دې ډول دینتو خورز والی پای ته رسوی اوله دی اولو خنجه د خوشحال
 خان غرن همدایوه جمله ده چه پښتوته وایی :

« خپله ژ به مه هر وی »

.....♦♦♦♦♦.....

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

[illegible]

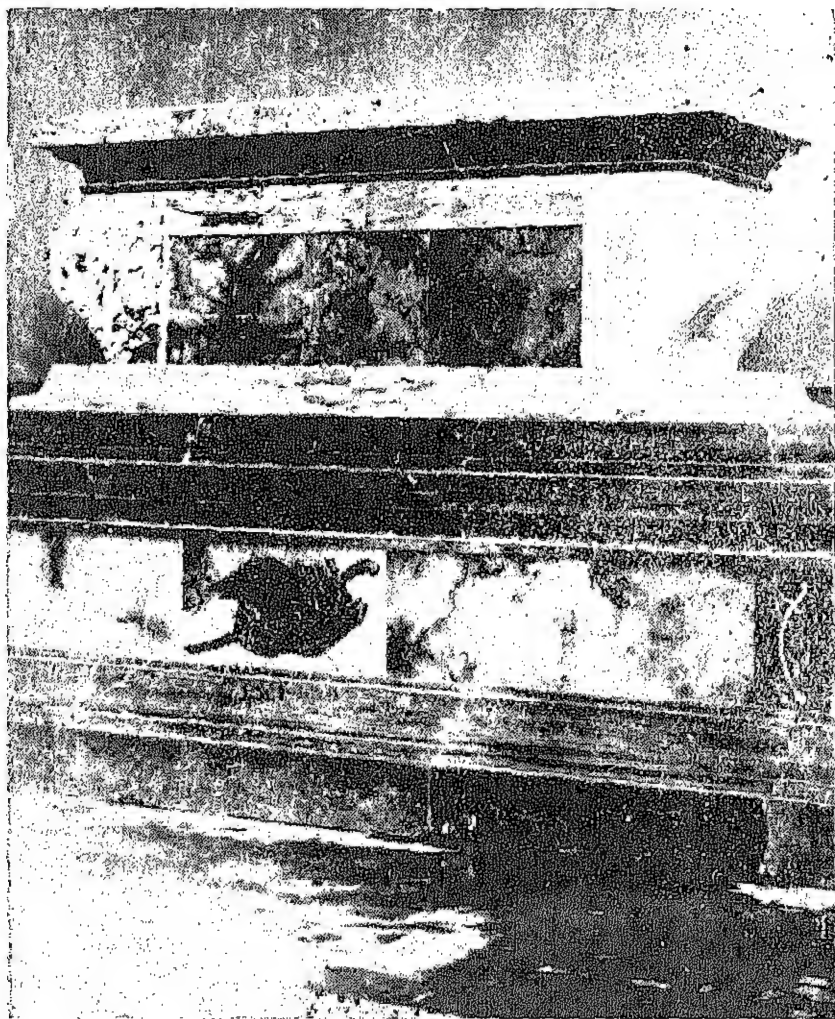
6. *Chrysomelidae* (1921) 1921

1900

1998-1999

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

ويعمل على تطوير وتنفيذ برامج تدريبية في مجال السلامة المهنية.

د خوشحال خان قبر چه په کابل کېنې د پښتو ټولنې له خوا د افغانستان
 د ښکېلو ډېرو شخړه جوړ شوي چې دوه کاله دمخه هاته د خوشحال خان
 پر هديره ښودل شوي دي .

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 3, 1862. It is a very long letter, and it contains a great deal of information about the state of the country at that time. The President talks about the war with Mexico, and about the situation in the South. He also talks about the economy, and about the need for more money. The letter is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

2. The second part of the document is a report from the Secretary of the Treasury, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's finances. The Secretary talks about the amount of money that the government has collected, and about the amount of money that it has spent. He also talks about the need for more money, and about the ways in which the government can get more money. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

3. The third part of the document is a report from the Secretary of the Interior, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's land and resources. The Secretary talks about the amount of land that the government owns, and about the amount of land that it has sold. He also talks about the need for more land, and about the ways in which the government can get more land. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

4. The fourth part of the document is a report from the Secretary of the War, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's military. The Secretary talks about the number of soldiers that the government has, and about the amount of money that it has spent on the military. He also talks about the need for more soldiers, and about the ways in which the government can get more soldiers. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

5. The fifth part of the document is a report from the Secretary of the Navy, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's navy. The Secretary talks about the number of ships that the government has, and about the amount of money that it has spent on the navy. He also talks about the need for more ships, and about the ways in which the government can get more ships. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

6. The sixth part of the document is a report from the Secretary of the Department of Agriculture, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's agriculture. The Secretary talks about the amount of land that is being used for agriculture, and about the amount of money that is being spent on agriculture. He also talks about the need for more land, and about the ways in which the government can get more land. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

7. The seventh part of the document is a report from the Secretary of the Department of Education, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's education. The Secretary talks about the number of schools that are open, and about the amount of money that is being spent on education. He also talks about the need for more schools, and about the ways in which the government can get more schools. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

8. The eighth part of the document is a report from the Secretary of the Department of the Interior, dated January 3, 1862. It is a very long report, and it contains a great deal of information about the state of the country's interior. The Secretary talks about the amount of land that is being used for interior purposes, and about the amount of money that is being spent on interior purposes. He also talks about the need for more land, and about the ways in which the government can get more land. The report is written in a very formal style, and it is full of references to the Constitution and to the laws of the country.

د «بینوا» نور چاپ شوی آثار:

- ۱- میرویس نیکه: د هوتکو دشمن شاهي د مؤسس د ژوند حالات او واقعات.
- ۲- پښتني مېرمني: د افغانستان د نومياليو مېرمنو تفکره.
- ۳- ادبي فنون: د لاندې علم په پښتو بيان شوی او تطبیق شوی دی: بدیع، بیان، معانی، دلیسکني اصول، خطابه، قافیه، عروض.
- ۴- چند آهنگ ملی: په فارسي ژبه د پښتو څو آهنگونه سره د نوټونو په څه هر آهنگ په نوي عصري اصولو سم وړ سره نوټ هم لري.
- ۵- د غنمو وړی: د ابوه منظومه رساله ده چه د اعلی حضرت احمد شاه بابا د تاج پوشی منظره تصویر شوي ده.
- ۶- د دار مستتر پښتو څېړنې: (د حمیبي په مرسته)
- ۷- م کیتان جلي ترجمه: دا کتاب د هند د مشهور فیلسوف تاګور ادبي کتاب دی چه له اردو ژبي څخه ترجمه شوی او په انیس کې چاپ شوی دی.
- ۸- د پښتو کلامی څلرم ټولګه: دا د پښتو برلنس د سلسلې څلرم کتاب دی.
- ۹- د پیر محمد کي د دیوان تدوین، تصحیح او مقابله.
- ۱۰- د رحمن بابا د دیوان تدوین، تصحیح او مقابله.
- ۱۱- نظری به پښتونستان: یوه وده پښتو رساله ده چه په ډېر لنډ ډول پو پښتونستان معرفي کړی دی.
- ۱۲- د اقبال د مسافر ترجمه: د علامه اقبال د مسافر کتاب په پښتو نظم ترجمه شوی او په انیس کې چاپ شوی دی.
- ۱۳- پښتونستان- د پښتونستان د معرفي په باب کې مفصل کتاب دی چې اوس تر چاپ لاندی دی.

که توفیق د اتفاق پښتانه مومي
 زوړ خوشحال به د وياړه شي چي دا
 خوشحال خټاک.

د پښتو نوانې له خپرونو نه شخړه

خ ۲۲ ب
LYTTON LIBRARY, ALIGARH.
DATE SLIP

This book may be kept

۳۰

FOURTEEN DAYS

A fine of **one anna** will be charged for
each day the book is kept over time.

APR 9 1973

APR 1984

[illegible]